

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS
TEISĖS FAKULTETAS
CIVILINIO PROCESO KATEDRA

EGLĖ NEKRAŠAITĖ
TEISĖS PROGRAMA, CIVILINĖS TEISĖS SPECIALIZACIJA
VALSTYBINIS KODAS 62401S111

ARBITRAŽINIS SUSITARIMAS IR JO TEISINIAI PADARINIAI

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovas – lekt. Jurgita Petkutė

Konsultantas – lekt. dr. Laura Gumuliauskienė

Vilnius, 2010

TURINYS

ĮVADAS.....	3
1. ARBITRAŽINIO SUSITARIMO SAMPRATA.....	8
1.1. Arbitražinio susitarimo apibrėžimas	9
1.2. Arbitražinio susitarimo rūšys.....	12
1.2.1. Šalių sudaryta atskira sutartis.....	12
1.2.2. Arbitražinė išlyga	14
1.3. Arbitražinio susitarimo forma.....	21
1.4. Arbitražinio susitarimo turinys	30
2. POZITYVŪS ARBITRAŽINIO SUSITARIMO TEISINIAI PADARINIAI	38
2.1. Šalių susitarimas perduoti spręsti tarpusavio ginčus arbitražiniam teismui.....	38
2.1.1. Arbitražinio susitarimo privalomumas jo šalims	40
2.1.2. Arbitražinio susitarimo teisinė įtaka trečiosioms šalims	45
3. NEGATYVŪS ARBITRAŽINIO SUSITARIMO TEISINIAI PADARINIAI	50
3.1. Nacionalinių teismų jurisdikcijos atsisakymas.....	51
3.2. Arbitražinio susitarimo negaliojimo ir neįvykdomumo reikšmė.....	57
3.3. Draudimas pradėti teismo procesą	59
IŠVADOS.....	63
LITERATŪROS SĄRAŠAS.....	66
SANTRAUKA.....	72
SUMMARY	73

ĮVADAS

Temos aktualumas ir problematika. Visoms teisės sistemoms yra žinomas tradicinis civilinės teisės ginčų sprendimas teisme. Nors teismo procesas neabejotinai yra svarbus teisinėje valstybėje, dažnai pastebime, kad jis užtrunka ilgai, yra sudėtingas ir neekonomiškas. Todėl egzistuoja ir alternatyvių visuotinai pripažintų, ginčo sprendimo būdų, kitame negu teismo procese, vienas iš jų yra ginčų sprendimas arbitraže.

Arbitražinis susitarimas yra reikšmingas tuo, kad juo suteikiama teisė šalims tarpusavio nesutarimus spręsti arbitraže. Tam, kad šalių ginčą nagrinėtų ne teismas, o arbitražas, šalys turi sudaryti arbitražinį susitarimą, kuris yra ginčo nagrinėjimo arbitraže pagrindas. Be arbitražinio susitarimo nebūtų galima pašalinti teismų jurisdikcijos ir šalių ginčo sprendimas taptų teismo prerogatyva.

Arbitražinio susitarimo institutas yra beveik toks pat senas kaip ir pati teisė, tačiau Lietuvoje tai vis dar nauja sritis. Iki Lietuvos Nepriklausomybės atkūrimo 1990 – aisiais tikras komercinis arbitražas Lietuvoje neegzistavo, todėl nacionaliniai teisės aktai nepateikė ir arbitražinio susitarimo sąvokos. Arbitražo institucijų vystymasis ir veikla prasidėjo 1996 – aisiais priėmus Lietuvos Respublikos komercinio arbitražo įstatymą¹ (toliau – Komercinio arbitražo įstatymas), parengtą vadovaujantis UNCITRAL tarptautinio komercinio arbitražo pavyzdiniu įstatymu² (toliau – UNCITRAL pavyzdinis įstatymas). Nuo tada Lietuvos nacionalinės teisės akte atsirado ir teisės normos apibūdinančios arbitražinį susitarimą bei pasekmes, kurias gali sukelti tokio susitarimo sudarymas.

Vadovaujantis Vilniaus komercinio arbitražo teismo gautų bylų statistika³, pagal kurią 2007 m. šiame teisme buvo gauta 14 bylų, 2008 m. – 20 bylų, o 2009 m. 39 – bylos, galima teigti, kad arbitražo procesas Lietuvoje nėra populiarus. Manytume, kad viena iš priežasčių lemiančių tokį nedidelį gautų bylų skaičių įtakoja šiuolaikinės visuomenės žinių trūkumas apie pasaulyje sparčiai populiarėjantį alternatyvų ginčų sprendimo būdą, taigi ir apie arbitražinį susitarimą, jo sukeltus teisinius padarinius. Todėl mūsų nuomone, visuomenė nežinodama kokių būdu jų ginčai gali nukeliauti iki arbitražo proceso, dažniau yra linkusi tarpusavio ginčą spręsti teisme, o ne arbitraže.

Nors Lietuvoje arbitražo procesas yra taikomas sąlyginai retai, tačiau šiai dienai yra kilę nemažai teisminių ginčų dėl įvairių klausimų susijusių su arbitražinio susitarimo galiojimu, jo įtaka šalims ir teismui.

¹ Lietuvos Respublikos komercinio arbitražo įstatymas // Valstybės žinios. 1996 m. balandžio 2 d. Nr. 39-961.

² 1985 m. UNCITRAL pavyzdinis įstatymas. Oficialaus UNCITRAL internetinio puslapio pateikiama informacija // http://www.uncitral.org/pdf/english/texts/arbitration/ml-arb/06-54671_Ebook.pdf; prisijungimo laikas: 2010-02-02.

³ Baranovienė V. Work of the Vilnius Court of Commercial Arbitration (VCCA): Statistics and results with focus on shareholders disputes // Konferencijos Shareholders disputes in arbitration medžiaga, Vilnius, 2010. P. 3.

Pasirinkta magistro baigiamojo darbo tema yra aktuali tuo, kad ji nėra išsamiai nagrinėta, o ypač Lietuvos teisinėje literatūroje. Tačiau negalime teigti, kad arbitražinis susitarimas visiškai nebuvo analizuojamas. Reikšmingą įtaką mūsų požiūriui į arbitražinį susitarimą ir jo teisinius padarinius turėjo lietuvių literatūros šaltinis – tai G. Domino ir V. Mikelėno darbas⁴. Taip pat yra nemažai užsienio teisės specialistų darbų, pavyzdžiui, A. Redfern, M. Hunter, N. Blackaby, C. Partasides⁵ ir J. – L. Delvolvé, G. Pointon, J. Rouche⁶ darbai, kuriuose nagrinėjama arbitražinio susitarimo samprata. Tačiau kur kas mažiau yra mokslo tiriamųjų darbų, skirtų arbitražinio susitarimo teisiniams padariniams. Pažymėtina, kad mokslinių straipsnių šia tema, ypač lietuvių kalba, praktiškai nėra. Arbitražinio susitarimo samprata šiuolaikinėje teisės doktrinoje atskleidžiama įprastai, o teisės šaltiniai nepateikia ir tokio susitarimo teisinių padarinių sąrašo. Todėl nagrinėdami pasirinktą temą, sieksime nuodugniai išanalizuoti arbitražinio susitarimo sampratą, arbitražinio susitarimo turinį ir formą, arbitražinio susitarimo teisinius padarinius bei šią sritį reguliuojančių nacionalinių ir tarptautinių teisės aktų normas.

Arbitražinio susitarimo sampratos analizei buvo remtasi įvairių lietuvių ir užsienio autorių teiginiais. Pavyzdžiui, G. Domino, V. Mikelėno darbe teigiama, kad arbitražinis susitarimas reiškia šalių susitarimą savo ginčus spręsti arbitražo tvarka. Šis susitarimas įprastai apima dvi arbitražinio susitarimo rūšis: arbitražinę išlygą – vieną iš materialinės sutarties sąlygų, pagal kurią šalių tarpusavio ginčai, galintys kilti ateityje, turi būti sprendžiami arbitražu ir kompromisu – arbitražinį susitarimą, kuris sudaromas jau kilus ginčui⁷. Tuo tarpu A. Tweedale, K. Tweedale⁸ nurodo, kad arbitražine išlyga šalys susitaria perduoti arbitražui *egzistuojančius* ir ateityje galinčius kilti ginčus. Pastarasis teiginys, mūsų nuomone, sukelia tam tikrų neaiškumų. Praktikoje retai pasitaiko atvejų, kai tarp šalių egzistuojant ginčui, jos sudarytų materialinę sutartį, kurioje numatytų arbitražinę išlygą dėl jau tarp jų esamo nesutarimo. Todėl manytume, kad tarp šalių kilusių ir esamų ginčų sprendimą arbitražui šalys perduoda kompromisu. Kaip argumentą galime nurodyti A. Redfern teiginį, kad arbitražinė išlyga yra nukreipta į ateitį, nes ji sudaroma dėl ginčų, galinčių kilti ateityje, kompromisas, priešingai, yra nukreiptas į praeitį, nes šalys kompromisu perduoda arbitražui tarp jų jau egzistuojančius ginčus⁹.

---

⁴ Dominas G., Mikelėnas V. Tarptautinis komercinis arbitražas. Vilnius: Justitia, 1995.

⁵ Redfern A., Hunter M., Blackaby N. ir kt. Law and Practice of International Commercial Arbitration, fourth ed. London: Sweet & Maxwell, 2004.

⁶ Delvolvé J. – L., Pointon G., Rouche J. French Arbitration law and Practice: a Dynamic Civil Law Approach in International Arbitration, second ed. The Netherlands: Kluwer Law International, 2009.

⁷ Dominas G., Mikelėnas V. Tarptautinis komercinis arbitražas. Vilnius: Justitia, 1995. P.109, 110.

⁸ Tweedale A., Tweedale K. Arbitration of Commercial Disputes: International and English Law and Practice. London: Oxford University Press, 2007. P. 582.

⁹ Redfern A., Hunter M., Blackaby N. ir kt. Law and Practice of International Commercial Arbitration, fourth ed. London: Sweet & Maxwell, 2004. P. 131.

Nemažai problemų, susijusių su arbitražinio susitarimo galiojimu sukelia tai, kad įvairių valstybių teisė reikalavimus dėl arbitražinio susitarimo rašytinės formos, turinio, jo šalių veiksnio ir teismo bei kitus klausimus reguliuoja skirtingai.

Kita problema kyla iš arbitražinio susitarimo teisinių padarinių, kurie gali atsirasti ne tik teismui ar arbitražinį susitarimą sudariusioms šalims, bet ir trečiosioms šalims. Pažymėtina, kad šalių sudarytas susitarimas dėl ginčų nagrinėjimo arbitražu gali sukurti ir specifines teises ir pareigas, kurios gali būti perkeliamos šalims, nepasirašiusiems arbitražinio susitarimo. Todėl arbitražinio susitarimo teisinių padarinių atskleidimui darbe buvo analizuojama J. – L. Delvolvé, G. Pointon, J. Rouche teorija apie arbitražinio susitarimo sukeltus įpareigojančius padarinius, kurie atsiranda: 1) jį sudariusioms šalims, 2) nacionaliniams teismams, 3) trečiosioms šalims¹⁰. Tuo tarpu daugelyje nagrinėtų teisės šaltinių šia tema, pavyzdžiui, G. Domino ir V. Mikelėno darbe, arbitražinio susitarimo privalomumo pobūdis tiriamas tik šalių ir nacionalinių teismų atžvilgiu¹¹.

Vis dėlto daugiausia problemų sukeliantis yra vienas iš arbitražinio susitarimo padarinių – tai draudimas pradėti teismo procesą (angl. *anti – suit injunction*). Teisės šaltiniuose nėra bendros nuomonės, ar toks draudimas turi būti pripažįstamas kaip efektyvus būdas užtikrinti, kad arbitražiniai susitarimai būtų gerbiami ir vykdomi, ar visgi tai yra tokia arbitražinio susitarimo laikymosi priemonė, kuri priverstinai negali būti vykdoma. Analizuojant pastarąjį klausimą magistro baigiamajame darbe buvo remtasi J. J. Barcel III moksliniu straipsniu¹², kuris padėjo atskleisti draudimo pradėti teismo procesą problemą. Pagal J. J. Barcel III, jeigu ginčas, kurį šalys nori spręsti arbitraže, yra arbitruotinas, tokiu atveju būtų tinkama teismams laikytis draudimo pradėti teismo procesą principo. Tačiau tarptautinės privatinės teisės požiūriu valstybės narės¹³ teismo nustatytas įpareigojimas, kuriuo asmeniui draudžiama pradėti arba tęsti procesą kitos valstybės narės teisme remiantis tuo, kad toks procesas pažeidžia arbitražinį susitarimą, prieštarauja Europos Tarybos Reglamentui (EB) Nr. 44/2001 dėl jurisdikcijos ir teismo sprendimų civilinėse ir komercinėse bylose pripažinimo ir vykdymo¹⁴ (toliau – Reglamentas Nr. 44/2001). Remiantis šio reglamento 1 straipsnio 2 dalies d punktu nustatant draudimą pradėti teismo procesą sudaroma kliūtis nuspręsti, ar minėtas reglamentas taikytinas

---

¹⁰ Delvolvé J. – L., Pointon G., Rouche J. French Arbitration law and Practice: a Dynamic Civil Law Approach in International Arbitration, second ed. The Netherlands: Kluwer Law International, 2009. P. 68, 77.

¹¹ Dominas G., Mikelėnas V. Tarptautinis komercinis arbitražas. Vilnius: Justitia, 1995. P. 105.

¹² Barcel J. J. III. Anti – Foreign – Suit Injunctions to Enforce Arbitration Agreements // Cornell Law Faculty Publications, 2007. No. 07-024. P. 18.

¹³ Sąvoka „valstybė narė“ reiškia Europos Sąjungos valstybes nares, išskyrus Daniją.

¹⁴ 2000 m. gruodžio 22 d. Europos Tarybos Reglamentas (EB) Nr. 44/2001 dėl jurisdikcijos ir teismo sprendimų civilinėse ir komercinėse bylose pripažinimo ir vykdymo // Europos Bendrijų Oficialus leidinys. 2001 m. sausio 16 d. Nr. L 12/1.

ginčiui, kuris jam pateiktas spręsti, tai neišvengiamai reiškia, kad iš teismo atimama teisė priimti sprendimą dėl savo jurisdikcijos pagal šį reglamentą¹⁵.

Magistro baigiamojo darbo pagrindą sudaro šie galiojantys teisės aktai ir taisyklės: Komercinio arbitražo įstatymas, Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas¹⁶ (toliau – LR CK), Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas¹⁷ (toliau – LR CPK), Niujorko konvencija dėl užsienio arbitražo sprendimų pripažinimo ir vykdymo¹⁸ (toliau – Niujorko konvencija), Europos konvencija dėl tarptautinio komercinio arbitražo (toliau – Europos konvencija)¹⁹, Reglamentas Nr. 44/2001, UNCITRAL pavyzdinis įstatymas ir kt. Darbe taip pat buvo analizuojami ir įvairių valstybių autorių publikuoti darbai bei teismų praktika nagrinėjama tema.

Atsižvelgiant į tai, kad arbitražinio susitarimo sampratą ir jo teisinius padarinius daugiausia nagrinėjo užsienio valstybių autoriai, darbe yra remtasi ir J. D. M. Lew, L. A. Mistelis, S. M. Kroll²⁰, L. Heuman²¹ darbais, jų atliktų teorinių ir praktinių tyrimų išvadomis.

Taikant lyginamąjį metodą, kaip tyrimo šaltiniai darbe analizuoti pasirinktų užsienio valstybių teisės aktai (Prancūzijos, Anglijos, Švedijos ir t. t.)

Pirmiau paminėti ir daugelis kitų klausimų bus išsamiai išnagrinėti magistro baigiamajame darbe, remiantis mokslinio tyrimo metu surinkta medžiaga, visapusiškai apibūdinančia arbitražinį susitarimą, jo ypatybes ir tokio susitarimo teisinius padarinius.

Tyrimo objektas. Magistro baigiamojo darbo tyrimo objektas yra arbitražinis susitarimas ir jo teisiniai padariniai.

Tyrimo dalykas. Bus tiriama arbitražinio susitarimo samprata, apibrėžimas, arbitražinio susitarimo rūšys, turinys ir forma, šio susitarimo pozityvūs ir negatyvūs teisiniai padariniai.

Darbo tikslas ir uždaviniai. Pagrindinis darbo tikslas – kompleksiskai ištirti ir įvertinti arbitražinį susitarimą ir jo teisinius padarinius.

Nurodytam tikslui pasiekti keliami šie pagrindiniai uždaviniai:

1. pateikti arbitražinio susitarimo sampratą, išnagrinėti jo rūšis, atskleisti arbitražinio susitarimo turinį ir formos reikalavimus;
2. išanalizuoti arbitražinio susitarimo pozityvius ir negatyvius teisinius padarinius;

¹⁵ 2009 m. vasario 10 d. Europos Teisingumo Teismo sprendimas byloje Nr. C – 185/07.

¹⁶ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas // Valstybės žinios. 2000, Nr. 74-2262.

¹⁷ Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas // Valstybės žinios. 2002, Nr. 36 – 1340.

¹⁸ 1958 m. Niujorko konvencija dėl užsienio arbitražų sprendimų pripažinimo ir vykdymo. Oficialaus UNCITRAL internetinio puslapio pateikiama informacija // http://www.uncitral.org/pdf/english/texts/arbitration/NY-conv/1958_NYC_CTC-e.pdf; prisijungimo laikas: 2010-02-10.

¹⁹ 1961 m. Europos konvencija dėl tarptautinio komercinio arbitražo // <http://www.jus.uio.no/lm/europe.international.commercial.arbitration.convention.geneva.1961/portrait.pdf>; prisijungimo laikas: 2010-02-10.

²⁰ Lew J. D. M., Mistelis L. A., Kroll S. M. Comparative International Commercial Arbitration. The Hague, London, New York: Kluwer Law International, 2003.

²¹ Heuman L. Arbitration Law of Sweden: Practice and Procedure. United States of America: Juris Publishing, Inc, 2003.

3. ištirti arbitražinio susitarimo negaliojimo ir neįvykdomumo reikšmę nacionalinių teismų jurisdikcijai;
4. atliktos analizės pagrindu suformuluoti išvadas.

Tyrimo hipotezė. Arbitražinis susitarimas – sutartinis ginčo nagrinėjimo arbitražu pagrindas, kuris sukelia negatyvius ir pozityvius civilinius procesinius padarinius bei sukuria civilines procesines šalių teises ir pareigas.

Tyrimo metodai. Iškeltiems darbo tikslams įgyvendinti tyrimo metu kompleksiskai naudojami teoriniai ir empiriniai tyrimo metodai.

Teoriniai tyrimo metodai. Pagrindinis tyrimo metu taikytas teorinis tyrimo metodas – *lyginamasis*. Juo bandoma atskleisti įvairioms užsienio valstybėms bendrą arbitražinio susitarimo sampratą ir tokio susitarimo teisinių padarinių reikšmę užsienio valstybių teisėje. Tyrime nuosekliai nagrinėjamas arbitražinis susitarimas, jo reikšmė ir teisiniai padariniai.

Apibendrinimo metodas darbe naudojamas paskutinis – suformuluojant išvadas ir pateikiant rekomendacijas.

Empiriniai tyrimo metodai. *Dokumentų (teisinių) analizės metodas* naudojamas tiriant nacionalinius ir tarptautinius teisės aktus bei tarptautinės teisės dokumentus. Tiriama ne tik teisės aktai, bet ir Lietuvos bei užsienio autorių moksliniai teisiniai straipsniai, teisės doktrina, teismų sprendimai ir pan.

Darbo struktūra. Magistro baigiamąjį darbą sudaro įvadas, dėstomoji dalis, pabaiga. Dėstomoji darbo dalis suskirstyta į tris skyrius pagal nagrinėjamų klausimų pobūdį. Skyriai skirstomi į poskyrius, kuriuose nagrinėjami skirtingi to paties klausimo aspektai. Darbo pabaigoje pateikiama magistro baigiamojo darbo santrauka lietuvių ir anglų kalbomis bei naudotos literatūros sąrašas.

1. ARBITRAŽINIO SUSITARIMO SAMPRATA

Bendriausia prasme arbitražinis susitarimas yra apibūdinamas kaip šalių tarpusavio susitarimas savo ginčus spręsti arbitražu. Jeigu šalių valia yra ginčo sprendimą perduoti arbitražui ir dėl to jos susitarė, tai galiojantis arbitražinis susitarimas suteikia šalims teisę tarpusavio ginčus spręsti arbitražiniame teisme. Toks šalių susitarimas patvirtina, kad šalys susitarė ir sutiko ateityje ginčus spręsti ne teismine, o arbitražine tvarka²².

Apibūdindami arbitražinio susitarimo sampratą, privalome atskleisti ir du pagrindinius principus, kuriais remiasi arbitražinis susitarimas. Pirmiausia tai šalių valios autonomijos principas, kuris reiškia, kad šalys savarankiškai, nepriklausomai nuo jokių kitų fizinių ar juridinių asmenų valios, gali nustatyti, koku būdu ir kokia tvarka bus sprendžiamas ginčas. Šis principas apima ir tai, kad esant bet kuriai ginčo sprendimo stadijai, šalys tarpusavio susitarimu gali atsisakyti arbitražo apskritai arba pakeisti jo procedūrą²³.

Antrasis principas, kuriuo remiasi arbitražinis susitarimas, yra sutartinė tokio susitarimo prigimtis. Sutartinis arbitražinio susitarimo elementas išreikštas jau pačiame jo pavadinime. Arbitražas galimas tik esant šalių susitarimui dėl jo²⁴. Tokią poziciją galime išvelgti nacionaliniuose ir tarptautiniuose teisės aktuose, teisės doktrinoje. Pavyzdžiui, Komercinio arbitražo įstatymo 9 straipsnio 1 dalyje nurodoma, kad arbitražinis susitarimas yra šalių susitarimas. Tą patį pažymi ir UNCITRAL pavyzdinis įstatymas 7 straipsnio 1 dalyje, arbitražinį susitarimą apibūdinantis kaip ne ko kito, o šalių tarpusavio susitarimą perduoti arbitražui visus ar tam tikrus ginčus.

Teisės doktrinoje taip pat atskleidžiama sutartinė arbitražinio susitarimo prigimtis. Štai A. Tweedale, K. Tweedale nurodo, kad arbitražinis susitarimas yra kaip ir bet kuri kita sutartis ir jam yra taikomi įprasti sutarčių principai²⁵.

Kita vertus, sutartinis arbitražinio susitarimo elementas reiškia ir tai, kad arbitražinis susitarimas negali būti nutraukiamas vienos iš šalių valia, tam yra reikalingas ir kitos susitariančios šalies sutikimas²⁶. Taigi arbitražinis susitarimas sukuria civilines procesines šalių teises ir pareigas, kurios kyla iš sutarties, o ne iš įstatymo. Pagrindinė iš jų – kilus ginčui taikyti arbitražo, o ne kurį nors kitą ginčo sprendimo procesą.

---

²² Dalentoft T., Toftgård M. *International Arbitration – Arbitration Agreements and the Writing Requirement*: Master's thesis within International Commercial Law/ 2009. P. 8.

²³ Dominas G., Mikelėnas V. *Tarptautinis komercinis arbitražas*. Vilnius: Justitia, 1995. P. 102.

²⁴ Ten pat.

²⁵ Tweedale A., Tweedale K. *Arbitration of Commercial Disputes: International and English Law and Practice*. London: Oxford University Press, 2007. P. 591.

²⁶ Dalentoft T., Toftgård M. *International Arbitration – Arbitration Agreements and the Writing Requirement*: Master's thesis within International Commercial Law/ 2009. P. 8.

Labai svarbu tai, kad arbitražinis susitarimas yra bendra sąvoka, tačiau ji apima alternatyvias tokio susitarimo rūšis, t. y.: arbitražinis susitarimas gali būti įformintas kaip arbitražinė išlyga, įrašyta sutartyje, arba kaip šalių sudaryta atskira sutartis. Tačiau arbitražinis susitarimas, nepriklausomai nuo jo rūšies, turi atitikti įstatymų jam keliamus turinio ir formos reikalavimus. Pažymėtina, kad vienas iš labiausiai diskusijas sukeliančių klausimų yra būtent arbitražinio susitarimo forma, kuri nacionalinės ir tarptautinės teisės aktuose bei dokumentuose reguliuojama skirtingai.

Reziumuodami galime teigti, kad arbitražinis susitarimas yra kaip ir bet kuri kita sutartis, tačiau jo dalykas specifinis, nes šalys susitaria ne dėl materialinės teisės klausimų, o dėl tarpusavio ginčų nagrinėjimo būdo. Taigi arbitražinis susitarimas yra privaloma sąlyga pradėti ginčą spręsti arbitražu.

Siekdami nuodugniai ištirti arbitražinio susitarimo sampratą toliau šio skyriaus atskirose dalyse nagrinėsime arbitražinio susitarimo apibrėžimą, pateiksime visapusę tokio susitarimo rūšių, turinio ir formos analizę.

1.1. Arbitražinio susitarimo apibrėžimas

Teisės šaltinių, kur būtų arbitražinio susitarimo apibrėžimas, mažai, tačiau vadovaujantis išnagrinėtais šaltiniais nurodysime tikslus juose randamus arbitražinio susitarimo apibrėžimus. Jau dabar galime atskleisti, kad daugelis jų pateikia gana panašų arbitražinio susitarimo apibrėžimą, taigi manytume, kad tiek nacionaliniu, tiek tarptautiniu požiūriu arbitražinis susitarimas suprantamas panašiai.

Komercinio arbitražo įstatymo 9 straipsnio 1 dalis arbitražinį susitarimą apibūdina kaip šalių susitarimą perduoti spręsti arbitražiniam teismui visus ar tam tikrus ginčus, kilusius ar galinčius kilti tarp jų dėl kokių nors konkrečių sutartinių ar kitokių teisinių santykių, kurie gali būti arbitražinio nagrinėjimo dalykas. Arbitražinis susitarimas yra bendra sąvoka, apimanti įvairias jo formas: jis gali būti įformintas kaip šalių sudaryta atskira sutartis arba kaip arbitražinė išlyga. Pastaroji gana aiškiai apibrėžiama Vilniaus tarptautinio ir nacionalinio komercinio arbitražo procedūros reglamente, kuriame nurodyta, kad arbitražo išlyga, sudaranti atskirą sutarties (komercinės sutarties) dalį, ginčo atveju traktuojama kaip atskiras (procesinis – teisinis) susitarimas, nepriklausantis nuo kitų, t. y. materialinės teisės sutarties (komercinės sutarties) dalių ir sąlygų²⁷.

Teismų praktika taip pat nenutolsta nuo įprastinės arbitražinio susitarimo sąvokos apibrėžties. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas pažymi, kad arbitražinis susitarimas yra sutartis,

---

²⁷ Vilniaus tarptautinio ir nacionalinio komercinio arbitražo procedūros reglamentas. Patvirtintas Lietuvos arbitražo asociacijos (LAA) Visuotinio narių susirinkimo (VNS) 2005 m. lapkričio 19 d. sprendimu Nr. 8.

kuria šalys susitaria spręsti tarpusavio ginčus arbitražine, o ne teismine tvarka. Arbitražo procesas yra teismo proceso alternatyva. Ginčo sprendimo arbitražu būdo pasirinkimas reiškia, kad šalys susitaria nesikreipti dėl ginčo sprendimo į valstybės teismą ir paveda jų ginčą spręsti privatiems asmenims – arbitrams. Arbitražinis susitarimas, viena vertus, panaikina teismo jurisdikciją, antra vertus, sukuria alternatyviają jurisdikciją – arbitražo jurisdikciją²⁸.

Tuo tarpu užsienio šaltinių, kuriuose formuluojama arbitražinio susitarimo sąvoka, yra daugiau. Pavyzdžiui, Oxford teisės žodyne arbitražinis susitarimas apibrėžiamas trumpai ir aiškiai, t. y. kaip sutartis perduoti esamus, ar ginčus, galinčius kilti ateityje, nagrinėti arbitraže²⁹. Šiame žodyne taip pat paaiškinama, kad arbitražiniai susitarimai būna dviejų rūšių: dėl jau tarp šalių egzistuojančių ginčų ir dėl ginčų, galinčių kilti ateityje.

Niujorko konvencija tiesiogiai nenurodydama arbitražinio susitarimo termino pažymi, kad kiekviena valstybė turi pripažinti rašytinį susitarimą, ir arbitražinį susitarimą formuluoja kaip rašytinį susitarimą, pagal kurį šalys pasižada perduoti arbitražui visus ar tam tikrus ginčus, kilusius arba galinčius kilti tarp jų dėl kurių nors konkrečių sutartinių ar kitokių teisinių santykių, galinčių būti arbitražo nagrinėjimo dalyku. Tos pačios konvencijos teisės normos toliau paaiškina, jog terminas „rašytinis susitarimas“ apima arbitražinę išlygą sutartyje arba arbitražinį susitarimą, pusių pasirašytą ar esantį pasikeitimo raštuose arba telegramose³⁰.

Europos konvencijoje terminas „arbitražinis susitarimas“ reiškia arbitražinę išlygą, esančią sutartyje, ar arbitražinį susitarimą, kai sutartis arba arbitražinis susitarimas yra pasirašyti šalių ar sudaryti pasikeičiant laiškais, telegramomis ar susisiekiant teletaipu, ir santykiuose tarp valstybių, kurių įstatymai nereikalauja, kad arbitražinis susitarimas būtų sudarytas raštu, bet kokį arbitražinį susitarimą, sudarytą šių įstatymų leidžiama forma. Šioje Konvencijoje arbitražinio susitarimo sąvoka turi panašią reikšmę kaip ir Niujorko konvencijoje, tačiau yra nurodomas arbitražinio susitarimo terminas ir pateikiamas jo apibrėžimas³¹.

Pagal UNCITRAL pavyzdinio įstatymo 7 straipsnio 1 dalį arbitražinis susitarimas yra šalių susitarimas perduoti arbitražui visus ar tam tikrus ginčus, kurie tarp jų kilo ar gali kilti dėl apibrėžtų teisinių santykių nepriklausomai nuo to, sutartiniai jie ar ne³².

Užsienio valstybių teisės aktai taip pat nustato arbitražinio susitarimo sąvoką. Pavyzdžiui, 1996 m. Anglijos arbitražo akto 6 straipsnio 1 dalyje yra pateiktas arbitražinio susitarimo

²⁸ 2010 m. kovo 16 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-116/2010.

²⁹ Martin E. A., Law J. Oxford Dictionary of Law, sixth ed. New York: Oxford University Press, 2006. P. 37.

³⁰ 1958 m. Niujorko konvencija dėl užsienio arbitražų sprendimų pripažinimo ir vykdymo. Oficialaus UNCITRAL internetinio puslapio pateikiama informacija // http://www.uncitral.org/pdf/english/texts/arbitration/NY-conv/1958_NYC_CTC-e.pdf; prisijungimo laikas: 2010-03-12.

³¹ 1961 m. Europos konvencija dėl tarptautinio komercinio arbitražo // <http://www.jus.uio.no/Im/europe.international.commercial.arbitration.convention.geneva.1961/portrait.pdf>; prisijungimo laikas: 2010-03-15.

³² 1985 m. UNCITRAL pavyzdinis įstatymas. Oficialaus UNCITRAL internetinio puslapio pateikiama informacija // http://www.uncitral.org/pdf/english/texts/arbitration/ml-arb/06-54671_Ebook.pdf; prisijungimo laikas: 2010-03-15.

apibrėžimas, kurioje nurodoma, kad arbitražinis susitarimas reiškia susitarimą perduoti arbitražui susitarimo sudarymo metu atsiradusius ginčus ar ginčus, galinčius kilti ateityje³³. Šiuo susitarimu perduodami ginčai gali būti dėl sutartinių arba dėl kitokių teisinių santykių. Taigi iš sąvokos apibrėžimo yra aišku, kad tokiu susitarimu šalys tarpusavio ginčus perduoda spręsti ne teisme, o kitame procese.

A. Tweeddale, K. Tweeddale, vadovaudamiesi pirmiau nurodytu aktu pažymi, kad arbitražinis susitarimas gali būti kaip atskira sutartis arba kaip arbitražinė išlyga, numatyta sutartyje³⁴.

1991 m. Ontario Arbitražinis aktas³⁵ šiame darbo skyriuje nagrinėjama sąvoką apibrėžia kaip dviejų ar daugiau asmenų susitarimą perduoti tarpusavyje kilusius ginčus ar ginčus, kurie gali kilti ateityje, spręsti arbitražui.

1991 m. Kvebeko (Kanados provincijos ir miesto) civilinio kodekso³⁶ 2638 straipsnis nurodo, kad arbitražinis susitarimas tai sutartis, kuria šalys pašalina teismų jurisdikciją, įsipareigodamos esamus ar būsimus ginčus perduoti spręsti vienam arba daugiau arbitražui.

Kai kurie pirmiau aptarti teisės šaltiniai, pateikdami arbitražinio susitarimo sąvoką, neapsiriboja vien tik bendra sąvokos definicija, todėl nurodo ir tokio susitarimo rūšis, kurios, mūsų nuomone, yra sudėtinė arbitražinio susitarimo sąvokos dalis. Iš nagrinėtų šaltinių galime išskirti tris teisės aktus, kurie, mūsų požiūriu, geriausiai atskleidžia teisinį arbitražinio susitarimo sąvokos apibrėžimą. Tai nacionalinis Komercinio arbitražo įstatymas ir tarptautiniai dokumentai: Niujorko konvencija ir UNCITRAL pavyzdinis įstatymas. Išanalizavus pirmiau nurodytuose teisės aktuose pateiktus arbitražinio susitarimo apibrėžimus, galima išskirti pasikartojančius tokio susitarimo sąvokos elementus: pirma, arbitražinis susitarimas – toks susitarimas, kuriuo šalys perduoda spręsti arbitražiniam teismui visus ar tam tikrus ginčus, antra, šis susitarimas yra dėl ginčų, kurie kilo ar gali kilti dėl konkrečių sutartinių ar kitokių teisinių santykių, ir trečia, arbitražinis susitarimas reiškia susitarimą perduoti ginčus, galinčius būti arbitražinio nagrinėjimo dalyku.

Taigi arbitražinio susitarimo sąvoka atskleidžia tai, kad arbitražinis susitarimas reiškia šalių susitarimą perduoti spręsti arbitražui tarpusavio ginčą dėl apibrėžtų teisinių santykių, kurie gali būti tiek sutartiniai, tiek ir kitokio pobūdžio teisiniai santykiai ir yra esamų ar galinčių kilti ateityje ginčų nagrinėjimo arbitraže pagrindas.

---

³³ 1996 m. Anglijos arbitražo aktas // <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1996/23/contents>; prisijungimo laikas: 2010-03-17.

³⁴ Tweeddale A., Tweeddale K. Arbitration of Commercial Disputes: International and English Law and Practice. London: Oxford University Press, 2007. P. 582.

³⁵ 1991 m. Ontario Arbitražinis aktas // <http://www.canlii.org/en/on/laws/stat/so-1991-c-17/latest/so-1991-c-17.html>; prisijungimo laikas: 2010-04-02.

³⁶ 1991 m. Kvebeko civilinis kodeksas // <http://www.canlii.org/en/qc/laws/stat/sq-1991-c-64/latest/sq-1991-c-64.html>; prisijungimo laikas 2010-04-02.

1.2. Arbitražinio susitarimo rūšys

Arbitražinio susitarimo rūšių atskleidimas yra reikšmingas tuo, kad jis padeda ne tik susipažinti su atskiromis arbitražinio susitarimo formomis, bet ir geriau suprasti arbitražinio susitarimo esmę.

Niujorko konvencija ir UNCITRAL pavyzdinis įstatymas numato, kad arbitražinis susitarimas gali būti sudarytas *ad hoc*, t. y. egzistuojantiems ginčams tarp šalių arba ginčams, kurie gali kilti ateityje. Taigi laiko atžvilgiu galima išskirti: pirma, arbitražinį susitarimą, kurį šalys sudaro dar nesant ginčo, paprastai toks ginčas bus arbitražinės išlygos dalykas, ir antra, arbitražinį susitarimą, šalių sudaromą jau kilus ginčui, kuris absoliučiai daugeliu atvejų bus įforminamas kaip šalių sudaryta atskira sutartis.

Vadovaujantis arbitražinio susitarimo sąvokos apibrėžimu, įprastai yra išskiriamos dvi šio susitarimo rūšys, t. y. arbitražinė išlyga ir šalių sudaryta atskira sutartis, kuri literatūroje dar įvardijama kaip „kompromisas“. Tokias arbitražinio susitarimo rūšis išskiria Lietuvos nacionalinė teisė (arbitražinis susitarimas gali būti įformintas kaip arbitražinė išlyga, įrašyta sutartyje, arba kaip šalių sudaryta atskira sutartis)³⁷ ir daugelio užsienio valstybių teisė. Pavyzdžiui, Vengrijos teisė, kurios Arbitražinio teismo proceso taisyklės numato dvi alternatyvias arbitražinio susitarimo formas: arbitražinę išlygą arba atskirą šalių susitarimą³⁸.

Tačiau toks arbitražinio susitarimo rūšių išskyrimas neturi jokios praktinės ar teisinės reikšmės. Nėra svarbu, ar arbitražinis susitarimas tarp šalių sudarytas kaip arbitražinė išlyga ar kaip atskira šalių sutartis. Abiejų rūšių esminė sąlyga yra, kad šalys tokiu susitarimu sutinka ir susitaria tarpusavio ginčus spręsti arbitraže. G. Dominas, V. Mikelėnas nurodo, kad daugelyje Vakarų ir Rytų Europos valstybių arbitražiniam susitarimui nepriklausomai nuo jo rūšies keliami vienodi reikalavimai. Kaip išimtis iš bendros taisyklės nurodomos Lotynų Amerikos valstybės (Brazilija, Venesuela, Peru, Hondūra, Panama, Ekvadoras), kuriose vien arbitražinė išlyga reikšmės neturi, todėl kilus ginčui šalys savo ketinimus turi patvirtinti kompromisu³⁹.

1.2.1. Šalių sudaryta atskira sutartis

Šalių sudaryta atskira sutartis yra arbitražinis susitarimas, kuris paprastai sudaromas jau kilus ginčui. Kartais jis teisės literatūroje dar vadinamas *ad hoc* (t. y. konkrečiam tikslui) arbitražiniu susitarimu, *kompromisu*, *sutikimu atiduoti ginčą į arbitražą* (angl. *submission agreement*) arba *arbitražiniu susitarimu po ginčo* (angl. *post – dispute arbitration agreement*).

³⁷ Lietuvos Respublikos komercinio arbitražo įstatymas // Valstybės žinios. 1996 m. balandžio 2 d. Nr. 39-961.

³⁸ 2000 m. balandžio 1 d. Vengrijos arbitražinio teismo proceso taisyklės // <http://www.jus.uio.no/lm/hungary.arbitration.proceedings.rules.2000/doc.html#287>; prisijungimo laikas: 2010-04-07.

³⁹ Dominas G., Mikelėnas V. Tarptautinis komercinis arbitražas. Vilnius: Justitia, 1995. P. 111.

Kadangi visos pirmiau nurodytos sąvokos yra sinonimai, toliau darbe vartosime „kompromiso“ terminą, kuris susiformavo Prancūzijos teisėje.

Kompromisas yra viena iš alternatyvių arbitražinio susitarimo rūšių, kurią šalys gali sudaryti, kai egzistuoja keletas aplinkybių. Pirmia, kompromisas gali būti sudaromas, kai tarp šalių egzistuoja ginčas ir antra, kai kilusio ginčo šalys nenori spręsti teisme.

Kadangi Komercinio arbitražo įstatymo 9 straipsnio 1 dalyje nurodoma tik šalių galimybė arbitražinį susitarimą sudaryti kaip atskirą sutartį, tačiau detaliau ši arbitražinio susitarimo rūšis nėra reglamentuota, toliau šiame poskyryje vadovausimės vienos iš užsienio valstybių teisės aktu – konkrečiai Prancūzijos civilinio proceso kodekso ketvirtąja knyga, kurioje kompromisas yra reguliuojamas gana aiškiai. Šio kodekso 1447 straipsnis apibrėžia kompromisą kaip susitarimą, kuriuo šalys tarpusavyje kilusį ginčą perduoda spręsti arbitraže. Šį susitarimą šalys gali sudaryti net ir tada, kai ginčas jau yra nagrinėjamas kitame nei arbitražo procese, pavyzdžiui, teisme. Tačiau, kad kompromisas galiotų, jis turi tenkinti kelias sąlygas: susitarime turi būti nurodytas ginčo dalykas, jis turi būti sudarytas raštu ir kompromisu turi būti paskirtas vienas ar keli arbitrai arba bent jau numatytas jų paskyrimo mechanizmas. Nors šalys ir pasirenka ginčo arbitrą, tai dar nereiškia, kad kompromisas bus veiksmingas. Kad kompromisas turėtų galios Prancūzijos civilinio proceso kodekso 1448 straipsnis imperatyviai nurodo, jog arbitras turi priimti kompromisu jam suteiktą mandatą⁴⁰.

Kompromisas dažnai yra gana detalus dokumentas, apimantis ginčo objektą, arbitražo procedūrą, kurios būtina laikytis, taikytiną materialinę teisę ir kitus aspektus. Vienu metu kompromisas buvo vienintelė arbitražinio susitarimo rūšis, kurią pripažino daugelio valstybių teisė. Kreiptis į arbitražą šalims buvo galima tik dėl egzistuojančio ginčo. Tam tikrose valstybėse, tokiose kaip Argentina ir Urugvajus, šios nuostatos galioja iki šiol⁴¹.

A. Redfern kompromisą supranta kaip arbitražinį susitarimą, kuris yra nukreiptas į praeitį, būtent todėl, kad toks susitarimas yra sudaromas, kai ginčas tarp šalių jau yra kilęs⁴². Ši arbitražinio susitarimo rūšis, sudaroma kaip atskira šalių sutartis, kuri įprastai būna didesnės apimties negu arbitražinė išlyga. Taip yra todėl, kad kompromisas susiduria su ginčais, kurie faktiškai jau yra kilę tarp šalių, ir tokiu atveju susitarimas gali būti geriau pritaikytas konkrečioms ginčo aplinkybėms bei jo sprendimui. Atsižvelgiant į tai, kompromise gali būti nurodoma arbitražo vieta, taikytina teisė, arbitrai, o svarbiausia – ginčo objektas. Tačiau taisyklė, kad kompromisas yra detalesnis ir plataus turinio dokumentas, nėra universali. Kompromisas gali būti ir trumpas šalių susitarimas, kuriame atskleidžiama tokio susitarimo esmė, t. y. šalių

⁴⁰ Prancūzijos civilinio proceso kodeksas // <http://195.83.177.9/code/liste.phtml?lang=uk&c=39&r=7439>; prisijungimo laikas: 2010-05-01.

⁴¹ Redfern A., Hunter M., Blackaby N. ir kt. *Law and Practice of International Commercial Arbitration*, fourth ed. London: Sweet & Maxwell, 2004. P. 7.

⁴² Ten pat, P. 131.

abipusis sutikimas perduoti tarpusavio ginčą spręsti arbitraže. Pavyzdžiui, Kinijoje šalys gali sudaryti atskirą sutartį, kuri praktikoje dažnai būna trumpa ir pagrįsta įprastais reikalavimais. Tokią sutartį šalys sudaro jau kilus tarpusavio ginčui⁴³.

Kita vertus, nors šalys ir žino tarpusavio ginčo, kurį nori išspręsti, pobūdį dėl ko, manytume, daugeliu atveju kompromisą yra kur kas paprasčiau sudaryti, tačiau praktikoje ši užduotis gali būti gana sudėtinga⁴⁴. Pavyzdžiui, kilus ginčui, tarp šalių jau egzistuoja nesutarimas, todėl šalims gali kilti sunkumų sudarant bet koki susitarimą, o ypač arbitražinį.

Paprastai kompromiso savarankiškumas yra akivaizdus, nes jį sutarties šalys sudaro kaip atskirą dokumentą, kurio teisinė galia nepriklauso nuo pagrindinės šalių sudarytos sutarties teisinės galios. Kompromise, kaip atskirame dokumente, šalys gali pasirinkti ginčui taikytiną teisę ir numatyti konkretų objektą, kuris yra susijęs su tarp sutarties šalių kilusiu ginču ir jų sutikimu šį ginčą nagrinėti arbitraže. Pavyzdžiui, Prancūzijoje kompromisas, kuriame šalys nenurodė ginčo dalyko, yra laikomas negaliojančiu⁴⁵.

Apibendrinant tai, kas išdėstyta, pažymėtina, kad kompromisas turi keletą tik jam būdingų požymių, kurie yra susiję su arbitražinio susitarimo galiojimo klausimais. Pirma, priėmus sprendimą arbitraže dėl kompromise nurodyto ginčo dalyko kompromisas nustoja galioti. Antra, kompromise yra ypač svarbu paskirti arbitrus arba numatyti jų paskyrimo tvarką. Vadovaujantis Prancūzijos arbitražo teise, kompromisas netenka galios, jeigu šalys susitarime nepaskiria arbitru arba nenumato jų skyrimo tvarkos, taip pat jeigu paskirti arbitrai neakceptuoja jiems suteikto mandato.

Tačiau, mūsų nuomone pagrindinė kompromiso ypatybė yra ginčo tarp šalių egzistavimas. Šalys kompromisą gali sudaryti ne dėl tarpusavio ginčų, galinčių kilti ateityje, o tik dėl tokio nesutarimo, kuris faktiškai tarp šalių jau yra kilęs.

1.2.2. Arbitražinė išlyga

Arbitražinė išlyga (angl. *arbitration clause*) – tai viena iš materialinės sutarties sąlygų, pagal kurią šalių tarpusavio ginčai, galintys kilti ateityje, turi būti sprendžiami arbitražu⁴⁶. Tai kita alternatyvi arbitražinio susitarimo rūšis, kuri yra nukreipta į ateitį, nes yra sudaroma dėl ginčų, galinčių kilti ateityje.

Nors arbitražinis susitarimas gali būti sudarytas įvairiai, labiausiai paplitusi jo rūšis yra arbitražinė išlyga. Tokį arbitražinį susitarimą šalys gali numatyti tarpusavio sutartyje,

⁴³ Tao J. *Arbitration Law and Practice in China*, second ed. The Netherlands: Kluwer Law International, 2008. P. 43.

⁴⁴ Morrissey J. F., Graves J. M. *International Sales Law and Arbitration – Problems, Cases and Commentary*. The Netherlands: Kluwer Law International, 2008. P. 319.

⁴⁵ Prancūzijos civilinio proceso kodekso 1448 str. // <http://195.83.177.9/code/liste.phtml?lang=uk&c=39>; prisijungimo laikas: 2010-05-02.

⁴⁶ Dominas G., Mikelėnas V. *Tarptautinis komercinis arbitražas*. Vilnius: Justitia, 1995. P. 111.

sudarydamos arbitražinę išlygą, kuri reiškia, kad šalys sutinka visus tarp jų ateityje galinčius kilti ginčus perduoti spręsti arbitraže.

Daugelyje nacionalinės ir tarptautinės teisės aktuose arbitražinė išlyga įprastai suprantama kaip šalių susitarimas, kuris yra numatomas šalių sutartyje, t. y. arbitražinė išlyga yra įtraukiama į pagrindinę šalių sutartį, tačiau kaip atskiras susitarimas. Tokia arbitražinės išlygos samprata pateikiama Vilniaus komercinio arbitražo teismo arbitražo procedūros reglamente, kuriame nurodyta, kad arbitražinė išlyga, kuri yra sutarties dalis, turi būti vertinama kaip atskiras susitarimas, nepriklausantis nuo kitų sutarties sąlygų⁴⁷. Tuo tarpu Niujorko konvencijos II straipsnio 2 dalis nurodo, kad terminas „rašytinis susitarimas“ turi apimti arbitražinę išlygą, esančią sutartyje.

Arbitražinė išlyga gali būti sudaroma ir kaip nuoroda į kitą dokumentą. Komercinio arbitražo įstatymo 9 straipsnio 3 dalis numato, kad nuoroda šalių sudarytoje sutartyje į dokumentą, kuriame yra arbitražinė išlyga, laikoma arbitražiniu susitarimu, jei sutartis sudaryta rašytine forma, o ta nuoroda yra neatsiejama šios sutarties dalis. Tokia teisės norma taip pat yra įtvirtinta Prancūzijos civilinio proceso kodekso 1443 straipsnyje: „arbitražinė išlyga gali būti sudaryta pagrindinėje sutartyje arba kaip nuoroda į kitą dokumentą, kuris yra susijęs su pagrindine sutartimi“⁴⁸. Nors pirmiau nurodyti teisės aktai nepateikia „nuorodos į atskirą dokumentą“ sampratos, manytume, kad arbitražinis susitarimas, sudarytas per nuorodą, reiškia, kad jeigu šalys arbitražinę išlygą sudaro atskirame dokumente, nuoroda į šį dokumentą turi būti neatsiejama pagrindinės šalių sutarties dalis, iš kurios kylantis ar su sutartimi susijęs nesutarimas ar reikalavimas bus sprendžiamas arbitraže.

Atsižvelgiant į šios arbitražinio susitarimo rūšies dalyką, dažnai arbitražinės išlygos būna nedidelės apimties. Taip yra todėl, kad, sudarant arbitražinę išlygą, dar neegzistuojančio tarp šalių ginčo dalykas, jo tinkamiausi sprendimo būdai ir apskritai, ar toks ginčas kils ateityje, nėra šalims žinomi. Paprastai, šalys, numatydamos arbitražinę išlygą sutartyje, dažnai tikisi, kad ateityje jos taikyti nereikės.

Kadangi absoliučioje daugumoje arbitražinių išlygų yra nuoroda, kuri dažniausiai daroma į kurias nors arbitražo taisykles, įvairių valstybių nuolatinės arbitražo institucijos pateikia tipines arbitražines išlygas. Pavyzdžiui, Vilniaus Komercinio arbitražo teismas asmenims, pageidaujantiems, kad ginčų, nesutarimų ar reikalavimų, kylančių iš jų sudaromų sutarčių ar su jomis susijusių, nagrinėjimą organizuotų Vilniaus komercinio arbitražo teismas, siūlo įrašyti į šalių sutartis (kontraktus) rekomenduojamą arbitražinę išlygą, kurioje šalys nurodo, kad

---

⁴⁷ Vilniaus komercinio arbitražo teismo arbitražo procedūros reglamentas. Patvirtintas Nuolatinės arbitražo institucijos „Vilniaus komercinio arbitražo teismas“ valdybos 2003 m. gruodžio 8 d. nutarimu.

⁴⁸ Prancūzijos civilinio proceso kodeksas // <http://195.83.177.9/code/liste.phtml?lang=uk&c=39&r=7438>; prisijun - gimo laikas: 2010-05-04.

kiekvienas ginčas, nesutarimas ar reikalavimas, kylantis iš šalių tarpusavio sutarties ar susijęs su šia sutartimi, jos pažeidimu, nutraukimu ar galiojimu, visiškai bus sprendžiamas arbitražu Vilniaus komercinio arbitražo teisme pagal šio teismo reglamentą⁴⁹. Išlygoje šalys taip pat pasirenka arbitrų skaičių, arbitražinio posėdžio vietą ir arbitražiniame procese vartojamą kalbą.

Tarptautinės tipinės arbitražinės išlygos formuluojamos panašiai, kaip nurodyta pirmiau, skiriasi tik taisyklės, pagal kurias bus sprendžiamas ginčas.

Tačiau kai kurie teisės specialistai diskutuoja arbitražinės išlygos turinio formavimo klausimais. Ch. R. Drahozal, R. W. Naimark nuomone, galima išskirti arbitražinę išlygą „plačiaja“ prasme⁵⁰. Tokios arbitražinės išlygos savarankiškumas nuo pagrindinės sutarties, kurioje ji numatyta, yra labiau akivaizdus, todėl, pavyzdžiui, sandorio negaliojimo dėl apgaulės atveju, pagrindinė sutartis netenka teisinės galios, tuo tarpu arbitražo teismo jurisdikcija dėl šalių ginčo išlieka. Tačiau jeigu šalys arbitražinėje išlygoje nurodo, kad pavyzdžiui, tik ginčai, *kylantys iš šios* sutarties, arba, kad tik ginčai, *susiję šia sutartimi*, bus sprendžiami arbitraže, tokiu atveju arbitražinė išlyga bus interpretuojama „siaurai“, todėl šalių ginčas, kai, pavyzdžiui, pagrindinė sutartis buvo sudaryta dėl apgaulės, negalės būti nagrinėjamas arbitraže⁵¹.

Kaip pavyzdį „siauros“ arbitražinės išlygos galime nurodyti Tarptautinių prekybos rūmų (toliau – ICC) arbitražo taisyklių buvusią rekomenduojamą tipinę arbitražinę išlygą: „visi *su šia sutartimi susiję ginčai* turi būti visiškai išspręsti pagal ICC sutaikinimo ir arbitravimo taisykles“⁵². Tačiau šiuo metu ICC arbitražo taisyklės užpildė šią spragą ir rekomenduojamai tipinei arbitražinei išlygai suteikia plačiausią prasmę, kurioje įrašomi žodžiai: „visi *ginčai, kylantys iš šios sutarties ar su ja susiję*, turi būti sprendžiami arbitražu pagal Tarptautinių prekybos rūmų arbitražo taisykles“⁵³.

Todėl arbitražinė išlyga neturi būti nei per trumpa, nei per ilga ir sudėtinga. Tam, kad ji būtų efektyvi, išlyga turi būti aiški. Pastaroji pozicija gali būti pagrįsta buvusio ICC Tarptautinio Arbitražo teismo generalinio sekretoriaus, F. Eisemann teiginiais, kad šalys sudarydamos arbitražinę išlygą turėtų vengti dviprasmiškumo ir netikslumo. Nevartoti nei per mažai, nei per

⁴⁹ Oficialaus Vilniaus komercinio arbitražo teismo internetinio puslapio pateikiama informacija // <http://www.arbitrazas.lt/index.php?handler=lt.ar.islyga>; prisijungimo laikas: 2010-05-05.

⁵⁰ Vadovaujantis teisės doktrina ir teismų praktika, arbitražinė išlyga „plačiaja“ prasme suprantama tada, kai arbitražinėje išlygoje įrašomi žodžiai: „visi *ginčai, kylantys iš sutarties ar su ja susiję*“, priešingu atveju, kai įrašomi tik žodžiai: „*ginčai ar nesutarimai kylantys iš šios sutarties*“, arbitražinė išlyga bus siaura, todėl apims tik ginčus, kylančius iš galiojančios sutarties, tuo tarpu kiti ginčai, pvz., dėl sutarties sudarymo, turės būti sprendžiami ne arbitraže, o teisme.

⁵¹ Drahozal Ch. R., Naimark R. W. *Towards a Science of International Arbitration – Collected Empirical Research*. The Hague, The Netherlands: Kluwer Law International, 2005. P. 70.

⁵² Dominas G., Mikėlėnas V. *Tarptautinis komercinis arbitražas*. Vilnius: Justitia, 1995. P. 409.

⁵³ Tarptautinių prekybos rūmų (ICC) arbitražo taisyklių rekomenduojama tipinė arbitražinė išlyga // <http://www.iccwbo.org/court/arbitration/id4114/index.html>; prisijungimo laikas: 2010-06-10.

daug žodžių. Bet kuri arbitražinė išlyga turėtų būti paprasta ir aiški, bet ne pernelyg supaprastinta⁵⁴.

F. Eisemann pasiūlė „patologinių“ arbitražinių išlygų sąvoką, kuri reiškia arbitražinę išlygą su trūkumais. Tokias arbitražines išlygas F. Eisemann vadino „perlais“, ištrauktais iš „tamsiojo arbitražo muziejaus“ ir suformavo keturis kriterijus, kurių neatitinkanti arbitražinė išlyga turi trūkumų ir yra vadinama „patologine“ išlyga⁵⁵.

F. Eisemann kriterijai yra:

1) pirmasis, bendras visoms arbitražinių susitarimų rūšims – sukurti privalomus teisinius padarinius jų šalims;

2) antrasis, pašalinti valstybių teismų kišimąsi į ginčo sprendimą, bent jau iki sprendimo priėmimo stadijos;

3) trečiasis, suteikti teisę arbitrams spręsti ginčus, kurie gali kilti tarp šalių;

4) ketvirtasis, sudaryti sąlygas efektyviam ir greitam procesui, kurio metu priimtus sprendimus būtų galima įvykdyti.

Anot B. G. Davis, šie kriterijai suformuoja esmines arbitražinių išlygų funkcijas ir jais būtina vadovautis sudarant arbitražines išlygas⁵⁶. Taip pat pažymėtina, kad šalys, sudarydamos arbitražinę išlygą, turi stengtis, kad ši būtų tiksli ir nedviprasmiška.

Praktikoje neretai pasitaiko atvejų, kad arbitražinė išlyga turi trūkumų, netikslumų arba yra neišsami. Tačiau galima pažymėti, jog teismų praktika laikosi pozicijos, kad yra tikslinga siekti minėtas ydas pašalinti sutarties aiškinimo būdu ir esant abejonių jas šalinti arbitražinės išlygos galiojimo naudai. Kaip iliustruojantį pavyzdį galima pateikti Lietuvos Aukščiausiame Teisme nagrinėtą bylą Nr. 3K-3-612/2004⁵⁷, kuomet ginčo šalių sudarytoje arbitražinėje išlygoje konkretaus arbitražinio teismo pavadinimas nebuvo tiksliai suformuluotas. Ginčo šalių rusų kalba sudarytos sutarties 8 punkto, pavadinto „Ginčų sprendimo tvarka“, antra dalis numatė, jog šalių ginčai, dėl kurių nebuvo pasiektas susitarimas, bus sprendžiami pagal Lietuvos įstatymus Tarptautiniame Komerciniame Arbitraže. Tarp šalių kilus ginčui jį išsprendė arbitražinis teismas. Tačiau ginčo šalis, nesutikusi su arbitražinio teismo sprendimu, kreipėsi į Lietuvos Aukščiausiąjį Teismą teigdama, kad ginčą išnagrinėjo nekompetentingas arbitražo teismas, nes arbitražinė išlyga nenumatė galimybės nagrinėti ginčą Arbitražo teisme prie asociacijos Tarptautiniai prekybos rūmai – Lietuva. Teismas atmetė šį argumentą kaip teisiškai nepagrįstą, nes šalis neginčijo, kad buvo sudarytas arbitražinis susitarimas, tačiau, teismo nuomone, šis arbitražinis

⁵⁴ Pagal: Davis B. G. (Pathological Clauses: Frédéric Eisemann's Still Vital Criteria). *Arbitration International*, 1991(4). P. 365.

⁵⁵ Ten pat.

⁵⁶ Ten pat, P. 367.

⁵⁷ 2004 m. lapkričio 17 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-612/2004.

susitarimas neįvardijo konkrečios nuolatinės arbitražo institucijos, todėl ginčas negalėjo būti nagrinėjamas instituciniame arbitraže.

Kitoje teismų praktikoje nagrinėtoje byloje tarp ginčo šalių *Vokietijos Federacinė Respublikos bendrovė „VEKA AG“ v. UAB „Omnetus“* dėl neaiškios arbitražinės išlygos teismai turėjo spręsti bylos teisingumo klausimą. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija nustatė, kad pagal šalių sudarytos tiekimo sutarties tekstą sutarties vokiškasis tekstas turi pirmenybę prieš rusiškąjį. Sutarties 15 straipsnio 3 punkte buvo nustatyta, kad šiai sutarčiai ir kitiems šalių tarpusavio teisiniams santykiams taikoma Lietuvos Respublikos teisė, teisminių ginčų sprendimo vieta – Vilnius, Lietuva. Rusiškojo sutarties teksto 15 straipsnio 3 punkte buvo nustatyta, kad sutarčiai ir kitiems šalių teisiniams santykiams taikoma Lietuvos Respublikos teisė, o arbitražo teismo vieta yra Vilnius, Lietuva⁵⁸. Ieškinio priėmimo klausimą sprendusiems teismams abejonių sukėlė tai, kad sutarties rusiškajame tekste nurodytas kitoks ginčą nagrinėsiantis subjektas – arbitražo teismas. Tačiau ir šiame tekste teismo dislokacijos vieta išlieka ta pati – Vilnius. Kita vertus, šalių susitarimo, pagal kurį byla būtų teisinga ne teismui, bet arbitražui, ieškinio priėmimo klausimą sprendę teismai nenustatė⁵⁹.

Pažymėtina, kad sudarant arbitražinį susitarimą yra rekomenduojama vengti tokių kritinių klaidų, kaip institucijos, kuri nagrinės ginčą, ir arbitražo vietos nenurodymo, neaiškios terminologijos vartojimo, per siauro arbitražinės išlygos dalyko nurodymo ir kt. Mūsų nuomone, pirmiau nurodytų ir praktikoje pasitaikančių tokių klaidų gali padėti išvengti arbitražinio susitarimo turinio suvokimas, kurio anazilę pateiksime šio darbo 1.4 poskyryje.

Kitas svarbus nuo arbitražinės išlygos sampratos neatsiejamas klausimas, kurį toliau nagrinėsime, yra arbitražinės išlygos autonomiškumo doktrina. Ši doktrina yra pripažįstama beveik visose pasaulio valstybėse, o jos teorinis pagrindas yra arbitražinės išlygos autonomija, savarankiškumas ir nepriklausomumas.

Kompromisas yra sudaromas kaip atskira sutartis nuo pagrindinės šalių sutarties ir jo savarankiškumas paprastai yra akivaizdus. Tuo tarpu arbitražinė išlyga yra įtraukiama į šalių pagrindinę materialinę sutartį kaip viena iš sutarties sąlygų. O jeigu arbitražinė išlyga yra sudėtinė pagrindinės sutarties dalis, tai jos galiojimas turėtų būti nulemtas pagrindinės materialinės sutarties teisinės galios. Pavyzdžiui, tais atvejais, kai pagrindinė sutartis yra pripažįstama negaliojančia ar nutraukiama, tai ir visos sutarties sąlygos, įskaitant ir arbitražinę išlygą turėtų būti pripažintos negaliojančiomis arba jų galiojimas nutraukiamas.

Tačiau tokiu atveju atsirastų esminis skirtumas tarp dviejų arbitražinio susitarimo rūšių – kompromiso ir arbitražinės išlygos, kurioms teisės teorija ir praktika suteikia vienodą teisinę

⁵⁸ 2007 m. rugsėjo 20 d. Lietuvos apeliacinio teismo nutartis civilinėje byloje Nr. 2-567/2007.

⁵⁹ 2008 m. kovo 15 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-196/2008.

galią. Todėl autonomiškumo doktrina šį skirtumą panaikina, suformuodama arbitražinės išlygos nepriklausomumo koncepciją, kuri reiškia, kad pagrindinės šalių materialinės sutarties teisinė galia neturi įtakos arbitražinei išlygai, nes pastaroji yra savarankiška šios sutarties sąlyga. Vadinasi, kai pagrindinė šalių sudaryta sutartis netenka teisinės galios (pavyzdžiui, yra nutraukiama, pripažįstama niekine ar negaliojančia), arbitražinė išlyga, nustatanti šalių pareigą kilus ginčui kreiptis į arbitražą, lieka galioti. Priešingu atveju, neįtvirtinus autonomiškumo principo pagrindinės sutarties negaliojimas reikštų savaime ir arbitražinės išlygos negaliojimą, o šalių ginčo sprendimas dėl sutarties nutraukimo ar negaliojimo priklausytų ne arbitražinio teismo, o greičiausiai nacionalinių teismų jurisdikcijai.

Lietuvos nacionalinėje teisėje arbitražinės išlygos autonomiškumo principą įtvirtina Komerčinio arbitražo įstatymo 19 straipsnio 1 dalis. Šio straipsnio teisės norma yra perkelta iš UNCITRAL pavyzdinio įstatymo ir nustato, kad arbitražinė išlyga, kuri yra sutarties dalis, turi būti vertinama kaip atskiras susitarimas, nepriklausantis nuo kitų sutarties sąlygų, o arbitražinio teismo sprendimas dėl sutarties pripažinimo negaliojančia nereiškia *ipso jure* (savaime) ir arbitražinės išlygos pripažinimo negaliojančia.

Autonomiškumo doktrina taip pat yra numatyta ir tarptautiniuose dokumentuose. UNCITRAL pavyzdinio įstatymo 16 straipsnio 1 dalyje tiesiogiai nurodoma, kad „arbitražinė išlyga, sudaranti sutarties dalį, turi būti laikoma nepriklausoma nuo kitų pagrindinės sutarties sąlygų sutartimi. Arbitrų kolegijos sprendimas, kad pagrindinė sutartis yra negaliojanti ir niekinė, *ipso jure* nedaro arbitražinio susitarimo negaliojančio“⁶⁰. Tą patį įtvirtina ir UNCITRAL arbitražo taisyklės „arbitražinė išlyga, kuri yra sutarties dalis ir numato arbitražą pagal šias taisykles, turi būti laikoma nepriklausomu nuo kitų sutarties sąlygų susitarimu“⁶¹ bei Londono tarptautinio arbitražo teismo taisyklių (toliau – LCIA arbitražo taisyklės) 23 straipsnio 1 dalis.⁶²

Daugelis užsienio valstybių taip pat pripažino ir savo vidaus teisėje įtvirtino arbitražinės išlygos savarankiškumą deklaruojančias teisės normas⁶³.

Istoriniu požiūriu autonomiškumo doktrinos įsitvirtinimui pasaulyje didelę reikšmę turėjo Prancūzijos Kasacinio teismo sprendimas *Gosset* byloje, kur teismas pažymėjo, kad nesvarbu, ar arbitražinis susitarimas sudarytas kaip atskira sutartis, ar įtrauktas į pagrindinę šalių materialinę

---

⁶⁰ 1985 m. UNCITRAL Pavyzdinis įstatymas. Oficialaus UNCITRAL internetinio puslapio pateikiama informacija // http://www.uncitral.org/pdf/english/texts/arbitration/ml-arb/07-86998_Ebook.pdf; prisijungimo laikas: 2010-06-11.

⁶¹ 1976 m. UNCITRAL arbitražo taisyklės. Oficialaus UNCITRAL internetinio puslapio pateikiama informacija // <http://www.uncitral.org/pdf/english/texts/arbitration/arb-rules-revised/arb-rules-revised-2010-e.pdf>; prisijungimo laikas: 2010-06-11.

⁶² 1998 m. Londono tarptautinio arbitražo teismo taisyklės // http://www.lcia.org/Dispute_Resolution_Services/LCIA_Arbitration_Rules.aspx#article23; prisijungimo laikas: 2010-09-28.

⁶³ Pavyzdžiui, Olandija, 1986 m. Arbitražo akto 1903 str., Anglija 1996 m. Arbitražo akto, 7 str.

sutartį, jis išlieka savarankiškas, tai reiškia, kad pagrindinės šalių sutarties negaliojimas neturi įtakos arbitražinio susitarimo galiojimui⁶⁴.

Praėjus penkeriems metams nuo *Gosset* byloje priimto sprendimo, autonomiškumo doktriną pripažino ir Jungtinių Amerikos Valstijų (toliau – JAV) teismai. 1967 m. *Prima Paint v. Flood & Conklin Mfg. Co.* byloje JAV Aukščiausiasis teismas nurodė, kad arbitražinės išlygos turi būti laikomos atskiromis nuo dokumentų, kur jos yra. Todėl arbitražinė išlyga negali būti nugincyta pagrindinės šalių sutarties negaliojimo atveju⁶⁵.

Vienas iš pagrindinių praktinių padarinių, išplaukiančių iš arbitražinio susitarimo autonomiškumo doktrinos, yra tai, kad ji suponuoja galimybę arbitražiniam susitarimui taikyti kitos valstybės nei pagrindinei sutarčiai taikomą materialinę teisę. Vadovaujantis šalių valios autonomijos principu, šalys gali pasirinkti jų sutarčiai taikomą materialinę teisę, tuo tarpu nesant šalių susitarimo, taikytiną teisę nustato pats arbitražas. Todėl sprendžiant arbitražinio susitarimo galiojimo klausimą gali būti taikoma nebūtinai ta pati materialinė teisė kaip ir pagrindinei sutarčiai. Kaip rodo teisės doktrina ir Lietuvos Aukščiausiojo Teismo formuojama praktika, arbitražinio susitarimo galiojimą lemia arbitražiniam susitarimui taikytina teisė. Paprastai šis klausimas sprendžiamas remiantis *lex loci arbitri* principu, t. y. arbitražinio susitarimo galiojimas nustatomas pagal arbitražo vietos valstybės teisę, išskyrus dvi išimtis. Pirma, arbitražinio susitarimo galiojimas dėl šalių veiksnio nustatomas remiantis bendrosiomis tarptautinės privatinės teisės taisyklėmis (kitais tariant, pagal šalims „taikytiną“ teisę, t. y. nacionalines kolizines normas ir jų pagrindu taikytinus nacionalinius įstatymus). Antra, arbitražinio susitarimo galiojimas dėl ginčo arbitruotinumą nustatomas pagal teismo vietos materialiąją teisę⁶⁶.

Atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta, pažymėtina, kad arbitražinė išlyga yra viena iš alternatyvių arbitražinio susitarimo rūšių, kurią šalys gali numatyti tarpusavio sutartyje kaip savarankišką susitarimą. Toks susitarimas turi būti sudaromas aiškiai ir nedviprasmiškai bei tiksliai išreikšti šalių sutikimą visus tarp jų ateityje galinčius kilti ginčus, perduoti spręsti arbitražiniam teismui. Nors arbitražinė išlyga įtraukiama į pagrindinę šalių sutartį, autonomiškumo doktrina lemia tai, kad arbitražinė išlyga išlieka nepriklausoma ir savarankiška pagrindinės sutarties teisinės galios atžvilgiu. Taip pašalinamas nelogiškas skirtumas tarp arbitražinio susitarimo rūšių ir suponuojama galimybė arbitražinei išlygai taikyti kitos valstybės, nei pagrindinei sutarčiai taikomą, materialinę teisę.

---

⁶⁴ Pagal: Redfern A., Hunter M., Blackaby N. ir kt. (Law and practice of International Commercial Arbitration, fourth ed.). London: Sweet & Maxwell, 2004. P. 163.

⁶⁵ Tep pat, P. 164.

⁶⁶ 2007 m. kovo 5 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-62/2007.

1.3. Arbitražinio susitarimo forma

Arbitražinio susitarimo sutartinė prigimtis lemia būtinybę sutarties šalims išreikšti suderintą valią dėl ginčo perdavimo nagrinėti arbitraže. Jeigu šalių valia yra tarpusavio ginčo sprendimą perduoti arbitražui ir dėl to jos susitarė, tai galiojantis arbitražinis susitarimas suteikia šalims teisę tarpusavio ginčus spręsti arbitraže. Pagrindinė tokio šalių susitarimo funkcija yra įrodyti, kad šalys susitarė ir sutiko ateityje ginčus spręsti ne teismine, o arbitražine tvarka. Tokia šalių valia, vadovaujantis nacionalinės bei tarptautinės teisės normomis, turi būti išreikšta atitinkama forma.

Žvelgiant į Lietuvos nacionalinę teisę, arbitražinio susitarimo formai yra keliamas rašytinis reikalavimas. LR CK 1.73 straipsnio 1 dalies 5 punkte tiesiogiai nustatyta, kad arbitražiniam susitarimui yra privaloma paprasta rašytinė forma, o šio straipsnio 2 dalyje nurodyta, kad rašytinės formos sandoriai sudaromi surašant vieną dokumentą, pasirašomą visų sandorio šalių, arba šalims apsikeičiant atskirais dokumentais. Rašytinės formos dokumentui LR CK taip pat prilygina šalių pasirašytus dokumentus, perduotus telegrafinio, faksimilinio ryšio ar kitokiais telekomunikacijų galiniais įrenginiais, jeigu tokiu būdu yra užtikrinama teksto apsauga ir galima identifikuoti parašą.

Komercinio arbitražo įstatymo, parengto vadovaujantis 1958 m. Niujorko Konvencija, 9 straipsnio 2 dalyje taip pat yra pateikiamas išsamus arbitražinio susitarimo formos reglamentavimas. Priešingai negu Niujorko konvencijoje, kuri aptariama toliau, šiame straipsnyje įtvirtinta, kad arbitražinis susitarimas ne tik sudaromas raštu ir yra laikomas sudarytu, jeigu įforminamas bendru šalių pasirašytu dokumentu, arba sudarytas šalims apsikeičiant raštais, telegramomis, telefaksais ar kitais dokumentais, kuriuose fiksuojamas tokio susitarimo sudarymo faktas, bet ir jeigu šalys apsikeičia ieškininiu pareiškimu ir atsiliepimu į ieškinį, kuriuose viena iš šalių tvirtina, o kita šalis neneigia, kad tarp jų sudarytas arbitražinis susitarimas, arba yra kitokių rašytinių įrodymų, kad šalys yra sudariusios ar pripažįsta arbitražinį susitarimą⁶⁷. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktika taip pat pažymi, kad arbitražinio susitarimo šalių išreikšta suderinta valia dėl ginčo perdavimo nagrinėti arbitražui, turi būti išreikšta rašytine forma, tačiau rašytinio arbitražinio susitarimo sąvoką aiškina plačiau, nei susitarusių šalių parašais patvirtintą susitarimą: „vienai iš sutarties šalių kreipusis su prašymu nagrinėti ginčą ir *pateikus įrodymus, patvirtinančius arbitražinį susitarimą*, suteikiantį teisę konkrečiam arbitražui spręsti šalių ginčus, arbitražas, nenustatęs kitokių kliūčių nagrinėti ginčą, neturi pagrindo atsisakyti jį nagrinėti“⁶⁸.

⁶⁷ Lietuvos Respublikos komercinio arbitražo įstatymas // Valstybės žinios. 1996 m. balandžio 2 d. Nr. 39 – 961.

⁶⁸ 2003 m. lapkričio 25 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-999/2003.

Šioje nutartyje Lietuvos Aukščiausiasis Teismas pažymėjo, kad tokiais įrodymais gali būti laikomas ir pats sutarties vykdymas, pagrindžiantis ir arbitražinio susitarimo galiojimą.

Daugelio Centrinės ir Rytų Europos valstybių nacionalinė teisė, pavyzdžiui, Lietuvos, Vengrijos, Rusijos, taip pat įtvirtina rašytinės formos arbitražinį susitarimą, kuris laikomas sudarytu ir tais atvejais, kai šalys apsikeičia ieškininiu pareiškimu, kuriame viena iš šalių tvirtina, o kita šalis atsiliepime į ieškinį neneigia, kad tarp jų sudarytas arbitražinis susitarimas⁶⁹. Kaip pavyzdį, iliustruojantį tokiu būdu sudarytą ir galiojančiu laikytiną arbitražinį susitarimą, galime nurodyti Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartį, kurioje teismas pripažino esant arbitražinį susitarimą sudarytą tinkama forma, nors jis atskirai nebuvo sudarytas raštu, o pripažintas kaip esantis tik tuo pagrindu, kad šalims kreipusis į arbitražą laiku nebuvo išreikštas prieštaravimas arbitražinio teismo jurisdikcijai: „Estijos Respublikos įstatymo dėl Estijos pramonės ir prekybos rūmų arbitražinio teismo 2 paragrafo 2 punktu nurodoma, kad arbitražiniam teismui žinybingi ginčai, dėl kurių yra arbitražinis susitarimas, arba kai ieškovas pareiškia šiame teisme ieškinį, o atsakovo veiksmai liudija, kad jis pripažįsta arbitražinio teismo jurisdikciją. Taigi, netgi pripažinus, kad tarp ginčo šalių nebuvo sudaryta arbitražinė išlyga, šalių veiksmai, UAB „Etnomedijos spauda“ pareiškus ieškinį arbitraže, liudija, kad šalys sutiko ginčą spręsti šiame arbitražiniame teisme“⁷⁰.

Pagrindiniai tarptautiniai dokumentai, kuriuose reglamentuojama arbitražinio susitarimo forma yra 1958 m. Niujorko konvencija, 1961 m. Europos konvencija ir 1985 m. UNCITRAL pavyzdinis įstatymas. Todėl toliau detaliai aptarsime arbitražinio susitarimo formos reglamentavimą pagal šiuos tarptautinius dokumentus. Plačiausiai bus aptarta Niujorko konvencija, įtvirtinanti griežtą rašytinės formos reikalavimą, tačiau apžvelgsime ir Lietuvos teismų praktiką bei kitas arbitražinio susitarimo sudarymo galimybes, kurias numato užsienio valstybių vidaus teisės aktai.

Niujorko konvencija yra taikoma pasauliniu mastu (šiuo metu ją yra ratifikavusios 145 valstybės, tame tarpe ir Lietuva)⁷¹, be to, konvencija neapsiriboja vien valstybėmis dalyvėmis. Tie patys reikalavimai taikomi ir tiems arbitražiniams susitarimams ir arbitražo sprendimams, kurių šalys priklauso konvencijos nepasirašiusioms valstybėms arba jose yra priimti⁷². Pagal Niujorko konvencijos II straipsnio 1 dalį kiekviena valstybė, pasirašiusi šią konvenciją, turi pripažinti rašytinį arbitražinį susitarimą. Šios konvencijos II straipsnio 2 dalis nustato, kad: „terminas „rašytinis susitarimas“ turi apimti arbitražinę išlygą, esančią sutartyje, ar arbitražinį

⁶⁹ Rivkin D. W., Platto Ch. *Litigation and Arbitration in Central and Eastern Europe*. The Hague, The Netherlands: Kluwer Law International and the International Bar Association, 1998 m. P. 104, 277.

⁷⁰ 2001 m. gegužės 28 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-632/2001.

⁷¹ Oficialaus UNCITRAL internetinio puslapio pateikiama informacija // http://www.uncitral.org/uncitral/en/uncitral_texts/arbitration/NYConvention_status.html; prisijungimo laikas: 2010-07-01.

⁷² Dominas G., Mikelėnas V. *Tarptautinis komercinis arbitražas*. Vilnius: Justitia, 1995. P. 64.

susitarimą, *pasirašytą šalių arba esantį apsiukeistuose laiškuose ar telegramose*⁷³. Nurodyta teisės norma reikalauja, kad arbitražinis susitarimas būtų patvirtintas šalių parašu arba apsiukeičiant laiškais ar telegramomis. Taigi žodžiai „*pasirašytas šalių*“ yra suprantami taip, kad arbitražinis susitarimas būtų laikomas sudarytu pagal Niujorko konvenciją, šalys turi pasirašyti pačią sutartį, kurioje yra arbitražinė išlyga, arba atskiru dokumentu sudarytą arbitražinį susitarimą. Tokiu atveju šalių parašas yra įrodymas, kad šalys išreiškė savo valią ir abipusį sutikinimą tarpusavio ginčus nagrinėti arbitraže. Tuo tarpu žodžiai „*esantį apsiukeistuose laiškuose ar telegramose*“ suponuoja šalims galimybę susitarti dėl ginčų nagrinėjimo arbitraže apsiukeičiant raštais ir telegramomis, tačiau tiesiogiai nenurodo, ar tokiu būdu sudarytas arbitražinis susitarimas taip pat turi būti šalių pasirašytas. Be to, akivaizdu, kad telegramose ar faksu apsiukeistuose raštuose nėra reikalaujama parašo, suprantamo tradicine prasme, nes tokiuose raštuose šalių parašas gali būti prilyginamas spausdintam parašui arba originalaus parašo kopijai. Net ir tuo atveju, kai šalys sudaro arbitražinį susitarimą apsiukeisdamos laiškais, o juose trūksta arba nėra šalių parašų, tokia forma sudarytas arbitražinis susitarimas bus galiojantis, jeigu, pasitelkiant visas galimas įrodinėjimo priemones, bus įmanoma identifikuoti laiškų autorius⁷⁴. Todėl jeigu šalių apsiukeisti dokumentai ar telegramos yra rašytinės formos ir juose aiškiai išreikštas šalių ketinimas perduoti tarpusavio ginčus nagrinėti arbitraže, tada tokiu būdu sudarytas arbitražinis susitarimas atitiks Niujorko konvencijos II straipsnio 2 dalyje įtvirtintą arbitražinio susitarimo formos reikalavimą.

Tačiau būtina pažymėti, kad 1958 m., kai buvo priimta Niujorko konvencija, elektroninės telekomunikacijos ir tokios ryšio priemonės kaip faksas ar teletaipas dar nebuvo žinomos, todėl 2007 m. liepos 7 d. Jungtinių Tautų tarptautinės prekybos teisės komisija savo rekomendacijoje pažymėjo, kad Niujorko konvencijos II straipsnio 2 dalis turi būti interpretuojama UNCITRAL pavyzdinio įstatymo 7 straipsnio 1 dalies kontekste ir apimti šiuolaikines elektronines ryšio priemones⁷⁵.

Kita vertus, Niujorko konvencijos II straipsnio 2 dalyje įtvirtinto rašytinio arbitražinio susitarimo reikalavimo praktinė reikšmė yra atskleidžiama tos pačios konvencijos V straipsnio 1 dalies a punkte, kuriame numatytas vienas iš užsienio arbitražo sprendimų nepripažinimo pagrindų: „II straipsnyje nurodyto susitarimo šalys pagal joms taikytinus įstatymus buvo

---

⁷³ 1958 m. Niujorko konvencija dėl užsienio arbitražų sprendimų pripažinimo ir vykdymo. Oficialaus UNCITRAL internetinio puslapio pateikiama informacija // http://www.uncitral.org/pdf/english/texts/arbitration/NY-convention/1958_NYC_CTC-e.pdf; prisijungimo laikas: 2010-07-02.

⁷⁴ Fouchard Ph., Gaillard E., Goldman B., Savage J. On International Commercial Arbitration. The Netherlands: Kluwer Law International, 1999 m. P. 377.

⁷⁵ 2006 m. liepos 7 d. Jungtinių Tautų tarptautinės prekybos teisės komisijos rekomendacija dėl 1958 m. Niujorko konvencijos II (2) ir VII (1) str. interpretacijos // <http://www.uncitral.org/pdf/english/texts/arbitration/NY-convention/A2E.pdf>; prisijungimo laikas: 2010-07-02.

neveiksnius arba arbitražinis susitarimas yra negaliojantis⁷⁶. Cituojamame straipsnyje yra daroma nuoroda į Niujorko konvencijos II straipsnį, kuriame įtvirtintas rašytinis arbitražinio susitarimo reikalavimas. Mūsų nuomone, interpretuodami šią Niujorko konvencijos teisės normą, galime daryti prielaidą, kad galiojantis arbitražinis susitarimas turi didelę reikšmę pripažįstant ir vykdant užsienio arbitražo sprendimus. Tačiau tam, kad arbitražinis susitarimas galėtų, jis turi būti sudarytas vadovaujantis Niujorko konvencijoje įtvirtinta rašytinio arbitražinio susitarimo samprata. Todėl, anot P. Sanders, darytina išvada, kad, nesant rašytinio susitarimo, teismas gali atsisakyti pripažinti užsienio arbitražo sprendimą priimtą susitarimo, kuris nebuvo sudarytas raštu, pagrindu⁷⁷.

Rašytinės arbitražinio susitarimo formos reikalavimas, vadovaujantis Niujorko konvencija, buvo nagrinėjamas ir nacionalinių teismų praktikoje. Štai Lietuvos apeliacinis teismas, vadovaudamasis Niujorko konvencijos V straipsnio 1 dalies a punktu, nepripažino arbitražinio teismo sprendimo, nurodydamas, kad šis buvo priimtas negaliojant arbitražinei išlygai. Arbitražinės išlygos negaliojimą buvo nulėmęs tas faktas, kad įmonės direktorius nepasirašė konsignacijos sutarties, kurioje buvo arbitražinė išlyga⁷⁸. Tačiau šioje nutartyje apeliacinės instancijos teismas susiaurino rašytinio arbitražinio susitarimo sampratą. Šalims sudarius sutartį, kurioje yra arbitražinė išlyga, tačiau dėl kokių nors priežasčių sutarties nepatvirtinus abiejų šalių parašais ar antspaudais, šalių valią ginčą spręsti pagal šios arbitražinės išlygos nuostatas galima įrodinėti faktais, duomenimis, iš kurių galima spręsti apie arbitražinio susitarimo buvimą. Vienas iš tokių faktų yra sutarties vykdymas, leidžiantis padaryti išvadą, kad šalys sutiko su tokios sutarties sąlygomis, tarp jų – ir su sutartyje esančia arbitražine išlyga. Todėl Lietuvos Aukščiausiojo Teismo išplėstinė teisėjų kolegija konstatavo, kad apeliacinės instancijos teismo išvada neatitinka rašytinio arbitražinio susitarimo sampratos, nustatytos tarptautinės ir nacionalinės teisės normose (aut. past. Niujorko konvencijos II straipsnio 2 dalyje, Komercinio arbitražo įstatymo 9 straipsnio 2 dalies 3 punkte) ir Niujorko konvencijos taikymo praktikos. Dėl to kolegija Lietuvos apeliacinio teismo nutartį panaikino, pripažino ir leido vykdyti Lietuvos Respublikoje Tarptautinio komercinio arbitražinio teismo prie Ukrainos pramonės ir prekybos rūmų sprendimą⁷⁹. Tai buvo padaryta remiantis tarptautine Niujorko konvencijos taikymo ir aiškinimo praktika, kurioje susiformavo nuostata tokį susitarimą laikyti sudarytu ne tik tada, jeigu jis įformintas bendru šalių pasirašytu dokumentu, bet ir šalims apsikeitus raštais,

---

⁷⁶ 1958 m. Niujorko konvencija dėl užsienio arbitražų sprendimų pripažinimo ir vykdymo. Oficialaus UNCITRAL internetinio puslapio pateikiama informacija // http://www.uncitral.org/pdf/english/texts/arbitration/NY-convention/1958_NYC_CTC-e.pdf; prisijungimo laikas: 2010-07-04.

⁷⁷ Sanders P. A twenty years' review of the Convention on the recognition and enforcement of foreign arbitral awards//Int'l L. 1979, Vol. 13, P. 279 // http://heinonline.org/HOL/Page?handle=hein.journals/intlyr13&div=30&g_sent=1&collection=journals#291; prisijungimo laikas: 2010-07-05.

⁷⁸ 2003 m. gegužės 27 d. Lietuvos apeliacinio teismo nutartis civilinėje byloje Nr. 2T- 21/2003.

⁷⁹ 2003 m. lapkričio 25 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-999/2003.

telegramomis, telefaksais ar kitais dokumentais, kuriuose fiksuojamas tokio susitarimo sudarymo faktas, arba yra kitokių rašytinių įrodymų, patvirtinančių, kad šalys sudarė ar pripažįsta arbitražinį susitarimą.

Kitas, su arbitražinio susitarimo forma susijęs, problemą keliantis klausimas – ar arbitražinis susitarimas yra laikomas sudarytu, jeigu viena iš šalių savo valią išreiškia tylėjimu. Niujorko konvencija nenumato tokios galimybės, todėl arbitražinis susitarimas, patvirtintas tylėjimu, nebus galiojantis. Tačiau atskirose valstybėse, tokiose kaip, Vokietija ar Šveicarija, jeigu rašytinę sutartį, kurioje yra arbitražinė išlyga, viena šalis nusiunčia kitai šaliai, bet pastaroji jos nepasirašo, nepersiunčia atgal, tačiau sutinka su sutartimi ir ją vykdo, tokiu būdu sudarytas arbitražinis susitarimas, vadovaujantis šių valstybių vidaus teise, bus galiojantis⁸⁰.

Pažymėtina, kad pagal kai kurių valstybių nacionalinius įstatymus, pavyzdžiui, 1996 m. Nyderlandų civilinio kodekso 1021 straipsnį, pakanka, kad pagrindinį susitarimą įrodytų rašytinis dokumentas, kuriam šalys tiesiogiai ar numanomai pritarė ir kuris nurodo standartines arbitražo sąlygas⁸¹. Nagrinėjamu klausimu galima teigti, kad Lietuvos teisminė praktika taip pat patvirtina galimybę šalims sudaryti arbitražinį susitarimą vadovaujantis standartinėmis sutarties sąlygomis. Pavyzdžiui, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas vienoje iš savo nutarčių konstatavo, kad: „pasirašydama sutartis R. Suslavičiaus individuali įmonė tuo pačiu pripažino ir joje išdėstytą sąlygų priimtinumą. Šios sutartys su visomis sąlygomis yra galiojančios, šalių nenuginčytos. Kasatorius – R. Suslavičiaus individuali įmonė pripažino, kad tekstą su standartinės sutarties sąlygomis gavo ir susipažino praėjus 5 dienoms po sutarties pasirašymo. Viena iš šios sutarties sąlygų – arbitražinė išlyga“⁸². Teismo nuomone, susitarimo galiojimui pakako dokumento, kuriame numatomas arbitražas, arba kuriame minimos standartinės sąlygos, todėl teismas pripažino išlygos galiojimą nepaisant fakto, kad išlyga buvo standartinėse sutarties sąlygose, kurios buvo atsiųstos jau pasirašius sutartį, tai yra praėjus penkioms dienoms po sutarties pasirašymo.

Kita vertus, Niujorko konvencijos V straipsnio 1 dalies a punkte nurodyta, kad arbitražinio susitarimo galiojimas turi būti nustatomas pagal tos valstybės teisę, kurią yra pasirinkusios šio susitarimo šalys. Tuo tarpu daugelio užsienio valstybių nacionalinė teisė arbitražinio susitarimo formos klausimus reguliuoja skirtingai. Vienų valstybių, pavyzdžiui Italijos, vidaus teisė nustato griežtus, kitų, pavyzdžiui, Anglijos, Švedijos, mažiau griežtus reikalavimus, arba išvis nenustato jokie reikalavimo arbitražinio susitarimo formai. Todėl arbitražinis susitarimas sudarytas žodžiu ar patvirtintas tylėjimu galios tik tuo atveju, jei arbitražiniam susitarimui taikytina teisė bus

---

⁸⁰ Dalentoft T., Toftgård M. International Arbitration – Arbitration Agreements and the Writing Requirement: Master's thesis within International Commercial Law/ 2009. P. 19.

⁸¹ Pagal: Collier J., Lowe V. (Ginčų sprendimas tarptautinėje teisėje). Vilnius: Eugrimas, 2002. P. 258.

⁸² 1999 m. rugsėjo 20 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-444/1999.

liberali tokios formos arbitražinio susitarimo atžvilgiu, arba visai nenumatys jokių formalių reikalavimų⁸³. Taigi arbitražinio susitarimo šalys gali pasirinkti taikyti palankesnę jų sudaryto arbitražinio susitarimo formai, taikytiną teisę. Priešingu atveju, pagal V. Mikelėną, jei šalys nėra pasirinkusios taikytinos teisės, tai arbitražinio susitarimo galiojimas turi būti nustatomas pagal teisę taikytiną pagrindinei sutarčiai, t. y. tą, kurioje buvo arbitražinė išlyga arba iš kurios kilo šalių ginčas. Jeigu pagrindinė sutartis negalioja, tai arbitražinio susitarimo galiojimas nustatomas pagal jo sudarymo vietos valstybės teisę, o jos negalint nustatyti – pagal arbitražo vietos valstybės teisę⁸⁴. Pastaroji pozicija yra įtvirtinta ir LR CK 1.37 straipsnio 7 dalyje. Tačiau V. Mikelėno ir G. Domino darbe teigiama šiek tiek kitaip: „nesant šalių susitarimo, taikytiną teisę nustato pats arbitražas“⁸⁵. Su šia nuomone galima būtų sutikti, nes Komercinio arbitražo įstatymo 31 straipsnio 2 dalyje tiesiogiai reguliuojama, kad jeigu nėra konkretaus šalių nurodymo dėl materialinės teisės, taikomos sprendžiant jų tarpusavio ginčą, tarptautinio komercinio arbitražo atvejais pats arbitražinis teismas taiko teisę, nustatytą kolizinių normų, kurios taikytinos konkrečiam ginčui spręsti.

Pažymėtina, kad tam tikrais atvejais, kai šalis siekia užsienio arbitražo sprendimo, priimto nesant rašytinio arbitražinio susitarimo, pripažinimo, teismas, vadovaudamasis Niujorko konvencijos VII straipsniu, gali taikyti ne šios konvencijos nuostatas, o vadovautis užsienio valstybės nacionaline teise ar palankesne tarptautine sutartimi, kurios kita, nei rašytine forma, sudaryto arbitražinio susitarimo nelaiko negaliojančiu.

Kita arbitražinio susitarimo formos reikalavimus reglamentuojanti konvencija yra 1961 m. Europos konvencija. Joje, priešingai, nei Niujorko konvencijoje, numatyta galimybė arbitražinius susitarimus sudaryti žodžiu: „terminas „arbitražinis susitarimas“ reiškia arbitražinę išlygą, esančią sutartyje, ar arbitražinį susitarimą, kai sutartis arba arbitražinis susitarimas yra pasirašyti šalių ar sudaryti pasikeičiant laiškais, telegramomis ar susisiekiant teletaipu, ir santykiuose tarp valstybių, kurių įstatymai nereikalauja, kad arbitražinis susitarimas būtų sudarytas raštu, bet kokį arbitražinį susitarimą, sudarytą šių įstatymų leidžiama forma“⁸⁶. Kaip pavyzdį užsienio valstybių, kurios pripažįsta galiojančiais ir žodžiu sudarytus arbitražinius susitarimus, galime nurodyti Švediją ir Angliją. Štai Švedijos vidaus teisės aktai nenumato jokių arbitražinio susitarimo formalaus galiojimo sąlygų. Todėl arbitražiniai susitarimai gali būti sudaromi tiek žodžiu, tiek raštu. Tačiau praktikoje visi susitarimai dėl ginčo nagrinėjimo arbitraže, yra

---

⁸³ Moss G. C. Form of Arbitration Agreements: Current Developments within UNCITRAL and the Writing Requirement of the New York Convention // International Court of Arbitration Bulletin. 2007, Vol. 18, Nr. 2. P. 53 // <http://folk.uio.no/giudittm/Form%20arb%20clause%20ICC.pdf>; prisijungimo laikas: 2010-07-05.

⁸⁴ Mikelėnas V. Tarptautinės privatinės teisės įvadas. Vilnius: Justitia, 2001. P. 207, 208.

⁸⁵ Dominas G., Mikelėnas V. Tarptautinis komercinis arbitražas. Vilnius: Justitia, 1995. P. 93.

⁸⁶ 1961 m. Europos konvencija dėl tarptautinio komercinio arbitražo // http://www.jus.uio.no/lm/europe_international.commercial.arbitration.convention.geneva.1961/portrait.pdf; prisijungimo laikas: 2010-07-05.

sudaromi išimtinai tik raštu. Tokia praktika yra būtina tam, kad būtų išvengta arbitražinio susitarimo buvimo fakto įrodinėjimo problemų⁸⁷.

Tuo tarpu Anglijos teisėje žodžiu sudaryti arbitražiniai susitarimai nėra negaliojantys. Tačiau šalių žodžiu sudarytam arbitražiniam susitarimui nebus taikomas 1996 m. Anglijos arbitražo aktas⁸⁸.

Dar vienas svarbus arbitražinio susitarimo formos nustatymui tarptautinis dokumentas yra UNCITRAL pavyzdinis įstatymas, kuris šiuolaikinėje teisės teorijoje ir praktikoje laikomas autoritetingu doktrininio šaltiniu, reguliuojančiu arbitražo klausimus. Nors šis dokumentas nėra privalomas, o tik rekomendacinio pobūdžio teisės aktas, tačiau Lietuva ir daugelis užsienio valstybių šio įstatymo nuostatas inkorporavo į savo vidaus teisės aktus, todėl galime drąsiai teigti, kad UNCITRAL pavyzdinis įstatymas tam tikrų valstybių teisinių sistemų atžvilgiu tapo sudėtine nacionalinės teisės dalimi.

Arbitražinio susitarimo formai yra skirta nagrinėjamo įstatymo 7 straipsnio 2 dalis, kurioje nurodyta, kad: „arbitražinis susitarimas turi būti sudaromas raštu. Raštu sudarytas arbitražinis susitarimas apima atvejus, kai yra šalių pasirašytame dokumente, arba sudarytas apsikeičiant laiškais, teletekstu, telegramomis ar kitomis telekomunikacijos priemonėmis, kurios patvirtina arbitražinio susitarimo buvimą, arba jeigu šalys apsikeičia ieškininiu pareiškimu ir atsiliepimu į ieškinį, kuriuose viena iš šalių tvirtina, o kita šalis neneigia, kad tarp jų sudarytas arbitražinis susitarimas. Nuoroda šalių sudarytoje sutartyje į dokumentą, kuriame yra arbitražinė išlyga, laikoma arbitražiniu susitarimu, jeigu sutartis sudaryta raštu, o nuoroda į dokumentą yra neatskirama tos sutarties dalis“. Kaip matome, UNCITRAL pavyzdinis įstatymas, pasekė Niujorko konvencijos pavyzdžiu ir arbitražinio susitarimo formai taip pat įtvirtino rašytinį reikalavimą. Tačiau UNCITRAL pavyzdinio įstatymo 7 straipsnio 2 dalyje numatomos pažangesnės techninės priemonės, kuriose fiksuojamas arbitražinio susitarimo sudarymo faktas ir nebaigtinis jų sąrašas. Taip paliekama galimybė kitoms modernioms elektroninės telekomunikacijos priemonėms, kurias naudojant ateityje bus galima sudaryti arbitražinį susitarimą.

Kita vertus, 2006 m. UNCITRAL pavyzdinio įstatymo pataisos, priimtose Jungtinių Tautų Tarptautinės prekybos teisės komisijos (toliau – UNCITRAL komisija) 39 sesijoje, numato du 7 straipsnio, nustatančio rašytinį reikalavimą, variantus. Pirmajame variante, 7 straipsnio 2 dalyje nurodoma, kad arbitražinis susitarimas turi būti rašytinis. To paties straipsnio 3 dalyje paaiškinama, kad arbitražinis susitarimas yra rašytinis, jeigu jo turinys yra užfiksuotas bet kuria forma, nesvarbu, ar arbitražinis susitarimas, ar pati sutartis yra patvirtinta tylėjimu, žodžiu, šalių

⁸⁷ Madsen F. *Commercial Arbitration in Sweden*, second ed. Oxford University Press, 2006. P. 49.

⁸⁸ Joseph D. Q. C. *Jurisdiction and Arbitration Agreements and their Enforcement*, first ed. London: Sweet & Maxwell, 2005. P. 76.

elgesiu ar kitu būdu. Toliau 4 dalyje pateikiama rašytinio reikalavimo samprata ir nurodomas nebaigtinis, tokį reikalavimą atitinkantis, priemonių sąrašas, pavyzdžiui, elektroninių duomenų apsikeitimas, elektroninis paštas, telegrama, teletekstas, faksimilinis ryšys ir kt. Mūsų nuomone, šis variantas atspindi šiuolaikinę tarptautinių sutarčių sudarymo praktiką ir prie jos bando pritaikyti modernias arbitražinio susitarimo sudarymo galimybes. Tuo tarpu antrajame 7 straipsnio variante buvo pasiūlyta išvis neįtraukti rašytinės formos arbitražinio susitarimo sampratos, todėl jame nenurodoma jokie formalaus reikalavimo, nepateikiama ir elektroninių priemonių bei arbitražinio susitarimo sudarymo būdų sąrašo. Taigi šiame alternatyviame 7 straipsnio variante pateikiama tik arbitražinio susitarimo esmė perduoti esamus ar būsimus ginčus nagrinėti arbitraže, nenurodant tokio susitarimo formos reikalavimo⁸⁹. Pastarasis variantas buvo aptariamasis 2005 m. 43 sesijoje, jos metu iškilo diskusija, ar tokia 7 straipsnio formuluotė nebus per daug dramatiškai nutolusi nuo Niujorko konvencijos nuostatų. Tačiau galiausiai buvo nuspręsta pateikti tiek pirmąjį, tiek antrąjį UNCITRAL pavyzdinio įstatymo 7 straipsnio variantą, nes jie abu iš esmės atlieka tą pačią funkciją, t. y. – siekia įtvirtinti mažiau griežtus arbitražinio susitarimo formos reikalavimus⁹⁰.

Taigi besikeičiančios tarptautinių sutarčių sudarymo galimybės bei elektroninių komunikacijų modernizacija suponuoja rašytinio reikalavimo problemą ir iškelia jo būtinumo klausimą. Todėl 2006 m. UNCITRAL komisijos pateikti pirmasis ir antrasis UNCITRAL pavyzdinio įstatymo 7 straipsnio variantai, suponuoja valstybėms alternatyvą pasirinkti, ar plėtoti rašytinio reikalavimo tradiciją ir pasirinkti pirmąjį variantą, kuris detalizuoja arbitražinio susitarimo sudarymo galimybes, atsižvelgiant į besivystančias elektronines komunikacijos priemones, ar pašalinti rašytinį reikalavimą ir pasirinkti antrąjį variantą, kuris atitinka kai kurių valstybių įtvirtintas teisės normas, nenustatančias jokių formalių reikalavimų.

Iš to, kas nagrinėta, aišku, kad UNCITRAL pavyzdinį įstatymą priėmusios valstybės galės pasirinkti tarp 2006 m. pakeitimuose numatyto pirmojo varianto, kuriame reikalaujama arbitražinio susitarimo sudaryto raštu ir tarp antrojo varianto, kuriame nėra įtvirtinta jokie formalaus reikalavimo arbitražinio susitarimo formai. Štai Lietuvos Respublikos teisingumo ministerija siūlė įtraukti į Lietuvos Respublikos Seimo 2010 m. pavasario sesijos darbų programą Komercinio arbitražo įstatymo pakeitimo įstatymo projektą (toliau – KAI pakeitimo projektas), kuriuo būtų siekiama suderinti Komercinio arbitražo įstatymo nuostatas su UNCITRAL komisijos 2006 m. atliktais UNCITRAL pavyzdinio įstatymo pakeitimais. Pagal šį siūlomą

---

⁸⁹ 1985 m. UNCITRAL pavyzdinis įstatymas su 2006 m. priimtais pakeitimais. Oficialaus UNCITRAL internetinio puslapio pateikiama informacija // http://www.uncitral.org/pdf/english/texts/arbitration/ml-arb/07-86998_Ebook.pdf; prisijungimo laikas: 2010-07-16.

⁹⁰ 2005 m. spalio 3-7 d. Report of the Working Group on Arbitration and Conciliation on the work of its forty-third session. Oficialaus UNCITRAL internetinio puslapio pateikiama informacija. P. 23 // <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/V05/894/78/PDF/V0589478.pdf?OpenElement>; prisijungimo laikas: 2010-07-16.

pakeitimo įstatymo projektą arbitražinis susitarimas turėtų būti sudaromas raštu ir laikomas galiojančiu jeigu būtų: „1) įformintas bendru šalių pasirašytu dokumentu; arba 2) sudarytas šalims apsieičiant raštais (kurie gali būti siunčiami telekomunikacijų įrenginiais) ar kitais dokumentais, kuriuose fiksuojamas tokio susitarimo sudarymo faktas; arba 3) sudarytas naudojantis elektronine komunikacija, jeigu joje esanti informacija yra prieinama toliau naudoti (elektronine komunikacija šiame įstatyme laikytina bet kokia komunikacija, kurią šalis atlieka sukurdamas, siųsdamos, gaudamos, saugodamos duomenis naudodamosi elektroninėmis, magnetinėmis, optinėmis ar kitomis priemonėmis); arba 4) šalys apsieičia ieškiniu ir atsiliepimu į ieškinį, kuriuose viena iš šalių tvirtina, o kita šalis neneigia, kad jos sudarė arbitražinį susitarimą; arba 5) yra kitokių rašytinių įrodymų, kad šalys yra sudariusios ar pripažįsta arbitražinį susitarimą“⁹¹.

Taigi, manytume, kad Lietuvos nacionalinės teisės normos, atsižvelgiant į 2006 m. UNCITRAL komisijos priimtus pakeitimus, įtvirtintų antrąjį UNCITRAL pavyzdinio įstatymo 7 straipsnio variantą, kuris nustato rašytinio arbitražinio susitarimo formą ir detalizuoja šį reikalavimą atitinkančias arbitražinio susitarimo sudarymo galimybes. Tačiau šiuo metu Komercinio arbitražo įstatyme aptariamu klausimu nėra jokių pakeitimų.

Apibendrinant arbitražinio susitarimo formos teisinę reikšmę, būtina pažymėti, jog tinkama forma sudarytas arbitražinis susitarimas parodo, kad: 1) šalys susitarė ir sutiko ateityje tarpusavio ginčus spręsti ne teismine, o arbitražine tvarka, ir 2) tik tinkamos formos arbitražinis susitarimas laikomas galiojančiu, bei yra vienas iš pagrindų pripažinti ir vykdyti arbitražų sprendimus.

Todėl atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta, darytina išvada, kad esminė arbitražinio susitarimo galiojimo sąlyga yra suderintos šalių valios sudaryti atitinkamą susitarimą išreiškimas. Šalių valia, vadovaujantis Lietuvos nacionalinės teisės normomis, tarptautiniais dokumentais bei užsienio valstybių teisės praktika, gali būti išreikšta įvairia forma. Pirmiausia, pagal Lietuvos nacionalinės teisės aktus, teismų praktiką ir Niujorko konvencijos nuostatas, šalių valia, turi būti išreikšta raštu, tačiau rašytinio arbitražinio susitarimo samprata, leidžia jį aiškinti plačiau nei susitarusių šalių parašais patvirtintas susitarimas. Faktas, kad šalis nepasirašė sutartyje, nesudaro pakankamo pagrindo tvirtinti, jog sutartyje esanti arbitražinė išlyga negalioja. Tuo tarpu, kai kurių užsienio valstybių teisės aktai leidžia sudaryti arbitražinius susitarimus žodžiu, arba tokį susitarimą laikyti sudarytu, vienai iš šalių savo valią išreikšus tylėjimu. Tačiau arbitražinis susitarimas, sudarytas žodžiu ar patvirtintas tylėjimu, galios tik tuo atveju, jei arbitražiniam susitarimui taikytina teisė bus liberali tokios formos arbitražinio susitarimo atžvilgiu, arba išvis

---

⁹¹ Lietuvos Respublikos komercinio arbitražo įstatymo pakeitimo įstatymo projektas // www.lrs.lt/pls/proj/dok_paiska.showdoc_bin?p_id=29335; prisijungimo laikas: 2010-08-02.

nenumatys jokių formalių reikalavimų. Vis dėlto teisinėje praktikoje tokios formos sudarytų arbitražinių susitarimų pasitaiko retai, todėl tai daugiau teorinė nei praktinė problema.

1.4. Arbitražinio susitarimo turinys

Arbitražinio susitarimo turinį, kaip ir bet kurios kitos sutarties, sudaro tam tikros būtinios ir fakultatyvios sąlygos. Tačiau, atsižvelgiant į tai, kad arbitražinis susitarimas yra unikali sutartis, jo turinio sąlygos taip pat yra ypatingos. Skirtingai nuo teismų, arbitražas yra lankstesnis – šalys gali susitarti dėl arbitražo procedūros: dėl kalbos ir vietos, arbitrų skaičiaus, jų skyrimo tvarkos, ginčams spręsti taikytinos materialinės teisės ir kt. Todėl toliau šiame darbo poskyryje aptarsime pagrindines arbitražinio susitarimo turinio sąlygas.

Susitarimas dėl arbitražo. Ginčo šalys turi laisvę pasirinkti, ar tarpusavio ginčą spręsti teisme, ar vadovautis viena iš alternatyvių ginčo sprendimo procedūrų ir ginčą spręsti arbitraže. Jeigu šalys nusprendžia, kad esamus arba būsimus tarpusavio ginčus spręstų arbitraže, dėl to jos turi susitarti. Tokiu būdu šalys sudaro arbitražinį susitarimą, kuris yra ginčo nagrinėjimo arbitraže pagrindas. Taigi arbitražinis susitarimas, viena vertus, panaikina teismo jurisdikciją, antra vertus, sukuria alternatyviąją jurisdikciją – arbitražo jurisdikciją. Susitarimas dėl arbitražo gali būti sudarytas tik tuo atveju, jei visos ginčo šalys sutiko tarpusavio ginčus spręsti arbitraže. Svarbu pažymėti, kad šalių sutikimas turi būti išreikštas savarankiškai ir nepriklausomai nuo veiksmų, galinčių sukurti sutikimo defektą. Priešingu atveju vienos iš šalių sutikimas, išreikštas dėl prievartos ar suklydimo, daro negaliojančiu ir arbitražinį susitarimą⁹².

Ginčo dalykas. Paprastai ginčo dalykas yra tiksliai apibrėžiamas kompromise, kai tarp ginčo šalių jau kilo arba egzistuoja ginčas. Nes šalys, sudarydamos arbitražinį susitarimą, žino tarpusavio ginčo, kurį nori išspręsti, pobūdį ir kitas jo ypatybes, todėl į susitarimą įtraukia ir ginčo apibrėžimą. Pavyzdžiui, pagal Prancūzijos civilinio proceso kodekso 1448 straipsnį, tam, kad kompromisas galiotų, privalu jame nurodyti ginčo objektą⁹³. Tuo tarpu arbitražinės išlygos sudarymo atveju ginčo dalykas šalims dar nėra žinomas, todėl dažnai jis formuluojamas plačiausia prasme, kaip apimantis visus ar tam tikrus ginčus, galinčius kilti iš šalių pagrindinės sutarties, ar su ja susijusius (aut. past. taip pat žr. 1.2.2., P. 16).

Pagal nacionalinės ir tarptautinės teisės normas bei dokumentus arbitražu galima spręsti gana platų ginčų spektrą, susijusių su veikla, kuria siekiama pelno, pavyzdžiui, ginčus dėl pirkimo – pardavimo, nuomos, paslaugų teikimo ar kitų sutarčių pažeidimų, jų nutraukimo, pripažinimo negaliojančiomis, dėl padarytos žalos atlyginimo. Tačiau ne visi ginčai gali būti

⁹² Delvolvé J. – L., Pointon G., Rouche J. French Arbitration law and Practice: a Dynamic Civil Law Approach in International Arbitration, second ed. The Netherlands: Kluwer Law International, 2009.P. 62.

⁹³ Prancūzijos civilinio proceso kodeksas // <http://195.83.177.9/code/liste.phtml?lang=uk&c=39>; prisijungimo laikas: 2010-09-12.

arbitražinio nagrinėjimo dalyku, o tik tie, kurie kyla iš komercinių – ūkinių santykių⁹⁴. Ginčai, kylantys iš konstitucinių, darbo, šeimos, administracinių teisinių santykių, ir ginčai, susiję su konkurencija, patentais, prekių ir paslaugų ženklais, bankrotu, ar kylantys iš vartojimo sutarčių, taip pat ginčai, jeigu viena iš šalių yra valstybės ar savivaldybės įmonė, taip pat valstybės ar savivaldybės įstaiga ar organizacija, negali būti perduoti arbitražui⁹⁵.

Arbitražo rūšies pasirinkimas, arbitražo kompetencija. Taip pat būtinos arbitražinio susitarimo turinio sąlygos. Arbitražo rūšies pasirinkimo reikalavimas reiškia, kad šalys turi nurodyti, kokį – institucinį ar *ad hoc* (tam kartui) – arbitražą jos pasirinko. Tuo tarpu arbitražo kompetencija yra nustatoma arbitražiniu susitarimu, paprastai jame nurodant, kokie šalių tarpusavio ginčai bus nagrinėjami arbitraže.

Pagrindinis, pirmiau nurodytų, alternatyvių arbitražo rūšių skirtumas yra tas, kad institucinio arbitražo atveju ginčo sprendimo procedūroje tam tikra apimtimi dalyvauja nuolatinė arbitražo institucija⁹⁶, kuri teikia šalims pagalbinio pobūdžio paslaugas. Ji nustato rekomenduojamas arbitražo taisykles, teikia pagalbą skiriant, nušalinant ir keičiant arbitrus, administruoja su procesu susijusius dokumentus, tvarko finansinius klausimus, nustato procesinius terminus ir prižiūri jų laikymąsi, suteikia patalpas arbitražinio nagrinėjimo posėdžiams, techniškai aptarnauja arbitražinį nagrinėjimą. Tuo tarpu *ad hoc* arbitražo atveju visais šiais klausimais turi pasirūpinti pačios ginčo šalys arba jų paskirti arbitrai⁹⁷.

Svarbu pažymėti, kad jeigu šalys pasirenka institucinį arbitražą, būtina tiksliai nurodyti oficialų arbitražo institucijos pavadinimą. Priešingu atveju, viena iš ginčo šalių gali bandyti ginčytis tuo pagrindu, kad ji omenyje turėjo kitą arbitražo rūšį, ar kitą arbitražinę instituciją, nei nurodyta šalių susitarime.

Arbitražo rūšies pasirinkimas reikšmingas todėl, kad, vadovaujantis G. Domino ir V. Mikelėno darbu, jeigu iš arbitražinio susitarimo, nėra aišku, kokią arbitražo rūšį šalys pasirinko, preziumuojama, kad arbitražas yra *ad hoc*⁹⁸. Tačiau tokią prezumpciją iš dalies paneigia Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, vienoje iš savo nutarčių nurodęs, kad: „bendra arbitražinės išlygos nuoroda į arbitražą reiškia, kad ginčas gali būti nagrinėjamas tiek instituciniame, tiek *ad hoc* arbitražiniame teisme“⁹⁹. Pažymėtina, kad tokia bendra nuoroda į arbitražą teismas laikė arbitražinę išlygą, kurioje nebuvo nurodyta arbitražo rūšis: „bet kuris ginčas, nesutarimas arba

⁹⁴ Pagal 1985 m. UNCITRAL pavyzdiniame įstatyme pateikiamą nuorodą, terminas „komercinis“ apima komercinius santykius plačiausia prasme ir iš esmės sutapatina juos su bet kokiais ūkiniais santykiais.

⁹⁵ Lietuvos Respublikos komercinio arbitražo įstatymas // Valstybės žinios. 1996 m. balandžio 2 d. Nr. 39 – 961.

⁹⁶ Institucinio arbitražo atveju nuolatinė arbitražinė institucija atlieka tik administracines, pagalbines funkcijas bei vykdo kitas šalių suteiktas funkcijas, tačiau pati ginčų nenagrinėja. Ginčus tiesiogiai sprendžia, tiria įrodymus ir priima sprendimą pats institucinis arbitražas, o ne arbitražinė institucija.

⁹⁷ Advokatų kontora „Norcous & Partners“. Ginčų sprendimas: arbitražas, 2007 // www.rln.lt/download.php/fileid/161; prisijungimo laikas: 2010-09-02.

⁹⁸ Dominas G., Mikelėnas V. Tarptautinis komercinis arbitražas. Vilnius: Justitia, 1995. P. 112.

⁹⁹ 2006 m. liepos 19 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-434/2006.

reikalavimas, kylantis iš sutarties, susijęs su ja arba jos pažeidimu, pasibaigimu arba negaliojimu, sprendžiamas arbitraže Latvijos Respublikoje, Rygoje ir Latvijos įstatymuose apibrėžta tvarka, kurią nustatys arbitražas“¹⁰⁰.

Kita vertus, arbitražo kompetencijos – kompetencijos (vok. *kompetenz – kompetenz*) doktrina suteikia galią arbitražui spręsti savo paties kompetencijos klausimą. Todėl susiklosčius tokioms aplinkybėms, kai šalys nenurodo arbitražo rūšies arba netiksliai nurodo arbitražinės institucijos pavadinimą, arbitražo teismas gali pats svarstyti, ar ginčo šalių sudarytas arbitražinis susitarimas leidžia jam nagrinėti ginčą. Jeigu šalis vis dėlto ginčija patį arbitražo procesą arba jo sprendimą, dėl to, kad arbitražas peržengė savo kompetencijos ribas, ji turi laiku pareikšti prieštaravimus dėl arbitražo teismo jurisdikcijos (aut. past. UNCITRAL pavyzdinio įstatymo 4 straipsnis, Komercinio arbitražo įstatymo 6 straipsnis), priešingu atveju, ši teisė prarandama. Pavyzdžiui, civilinėje byloje Nr. 3K-3-612/2004¹⁰¹ kasatorius nurodė, kad arbitražinis susitarimas buvo, tačiau šis arbitražinis susitarimas neįvardijo konkrečios nuolatinės arbitražo institucijos, todėl ginčas negalėjo būti nagrinėjamas instituciniame arbitraže. Tačiau Lietuvos Aukščiausiasis Teismas nurodė, kad tarptautinio arbitražo doktrina ir praktika pripažįsta, jog, esant neaiškiam arbitražiniam susitarimui, pirmiausia pats arbitražo teismas sprendžia, ar ginčas priklauso jo jurisdikcijai (kompetencijos – kompetencijos principas). Kadangi iš arbitražo teismo bylos buvo matyti, kad arbitražo teismas svarstė, ar ginčo šalių sutartyje esanti arbitražinė išlyga leidžia jam nagrinėti šį ginčą, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas laikė pagrįstu arbitražo teismo sprendimą, kad, nesant atsakovo prieštaravimų dėl arbitražo teismo jurisdikcijos, jis yra kompetentingas nagrinėti šį ginčą¹⁰².

Pažymėtina, kad arbitražo kompetencija, kaip arbitražinio susitarimo turinio privaloma sąlyga, yra reikšminga tuo, kad ji kyla iš pačio šalių susitarimo tarpusavio ginčus nagrinėti arbitraže. Todėl arbitražiniame susitarime turi būti aiškiai ir nedviprasmiškai nurodyta, kokius ginčus – visus ar tik tam tikrus – arbitražas kompetentingas spręsti.

Arbitravimo taisyklės. Šalys gali pasirinkti taikyti iš anksto parengtą taisyklių rinkinį, į arbitražinį susitarimą inkorporuodamos tikslų konkrečių taisyklių pavadinimą. Šalims susitarus dėl taisyklių taikymo, jų ginčas bus sprendžiamas pagal pasirinktas taisykles ir jų nuostatas, kurias šalys nurodė tarpusavio susitarime. Pažymėtina, kad arbitravimo taisyklės, priešingai nei pirmiau aptartos arbitražinio susitarimo turinio sąlygos, nėra būtina sąlyga. Šalims nepasirinkus jokie taisyklių rinkinio, ginčo nagrinėjimo procesą reguliuoja pats arbitražinis teismas¹⁰³.

¹⁰⁰ 2006 m. liepos 19 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-434/2006.

¹⁰¹ 2004 m. lapkričio 17 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-612/2004.

¹⁰² Ten pat.

¹⁰³ United Nations Commission on International Trade Law (UNCITRAL). UNCITRAL Notes on Organizing Arbitral Proceedings // <http://www.uncitral.org/pdf/english/texts/arbitration/arb-notes/arb-notes-e.pdf>; prisijungimo laikas: 2010-09-08.

Didelę įtaką šalių galimybei pasirinkti tam tikras taisykles lemia tai, kokią arbitražo rūšį jos pasirinko. Pavyzdžiui, *ad hoc* arbitražui negali būti taikomos nuolatinių arbitražo institucijų taisyklės, jis gali vykti tik pagal *ad hoc* taisykles, dėl kurių susitariama kiekvienam konkrečiam arbitražui. Tačiau tokių taisyklių parengimas gali lemti ilgą ir sunkų pasirengimą ginčų sprendimui¹⁰⁴. Kita vertus, pasirinkus institucinį arbitražą, šalys gali taikyti iš anksto parengtas institucinio arbitražo taisykles, tokias kaip ICC arbitražo taisyklės, Amerikos arbitražo asociacijos tarptautinio arbitražo taisyklės, Londono tarptautinio arbitražo teismo taisyklės ir t. t., kurios sudaro galimybę išvengti arbitražo proceso vilkinimo ir nenumatytų atvejų.

Taigi arbitravimo taisykles šalys turi rinktis atsižvelgdamos į tai, kokią alternatyvią arbitražo rūšį jos pasirinko. Bene vienintelės – UNCITRAL arbitražo taisyklės, nepriklausomai nuo šalių pasirinktos arbitražo rūšies, gali būti taikomos tiek instituciniame, tiek *ad hoc* arbitražuose.

Arbitrų skaičius ir jų skyrimo tvarka. Šalys savo nuožiūra gali nustatyti arbitrų skaičių, susitardamos, kad jų ginčą spręs nelyginis skaičius arbitrų: vienas arba trys. Pavyzdžiui, Komercinio arbitražo įstatymo 13 straipsnio 3 dalyje imperatyviai nurodoma, kad visais atvejais arbitrų skaičius turi būti nelyginis. Šio imperatyvo būtų siūloma atsisakyti KAI pakeitimo projekte, kuriame lyginio arbitrų skaičiaus priimtas arbitražo sprendimas būtų pripažįstamas galiojančiu¹⁰⁵. Tačiau iškyla klausimas, ar tokia teisės norma nesukeltų problemų arbitrams priimant sprendimą balsų dauguma, kai balsai pasiskirsto nevienodai. Manytume, kad susidarius tokiai situacijai, pavyzdžiu galėtų būti Anglijos arbitražo akto 21 straipsnio 4 dalyje įtvirtinta teisės norma, leidžianti *umpire* arbitrai priimti vienasmenišką sprendimą.

Paprastai kiekviena ginčo šalis gali paskirti po vieną arbitrą, o šie du paskiria trečiąjį. Tačiau kai kurių valstybių vidaus teisės aktai leidžia skirti ir du arbitrus¹⁰⁶. Savo arbitražiniame susitarime šalys taip pat gali nurodyti reikalavimus, keliamus ir patiems arbitrams, kurie gali turėti reikšmės nušalinimo procesui¹⁰⁷. Jeigu šalys vis dėlto nesusitaria dėl arbitrų paskyrimo ir nesudaro susitarimo dėl jų skaičiaus, gali būti preziumuojamas trijų arbitrų arbitražas¹⁰⁸.

¹⁰⁴ Collier J., Lowe V. Ginčų sprendimas tarptautinėje teisėje. Vilnius: Eugrimas, 2002. P. 82.

¹⁰⁵ Lietuvos Respublikos komercinio arbitražo įstatymo pakeitimo projektas // www.lrs.lt/pls/proj/dokpaieska.showdoc_bin?p_id=29335; prisijungimo laikas: 2010-08-02.

¹⁰⁶ Pavyzdžiui, 1996 m. Anglijos arbitražo akto 16 str. 6 d. įtvirtinta galimybė skirti du arbitrus, dar žinoma kaip *umpire* sistema.

¹⁰⁷ Pavyzdžiui, UNCITRAL pavyzdinio įstatymo 12 str. 2 d., numatyta, kad arbitrai nušalinimas gali būti reiškiamas, jeigu jis neatitiko šalių susitarime nurodytų jam keliamų reikalavimų, taip pat Komercinio arbitražo įstatymo 15 str. 2 d., kuri reguliuoja, kad apie nušalinimą arbitrai galima pareikšti, kai yra aplinkybės, keliančios abejonių dėl jo nepriklausomumo ar nešališkumo.

¹⁰⁸ Tokia prezumpcija įtvirtinta, pavyzdžiui, Komercinio arbitražo įstatymo 13 str. 2 d., UNCITRAL pavyzdinio įstatymo 10 str. 2 d.

Arbitrai skiriami ta tvarka, kurią nustatė šalys savo susitarimu. Jeigu viena iš šalių vengia dalyvauti arbitrų skyrimo procedūroje, už vieną iš šalių arbitrą arba arbitrus paskiria trečiasis asmuo. Taip pat šalys gali pasinaudoti teise kreiptis į nacionalinę teismą ir prašyti jo paskirti arbitrus¹⁰⁹. Tačiau arbitrų paskyrimas automatiškai dar nedaro arbitražinio susitarimo galiojančiu. Įprastai tam, kad arbitražinis susitarimas galiotų, arbitrai turi sutikti su jų paskyrimu¹¹⁰. Ši taisyklė išlieka ir tada, kai arbitrai skiriami priverstine tvarka, nes ji taip pat kyla ir šalių susitarimo.

Jeigu šalys arbitražiniu susitarimu pasirinko konkrečių taisyklių rinkinį ir nesusitarė dėl arbitrų bei jų skyrimo tvarkos, taikomos šalių pasirinktos taisyklės. Tuo tarpu, jeigu šalys susitarė taikyti *ad hoc* arbitražą, šie klausimai bus sprendžiami vadovaujantis nacionaliniais įstatymais¹¹¹.

Arbitrų skaičiaus ir jų skyrimo mechanizmo nustatymas yra būtinosios arbitražinio susitarimo turinio sąlygos. Nenustačius arbitrų skaičiaus ir jų skyrimo tvarkos, nebus suformuotas ir arbitražas, todėl nebus kam išspręsti ir kitų procesinių susitarimų. Pažymėtina, kad tam tikrų valstybių vidaus teisės aktai, pavyzdžiui, Prancūzijos civilinio proceso kodekso 1443 ir 1448 straipsniai, imperatyviai nurodo, kad jeigu ginčo šalys arbitražiniu susitarimu nepaskiria arbitrų arba nenumato jų paskyrimo procedūros, arbitražinis susitarimas netenka galios¹¹².

Arbitražo vieta. Vadovaujantis šalių autonomijos principu, ginčo šalys gali susitarti dėl arbitražinio nagrinėjimo vietos tiek arbitražiniame susitarime, tiek ir bet kuriuo kitu metu iki arbitražo proceso pradžios. Jei tokio susitarimo nėra, arbitražinio nagrinėjimo vietą nustato pats arbitražinis teismas, atsižvelgdamas į bylos aplinkybes ir patogumą šalims. Tuo tarpu, jeigu šalys savo arbitražinį susitarimą susiejo su kuriomis nors arbitravimo taisyklėmis, arbitražo vieta gali būti nustatoma jose nustatyta tvarka, jeigu šalys nesusitarė kitaip¹¹³.

Įdomu tai, kad arbitražo vieta ir geografinė vietovė, kurioje vyksta arbitražo posėdžiai, gali ir nesutapti. Štai Komercinio arbitražo įstatymo 23 straipsnio 2 dalis nurodo, kad jeigu šalys nesusitaria ko kito, arbitražinis teismas gali susirinkti bet kokioje vietoje, kurią laiko tinkamą procesiniams veiksams atlikti. Manytume, kad būtent tokią situaciją, kai arbitražo vieta nesutampa su arbitražinio nagrinėjimo vieta G. Kaufmann – Kohler, vadina teisine fikcija¹¹⁴.

¹⁰⁹ Collier J., Lowe V. Ginčų sprendimas tarptautinėje teisėje. Vilnius: Eugrimas, 2002. P. P. 281.

¹¹⁰ Pavyzdžiui, Komercinio arbitražo įstatymo 14 str. 1 d. nustato, yra reikalingas paskirto arbitro sutikimas būti arbitru, taip pat Prancūzijos civilinio proceso kodekso 1452 str., kuris reguliuoja, kad arbitražo sudėtis laikoma baigta tuomet, kai arbitras akceptuoja paskyrimą būti arbitru.

¹¹¹ Dominas G., Mikelėnas V. Tarptautinis komercinis arbitražas. Vilnius: Justitia, 1995. P. 158.

¹¹² Prancūzijos civilinio proceso kodeksas // <http://195.83.177.9/code/liste.phtml?lang=uk&c=39>; prisijungimo laikas: 2010-09-15.

¹¹³ Pavyzdžiui, UNCITRAL arbitražo taisyklių 18 str. 1 d., ICC arbitražo taisyklių 14 str. 1 d.

¹¹⁴ Kaufmann – Kohler G. Globalization of Arbitral Procedure // Vanderblit Journal of Transnational law, 2004 m. Vo. 36:1313. P. 1319.

Tačiau arbitražo vieta nustato ne tik geografinę vietą, kur bus galima išklausti šalis, liudytojus, konsultuotis arbitrams, apžiūrėti dokumentus ir kt., bet taip ir teisę, reguliuojančią arbitražo procesą.

Visų pirma, galioja prezumpcija (aut. past. dar žinoma kaip „arbitražo vietos teorija“), kad arbitražo procesą reguliuoja teisė valstybės, kur vyksta arbitražas ir kur yra arbitražo vieta: *lex arbitri* (lot. *teisė reguliuojanti arbitražo procesą*) yra *lex loci arbitri*. Taigi šalims tarpusavio susitarimu pasirinkus arbitražo vietą, jų ginčo nagrinėjimo procesas bus reguliuojamas pagal arbitražo vietos valstybės teisę. Paprastai pasirinkta arbitražo vieta būna „neutrali“ valstybė, t. y. tokia, kur nė viena iš ginčo šalių neturi verslo ar nuolatinės gyvenamosios vietos. Tačiau ginčo šalys pasirinkdamos „neutralią“ arbitražo vietą, nebūtinai ketina pasirinkti taikyti tos vietos teisę ir tarpusavio ginčo sprendimui¹¹⁵. Pavyzdžiui, arbitražas, kurio vieta yra Lietuvoje, ginčo sprendimui gali taikyti Šveicarijos ar kurios nors kitos valstybės teisę, tačiau arbitražo procedūrai bus taikoma Lietuvos teisė.

Kaip teismų praktikos pavyzdį, iliustruojantį arbitražo vietos teisinę reikšmę, galime pacituoti Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartį byloje Nr. 3K-3-681/2002 m. „Šalys sutarė iš sutarties kilusius ginčus spręsti arbitraže Denveryje, Kolorado valstijoje, JAV. Pirmosios instancijos teismo nuomone, šalys pasirinko sutartinį teisingumą, susitarimas dėl teisingumo yra viena iš sutarties sąlygų, todėl vienasmeniškai viena iš šalių negali pakeisti teisingumo. Teismas konstatavo, jog ginčo byla yra neteisinga Vilniaus apygardos teismui (CPK 140 str.), nes ji teisinga arbitražui Denveryje, Kolorado valstijoje, JAV.“¹¹⁶ Lietuvos Aukščiausiasis Teismas taip pat laikėsi nuomonės, kad esant, galiojančiam arbitražiniam susitarimui, byla yra teisinga Denverio, Kolorado valstijos, JAV arbitražo vietos teismui ir konstatavo, kad „tik pateikus įrodymus, jog arbitražinis susitarimas yra teismo sprendimu pripažintas negaliojančiu arba šalys nauju susitarimu yra jį panaikinusios, šalių ginčai gali būti nagrinėjami teisme (Komerčinio arbitražo įstatymo 10 str.). Ta aplinkybė, kad arbitražinis susitarimas yra pakankamai glaustas ir nereglamentuoja kai kurių klausimų, pavyzdžiui, arbitrų skaičiaus, jų skyrimo tvarkos ir pan., nėra pakankamas pagrindas nepripažinti jo arbitražiniu susitarimu. Arbitražinio susitarimo spragos tokiais atvejais gali būti užpildytos taikant arbitražui taikytiną teisę (*lex arbitri*), kuria šiuo atveju yra arbitražo vietos teisė, t. y. JAV Kolorado valstijos teisė.“¹¹⁷

Pažymėtina, kad šalys, pasirinkdamos arbitražo vietą, ne tik nustato arbitražinio nagrinėjimo geografinę vietą, tačiau ir teisę, taikytiną arbitražo procesui.

---

¹¹⁵ Redfern A., Hunter M., Blackaby N. ir kt. *Law and Practice of International Commercial Arbitration*, fourth ed. London: Sweet & Maxwell, 2004. P.89.

¹¹⁶ 2002 m. kovo 27 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-681/2002.

¹¹⁷ Ten pat.

Arbitražinio nagrinėjimo kalba. Nacionaliniame arbitraže susitarti dėl arbitražo kalbos nėra galima, nes, vadovaujantis Komercinio arbitražo įstatymo 25 straipsnio 1 dalimi, tokiam arbitražui byla nagrinėjama nacionaline kalba (aut. past. KAI pakeitimo projekte šios nuostatos siūloma atsisakyti). Tačiau kai arbitražas yra tarptautinis, arbitražinio nagrinėjimo kalbą yra svarbu numatyti¹¹⁸. Tokiu atveju arbitražinio susitarimo šalys gali pačios susitarti dėl kalbos ar kalbų, kurios bus vartojamos arbitražinio nagrinėjimo metu ir taikomos arbitražiniam teismui pateikiamiems procesiniams dokumentams. Nesant šalių susitarimo dėl arbitražo kalbos, kalbą nustato pats arbitražinis teismas¹¹⁹, o tuo atveju, kai šalys yra pasirinkusios konkrečių arbitražo taisyklių rinkinį, arbitražo kalba gali būti nustatoma jose numatyta tvarka.

Arbitražui taikytina materialinė teisė. Vieną iš nedaugelio visuotinai pripažįstamų principų – šalių valios autonomijos pasirenkant taikytiną materialinę teisę, įtvirtina beveik visi arbitražo šaltiniai – tarptautinės konvencijos¹²⁰, nacionaliniai įstatymai¹²¹ ir sutartiniai šaltiniai¹²².

Paprastai tokia šalių pasirinkta teisė bus kurios nors valstybės teisė. Pavyzdžiui, jeigu subjektas A sudaro sutartį su subjektu B ir numato, kad šiai sutarčiai bus taikoma Anglijos teisė, tai bet koks ginčas, susijęs su ta sutartimi, nepriklausomai nuo arbitražo vietos teisės, bus sprendžiamas remiantis Anglijos materialinės teisės normomis. Tačiau ginčo šalys taip pat gali susitarti taikyti ne tik kurios nors konkrečios valstybės nacionalinę teisę, bet ir jų kombinaciją, pagrindinius teisės principus, viešąją tarptautinę teisę, ar tarptautinės prekybos teisę (lot. *lex mercatoria*)¹²³.

Pažymėtina, kad dėl arbitražui taikytinos materialinės teisės šalys gali susitarti ne tik sudarydamos sutartį, bet ir jau kilus tarpusavio ginčui. Tačiau jeigu šalys nesusitaria, taikytiną materialinę teisę nustato pats arbitražinis teismas¹²⁴.

Arbitražo procedūra ir arbitražo proceso pobūdis. Ginčo šalys gali iš anksto numatyti, kokiais terminais ir tvarka bus pareiškiama ieškiniai ir priešieškiniai, per kiek laiko arbitražas turi išspręsti ginčą, kokia tvarka bus pateikiami įrodymai ir kokie; pavyzdžiui, galima susitarti, kad

¹¹⁸ Vadovaujantis nacionaliniais ir tarptautiniais teisės aktais bei dokumentais, pažymėtina, kad arbitražas yra tarptautinis, jeigu tenkina bent vieną iš alternatyvių sąlygų: arbitražinio susitarimo šalių verslo vietos to susitarimo sudarymo metu yra skirtingose valstybėse; arbitražo vieta, jeigu ji nustatyta arbitražiniame susitarime arba juo remiantis, ar bet kuri vieta, kur turi būti įvykdyta pagrindinė iš komercinio santykio kylančių prievolių dalis, ar su kuria ginčo objektas yra labiausiai susijęs yra ne tos valstybės, kur yra šalių verslo vietos, teritorijoje; šalys susitarė, kad arbitražinio susitarimo objektas yra susijęs su daugiau nei viena valstybe.

¹¹⁹ Pavyzdžiui, Komercinio arbitražo įstatymo 25 str. 2 d., Vengrijos arbitražo teismo proceso taisyklių 9 str. 2 d. // <http://www.jus.uio.no/lm/hungary.arbitration.proceedings.rules.2000/doc.html#98>; prisijungimo laikas: 2010-09-12.

¹²⁰ Pavyzdžiui, 1961 m. Europos konvencijos VII str. 1d.

¹²¹ Pavyzdžiui, Komercinio arbitražo įstatymo 31 str. 1 d., Šveicarijos arbitražo taisyklių 33 str. 1 d.

¹²² Pavyzdžiui, UNCITRAL arbitražo taisyklių 35 str. 1d.

¹²³ Redfern A., Hunter M., Blackaby N. ir kt. *Law and Practice of International Commercial Arbitration*, fourth ed. London: Sweet & Maxwell, 2004. P. 115 – 127.

¹²⁴ Pavyzdžiui, UNCITRAL arbitražo taisyklių 35 str. 1 d., taip pat Komercinio arbitražo įstatymo, kurio 31 str. 2 d., kurioje numatyta, kad nesant konkretaus šalių nurodymo, nacionalinis komercinis arbitražas tokiu atveju taiko Lietuvos Respublikos teisę.

bus remiamasi tik rašytiniais įrodymais arba gali būti kviečiami ir liudytojai. Šalys gali nutarti, kad jų ginčo nagrinėjimas vyks žodžiu arba tik pagal šalių pateiktus dokumentus ir kitą medžiagą. Be to, šalys gali numatyti arbitražo sprendimo priėmimo tvarką¹²⁵. Jeigu šalys nesutaria, arbitražo procedūros ir arbitražo proceso pobūdžio klausimus išsprendžia pats arbitražinis teismas.

Aptartas būtinų ir fakultatyvių arbitražinio susitarimo sąlygų sąrašas nėra baigtinis. Priešingai nei teismo procesas, arbitražo procesas yra kur kas mažiau formalizuotas, todėl šalys išlieka proceso šeiminkėmis ir tarpusavio susitarimu gali ne tik pasirinkti arbitrus, nustatyti ginčo sprendimo taisykles, arbitražo vietą, bet ir spręsti kitus procedūrinius klausimus. Tarpusavio susitarimu šalys negali pakeisti tik imperatyvių teisės normų, tokių kaip: šalių lygybė ir proceso lygiateisiškumas, ginčo arbitruotinumai bei arbitražinio susitarimo forma. Pažymėtina, kad, šalims nesusitarus dėl būtinų arbitražinio susitarimo turinio sąlygų arba arbitražiniam teismui pažeidus šalių susitarimu nustatytą procedūrą, atsiranda arbitražinio susitarimo negaliojimo ir arbitražinio teismo sprendimo nepripažinimo pagrindas.

---

¹²⁵ Dominas G., Mikelėnas V. Tarptautinis komercinis arbitražas. Vilnius: Justitia, 1995. P. 116.

2. POZITYVŪS ARBITRAŽINIO SUSITARIMO TEISINIAI PADARINIAI

Arbitražinis susitarimas nėra vien teisės teorijos dalykas, šis susitarimas veikia teisės praktikoje: nustato civilinius procesinius padarinius ir sukuria civilines procesines šalių teises ir pareigas. Toks susitarimas yra įrodymas, kad šalys sutiko tarpusavio ginčus spręsti arbitraže. Todėl pirmiausia šiame skyriuje nagrinėsime arbitražinio susitarimo pozityvų aspektą, t. y. šalių susitarimą perduoti spręsti tarpusavio ginčus arbitražiniam teismui.

Taip pat analizuosime arbitražinio susitarimo privalomumo pobūdį jį sadariusioms šalims, kuris reiškia, kad arbitražinis susitarimas sukuria šalims abipusį įsipareigojimą, t. y. yra šalims privalomas. Pažymėtina, kad šalys negali vienašališkai keisti arbitražinio susitarimo bei negali jo pažeisti ir ginčo atveju vietoj arbitražo rinktis kitą ginčo sprendimo būdą, pavyzdžiui, teisminį.

Tarptautinio arbitražo teisės specialisto D. Joseph nuomone, pats arbitražinis susitarimas nesukuria jokių įsipareigojimų. Toks susitarimas šalis įpareigoja ir tampa joms privalomas tik tada, kai tarp šalių kyla ginčas, kurį šalys bendru susitarimu perdavė nagrinėti arbitražine tvarka¹²⁶. Pastarasis teiginys, mūsų nuomone, yra ginčytinas. Manytume, kad arbitražinis susitarimas, kaip ir bet kuri kita teisėtai sudaryta ir galiojanti sutartis, turi jo šalims įstatymo galią ne nuo ginčo tarp šalių atsiradimo, o nuo pačio arbitražinio susitarimo sudarymo momento.

Paskutinis šiame skyriuje nagrinėjamas klausimas bus skirtas arbitražinio susitarimo teisinei įtakai trečiosioms šalims. Atskleisime atvejus, kada šalių sudarytas susitarimas dėl ginčo nagrinėjimo arbitražu, sukuria specifines teises ir pareigas, kurios gali būti perkeliamos trečiosioms šalims.

2.1. Šalių susitarimas perduoti spręsti tarpusavio ginčus arbitražiniam teismui

Arbitražinis susitarimas yra sutartis, kurios dalykas yra specifinis – šalys susitaria dėl tarpusavio ginčų nagrinėjimo būdo. Tačiau arbitražas, kaip alternatyvus ginčų sprendimo metodas, galimas tik esant šalių susitarimui dėl jo. Todėl šalių susitarimas perduoti spręsti tarpusavio ginčus arbitražiniam teismui yra pozityvus arbitražinio susitarimo padarinys. Nesant arbitražinio susitarimo tarp šalių, kuriame jos išreiškia sutikimą, egzistuojančius ar ateityje galinčius kilti tarpusavio ginčus spręsti arbitražu, nebūtų įmanoma inicijuoti ir arbitražo proceso. Tokios pozicijos laikosi ir A. Redfern, kuris nurodo, jog viena iš svarbiausių arbitražinio susitarimo funkcijų yra įrodyti, jog šalys susitarė tarpusavio ginčus spręsti arbitražu. Būtent šalių

---

¹²⁶ Joseph D. Q. C. Jurisdiction and Arbitration Agreements and their Enforcement, first ed. London: Sweet & Maxwell, 2005, P. 98.

susitarimas yra pagrindinis arbitražinio teismo galių šaltinis¹²⁷, nes iš jo kyla tokie sutartinio pobūdžio teisiniai padariniai kaip: susitarimas dėl arbitrų, jų įgaliojimų, ginčo nagrinėjimo tvarkos, vietos ir laiko, kalbos ir t. t. Kita vertus, šalys gali susitarti tik dėl tokių ginčų nagrinėjimo arbitražu, kurie yra arbitražinio nagrinėjimo dalykas. Štai Vilniaus komercinio arbitražo teismo arbitražo procedūros reglamento 2 straipsnis nurodo, kad arbitražo teismas priima nagrinėti ir spręsti arbitražu komercinius ginčus, kylančius iš sutartinių ar nesutartinių teisinių santykių, išskyrus ginčus, kurie negali būti sprendžiami arbitražu. Tokie ginčai teisės doktrinoje ir praktikoje vadinami arbitruotiniais ginčais. G. Dominas, V. Mikelėnas arbitruotinumą sąvoką apibrėžia kaip ginčo santykio savybių, kurioms esant įstatymai nedraudžia ginčo spręsti arbitražu, visumą. Jeigu ginčą galima spręsti arbitražiniame teisme, sakoma, kad ginčas yra arbitruotinas¹²⁸. Anot G. Domino, V. Mikelėno, bendriausia taisyklė, kad tie ginčai, dėl kurių šalims leidžiama susitarti, yra laikomi arbitruotiniais¹²⁹. Su tuo netiesiogiai sutinka ir J. Collier bei V. Lowe, teigdami, kad tik tie ginčai, kurie gali būti išspręsti susitarimu tarp šalių, gali būti sprendžiami arbitražu¹³⁰. Todėl manytume, kad arbitražinio susitarimo šalims yra leidžiama susitarti dėl dispozityvių teisės normų, tuo tarpu ginčo arbitruotinumą klausimus nustato imperatyvios teisės normos, kurias reguliuoja nacionaliniai įstatymai.

Pažymėtina, kad tarptautiniuose šaltiniuose nėra jokios užuominos apie arbitruotinumą kriterijus, nes ginčo arbitruotinumą nustato išimtinai nacionaliniai įstatymai. Dažniausiai nacionaliniai įstatymai nustato ne ginčus, kurie gali būti sprendžiami arbitražu, sąvoką, tačiau įvairias nearbitruotinių ginčų kategorijas, t. y. ginčus, kurie negali būti arbitražinio nagrinėjimo dalykas. Pavyzdžiui, Komercinio arbitražo įstatymo 11 straipsnyje įtvirtintas nearbitruotinių ginčų sąrašas, kuris reiškia, kad tik tie ginčai, kurie nepatenka į šio straipsnio reguliavimo sritį (ginčai, kylantys iš konstitucinių, darbo, šeimos, administracinių teisinių santykių, bei ginčai, susiję su konkurencija, patentais, prekių ir paslaugų ženklais, bankrotu, ar kylantys iš vartojimo sutarčių, taip pat ginčai, jeigu viena iš šalių yra valstybės ar savivaldybės įmonė, taip pat valstybės ar savivaldybės įstaiga ar organizacija), gali būti arbitražinio nagrinėjimo dalykas. Tuo tarpu užsienio valstybių teisės aktai, pavyzdžiui, Prancūzijos civilinio proceso kodekso 2060 straipsnyje įtvirtinta teisės norma draudžia perduoti spręsti arbitražu ginčus dėl santuokos nutraukimo, viešųjų juridinių asmenų bei institucijų ginčus ir ypatingai ginčus, susijusius su viešąja tvarka. Bendras principas, jungiantis nearbitruotinių ginčų kategorijas įvairiose nacionalinės teisės sistemose, yra viešojo intereso svarba, kuri reikalauja užtikrinti vienodą ir viešą teisės taikymą tinkamai įvertinant ir kitų asmenų, nei bylos šalys, interesus. Todėl ginčo

¹²⁷ Redfern A., Hunter M., Blackaby N. ir kt. *Law and Practice of International Commercial Arbitration*, fourth ed. London: Sweet & Maxwell, 2004. P. 8.

¹²⁸ Dominas G., Mikelėnas V. *Tarptautinis komercinis arbitražas*. Vilnius: Justitia, 1995. P. 129.

¹²⁹ Ten pat, P. 130.

¹³⁰ Collier J., Lowe V. *Ginčų sprendimas tarptautinėje teisėje*. Vilnius: Eugrimas, 2002. P. 262.

arbitruotinumą gali būti apribojamas tuo pagrindu, kad privačių ginčų sprendimas arbitražu gali pažeisti imperatyvias nacionalinės teisės normas, kurios nustatomos siekiant apginti viešąjį interesą, ir valstybė turi teisę reikalauti, kad tam tikros ginčų kategorijos liktų nacionalinių teismų jurisdikcijoje. Tokį poreikį pripažįsta ir Niujorko konvencija, kurios V straipsnio 2 dalis numato, kad tuo pagrindu, jeigu ginčas yra nearbitruotinas, arba užsienio arbitražo sprendimo pripažinimas ir vykdymas prieštarauja šalies viešajai tvarkai, užsienio arbitražo sprendimas gali būti nepripažįstamas. Todėl akivaizdu, kad ginčo arbitruotinumą klausimai yra svarbūs ne tik arbitražinio susitarimo, bet ir arbitražinio teismo sprendimo pripažinimo kontekste.

Kita vertus, praktikoje gali pasitaikyti atveju, kai arbitražinio susitarimo šalys, pasirinkdamos joms palankesnę taikytiną materialiąją teisę, „apeina“ tam tikros nacionalinės valstybės imperatyvias teisės normas. Pavyzdžiui, Komercinio arbitražo įstatymo 13 straipsnio 3 dalyje įtvirtinta teisės norma reikalauja, kad arbitrų skaičius visada būtų nelyginis. Tuo atveju, jeigu Lietuvoje būtų prašoma pripažinti ir vykdyti arbitražo sprendimą, priimtą Anglijoje, kurioje lyginio arbitrų skaičiaus priimtas arbitražo sprendimas laikomas galiojančiu, būtų netikslinga ir neprotinga atsisakyti pripažinti Anglijos arbitražo sprendimą vien dėl to, kad arbitrų skaičius buvo nelyginis, t. y. kad neįvykdytas imperatyvios Lietuvos teisės normos reikalavimas.

Tačiau, net ir pasirinkus liberalią taikytiną materialiąją teisę, pavyzdžiui, tą pačią Anglijos teisę, kuri beveik nesukuria jokių apribojimų ginčui būti arbitražinio nagrinėjimo dalyku, negali būti nepaisoma LR CK 1.111 straipsnio 1 dalyje numatyto reguliavimo, kad užsienio teisės normos netaikomos, jeigu jų taikymas prieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir kitų įstatymų įtvirtintai viešajai tvarkai. Tokiais atvejais arbitražinis teismas turėtų taikyti *lex fori*, t. y. Lietuvos teisę¹³¹.

Apibendrinant pažymėtina, kad šalių susitarimas perduoti tarpusavio ginčus nagrinėti arbitražu (pozityvus aspektas) yra privaloma sąlyga pradėti ginčą spręsti arbitražu. Tačiau tam, kad arbitražinis susitarimas ne tik teoriškai, bet ir praktiškai sukeltų teisinę pasekmę – ginčo nagrinėjimą arbitražu, šalys turi susitarti perduoti arbitražui tokius ginčus, kurie apskritai gali būti arbitražinio nagrinėjimo dalykas.

2.1.1. Arbitražinio susitarimo privalomumas jo šalims

Norėdami atskleisti susitarimo dėl ginčo nagrinėjimo arbitraže reikšmę jo šalims, pirmiausia privalome apibūdinti šalių sampratą, t. y. kokie asmenys gali būti arbitražinio susitarimo šalimi. Paprastai arbitražinį susitarimą gali sudaryti fiziniai ir juridiniai asmenys, taip pat valstybė, savivaldybė ir kiti viešieji juridiniai asmenys, kurie perduoda spręsti arbitražo teismui ginčus, kylančius iš komercinių – ūkinių santykių. Tačiau arbitražinio susitarimo šalys,

---

¹³¹ Mikelėnas V. Tarptautinės privatinės teisės įvadas. Vilnius: Justitia, 2001. P. 128.

kaip ir bet kurios kitos sutarties šalys, turi turėti tam reikalingą teisnumą ir veiksnumą. Priešingu atveju, neveiksni šalis negalės sudaryti jokios sutarties, taip pat ir arbitražinės. Tačiau gali būti, kad teisės subjektams kai kurios nacionalinės teisės normos leis sudaryti beveik visus civilinius sandorius, išskyrus arbitražinį susitarimą. Štai LR CK 2.11 straipsnio 2 dalies 4 punktas draudžia neveiksniu pripažintam asmeniui be rūpintojo sutikimo, o LR CK 3.188 straipsnio 1 dalies 4 punktas tėvams nepilnamečio vardu be išankstinio teismo leidimo sudaryti arbitražinį susitarimą. Pažymėtina, kad arbitražinio susitarimo galiojimas dėl šalių veiksnumo nustatomas remiantis bendrosiomis tarptautinės privatinės teisės taisyklėmis (kitais tariant, pagal šalims „taikytiną“ teisę, t. y. nacionalines kolizines normas ir jų pagrindu taikytinus nacionalinius įstatymus)¹³². Tokią taisyklę formuoja ne tik Lietuvos Aukščiausiasis Teismas¹³³, bet ir užsienio teisės doktrina: „šalių galėjimas sudaryti arbitražinį susitarimą yra reguliuojamas pagal šalims taikytiną teisę“¹³⁴.

Tuo tarpu privačiųjų juridinių asmenų teisnumas apima galimybę turėti ir įgyti bet kokias civilines teises ir pareigas, o viešieji juridiniai asmenys turi specialųjį teisnumą, t. y. jie gali turėti ir įgyti tik tokias civilines teises ir pareigas, kurios neprieštarauja jų steigimo dokumentams ir veiklos tikslams. Todėl tam, kad juridiniai asmenys būtų tinkama arbitražinio susitarimo šalimi teisnumo atžvilgiu, gali būti reikalingas tam tikrų jo organų (aut. past. kai juridinis asmuo yra privatus) ar kitų institucijų (aut. past. kai juridinis asmuo yra viešasis) sutikimas. Pavyzdžiui, pastarasis reikalavimas yra įtvirtintas Komercinio arbitražo įstatymo 11 straipsnio 2 dalyje, kurioje numatyta, jog jeigu viena iš šalių yra valstybės ar savivaldybės įmonė, taip pat valstybės ar savivaldybės įstaiga ar organizacija, išskyrus Lietuvos banką, prieš sudarant arbitražinį susitarimą, turi būti gautas išankstinis šios įmonės, įstaigos ar organizacijos steigėjo sutikimas. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje buvo nagrinėjama byla, kurioje kasatorius teigė, kad bylą nagrinėję teismai *ex officio* turėjo pripažinti šalių arbitražinį susitarimą niekiniu dėl to, kad jis prieštarauja Komercinio arbitražo įstatymo 11 straipsnio 2 dalyje įtvirtintai imperatyviajai teisės normai, draudžiančiai perduoti ginčus arbitražui, kai viena iš šalių yra valstybės ar savivaldybės įmonė, įstaiga ar organizacija, išskyrus Lietuvos banką, jeigu tokiam susitarimui nebuvo gautas išankstinis šios įmonės, įstaigos ar organizacijos steigėjo sutikimas (CK 1.78 straipsnio 5 dalis, 1.80 straipsnis). Kartu kasatorius nurodė, kad teismas *ex officio* turėjo vertinti šalių sudarytą arbitražinį susitarimą ir pripažinti jį niekiniu, nes jį sudariusi viena iš šalių yra Lietuvos juridinis asmuo – valstybės įmonė, kurios veiksnumas sudaryti tokio pobūdžio sandorį yra apribotas Lietuvos teisės normų, nustatančių, kad, negavusi išankstinio

¹³² 2007 m. kovo 5 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-62/2007.

¹³³ Ten pat.

¹³⁴ Lew J. D. M., Mistelis L. A., Kroll S. M. *Comparative International Commercial Arbitration*. The Hague, London, New York: Kluwer Law International, 2003. P. 140.

steigėjo sutikimo, ši įmonė negalėjo sudaryti nurodyto arbitražinio susitarimo ir dėl to pagal Komercinio arbitražo įstatymo 11 straipsnio 2 dalį ginčas negalėjo būti perduotas arbitražui. Teisėjų kolegija konstatavo, kad Komercinio arbitražo įstatymo 11 straipsnio 2 dalies nuostatos susijusios su ginčo subjekto – viešojo juridinio asmens – civilinio veiksnio ribojimu. Teisėjų kolegija sutiko su kasacinio skundo argumentu, kad įstatymo nuostatos, kuriose įtvirtinti nearbitruotini ginčai, yra imperatyviosios, todėl teismas, sprenddamas dėl šalių arbitražinio susitarimo galiojimo, turi įsitikinti, ar ginčas gali būti nagrinėjamas arbitraže. Teisėjų kolegija taip pat pažymėjo, kad reikalavimas gauti išankstinį steigėjo sutikimą rodo, kad priešingai nei tam tikro pobūdžio ginčai, kurie *per se* negali būti nagrinėjami arbitraže, valstybės įmonei, įstaigai ar organizacijai civiliniuose santykiuose, kaip ir privatiems juridiniams asmenims, iš principo nėra draudžiama sudaryti arbitražinę išlygą; įstatyme įtvirtintu ribojimu, pagal kurį tam, kad ginčas galėtų būti perduodamas arbitražui, turi būti gautas išankstinis steigėjo sutikimas, yra įvedama tam tikra vidinė viešojo juridinio asmens veiksmų kontrolė¹³⁵.

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas savo nutartyse yra ne kartą konstatavęs, kad galiojantis arbitražinis susitarimas, kaip ir kiekviena kita sutartis, šalims yra privalomas (LR CK 6.189 straipsnio 1 dalis) ir jo būtina laikytis (*pacta sunt servanda*)¹³⁶. Arbitražinio susitarimo esmė, kad šalys sutiko tarpusavio ginčus spręsti arbitražu, lemia tai, jog kilus ginčui šalys turi pareigą kreiptis ne į teimą, ar kurią nors kitą alternatyvią ginčo sprendimo procedūrą, bet į arbitražą. Tačiau tam, kad arbitražinis susitarimas sukurtų jo šalims teises ir pareigas, jis turi būti sudarytas ne tik tarp šalių, turinčių tam reikalingą teisumą ir veiksnumą, bet ir vadovaujantis šalių valios autonomijos principu. Sudarydamos arbitražinį susitarimą, šalys turi savanoriškai ir bendru sutikimu išreikšti valią dėl jų tarpusavio ginčo nagrinėjimo arbitražiniame teisme. Priešingu atveju, jeigu arbitražinis susitarimas bus sudarytas, pavyzdžiui, vienai iš šalių išreiškus neaiškia valią t. y. neturint ketinimo būti saistomai arbitražinio susitarimo arba išreiškus valią apgaulės įtakoje, arbitražinis susitarimas negalės sukurti ir teisinių padarinių, nes bus laikomas negaliojančiu. Tokia išvada darytina vadovaujantis Komercinio arbitražo įstatymo 10 straipsniu, kuriame numatyta, kad arbitražinis susitarimas gali būti pripažintas negaliojančiu ir bendrais sandorių pripažinimo negaliojančiais pagrindais. Vadinasi arbitražinis susitarimas kaip ir bet kuris kitas sandoris, vadovaujantis LR CK įtvirtintomis teisės normomis, gali būti nuginčijamas dėl valios trūkumų¹³⁷. Kaip pavyzdį, iliustruojantį arbitražinį susitarimą, sudarytą esant vienos iš šalių valios defektui, galime nurodyti 1967 m. *Prima Paint v. Flood & Conklin Mfg, Co*¹³⁸ byloje

¹³⁵ 2009 m. vasario 10 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-42/2009.

¹³⁶ 2008 m. kovo 12 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-144/2008.

¹³⁷ Nuginčijamais dėl valios trūkumų yra sandoriai numatyti: LR CK 1.89 str., 1.90 str. 1.91 str., taip pat 1.86 str. ir 1.87 str.

¹³⁸ 1967 m. birželio 12 d. JAV Aukščiausiojo teismo sprendimas *Prima Paint v. Flood & Conklin Mfg, Co* byloje 388 US 395.

nagrinėtus klausimus. Pirma, *Prima Paint* teigė, jog pagrindinė sutartis, taip pat ir į ją įtrauktas arbitražinis susitarimas, buvo sudaryti dėl apgaulės, nes *Prima Paint* buvo suklaidinta *Flood & Conklin* galėjimu vykdyti sutartį. Todėl arbitražinė išlyga, kuri buvo numatyta dėl apgaulės sudarytoje pagrindinėje sutartyje, negali būti laikoma sudaryta savanoriškai. Antra, šioje byloje taip pat buvo analizuojama šalių tikroji valia: ar arbitražinis susitarimas, kuriuo šalys perdavė spręsti arbitražiniam teismui klausimus dėl sutartinių įsipareigojimų, kad šis greitai ir efektyviai išnagrinėtų ginčą ir šalys galėtų toliau vykdyti sutartį, apima ir šalių valią perduoti spręsti arbitražui ginčą dėl sutarties sudarytos apgaulės būdu¹³⁹.

Arbitražinis susitarimas, priimtas abiejų šalių suderinta valia, reiškia ir tai, kad vienos šalies kreipimasis į teismą su ieškiniu nepaneigia kitos susitarimo šalies valios ir jos nepakeičia. Nors CPK 137 straipsnyje ir kitose normose nereglamentuojama, kaip teismas turi įgyvendinti CPK 137 straipsnio 2 dalies 6 punkto nuostatą „<...> ir atsakovas prieštarauja ginčo nagrinėjimui teisme bei reikalauja laikytis arbitražinio susitarimo“. Iš šios nuostatos turinio darytina išvada, kad teismas, sprenddamas ieškinio priėmimo klausimą, turi žinoti, koks yra atsakovo apsisprendimas tuo atveju, kai yra arbitražinis susitarimas, – teisme ar arbitraže turi būti nagrinėjamas ginčas. Taigi Lietuvos Aukščiausiasis Teismas savo nutartyje Nr. 3K-3-64/2010¹⁴⁰ konstatavo, kad pagal CPK 137 straipsnio 2 dalies 6 punktą atsakovas, esant arbitražiniam susitarimui, turi teisę pareikšti savo valią dėl ginčo priimtumo, o teisėjas, sprenddamas ieškinio priėmimo klausimą, turi pareigą išsiaiškinti atsakovo valią, ar jis neprieštarauja ginčo nagrinėjimui teisme ir ar nereikalauja laikytis arbitražinio susitarimo. Pagal tokį įstatyminių reglamentavimą atsakovas savo požiūrį į ginčo priskirtinumą teismui ar arbitražui (CPK 22, 23 straipsniai) turi teisę pareikšti dar iki ieškinio padavimo teismui arba iki jo priėmimo klausimo išsprendimo, arba po bylos iškėlimo. Ieškinio priėmimo stadijoje teisėjas privalo išsiaiškinti atsakovo požiūrį ir valią dėl ginčo nagrinėtinumo teisme. Jeigu šioje stadijoje teisėjas atsakovo valios neišsiaiškino ir iškėlė bylą, teismas išsiaiškino, kad yra arbitražinis susitarimas, o atsakovas prieštarauja ginčo nagrinėjimui teisme bei reikalauja laikytis šio susitarimo, tai tokiu atveju ieškinys paliekamas nenagrinėtas (CPK 296 straipsnio 1 dalies 9 punktas). Jeigu pirmosios instancijos teismas nepriėmė sprendimo ieškinį palikti nenagrinėtą, tai, esant pagrindui, tokį sprendimą turės priimti apeliacinės ar kasacinės instancijos teismas (CPK 326 straipsnio 1 dalies 5 punktas, 359 straipsnio 1 dalies 6 punktas). Taigi, esant arbitražiniam susitarimui, atsakovo požiūris ir valia dėl jo laikymosi turi atitinkamą procesinę reikšmę, todėl teisėjas visų pirma tai turi išsiaiškinti ieškinio priėmimo stadijoje. Pažymėtina, kad ieškinio priėmimo stadijoje teismo pareiga išsiaiškinti atsakovo valią dėl ginčo perdavimo nagrinėti arbitražui įtvirtinta ir

¹³⁹ 1967 m. birželio 12 d. JAV Aukščiausiojo teismo sprendimas *Prima Paint v. Flood & Conklin Mfg, Co* byloje 388 US 395.

¹⁴⁰ 2010 m. vasario 9 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-64/2010.

Komercinio arbitražo įstatymo 10 straipsnio normoje, kurioje nustatyta, kad teismas, gavęs ieškinio pareiškimą dėl klausimo, dėl kurio šalys yra sudariusios šio įstatymo 9 straipsnyje nustatytos formos arbitražinį susitarimą, bet kurios iš šalių reikalavimu atsisako jį priimti. Šios normos nuostata, kad teismas bet kurios iš šalių reikalavimu atsisako jį priimti, CPK 137 straipsnio 2 dalies 6 punkto prasme taip pat reiškia teisėjo pareigą ieškinio priėmimo stadijoje išsiaiškinti atsakovo valią dėl ginčo nagrinėjimo teisme, o jei to nepadarė šioje stadijoje, tai turi padaryti iškėlus bylą, jos pasirengimo nagrinėti bylą teisme stadijoje ar nagrinėdamas bylą¹⁴¹. Todėl manytume, jog visų pirma tam, kad arbitražinis susitarimas būtų privalomas, šalys turi aiškiai išreikšti savo autonomišką valią. Tai jos gali padaryti ne tik sudarydamos arbitražinį susitarimą, bet ir teisėjui sprendžiant ieškinio priimtinumą klausimą.

Kita vertus, šalys sudarydamos arbitražinį susitarimą ne tik įsipareigoja jo laikytis, t. y. kilus ginčui nesikreipti į valstybės teismą ir perduoti jų ginčą spręsti privatiems asmenims – arbitrams, tačiau kartu iš anksto susitaria ir būti saistomos galutinio arbitražinio teismo sprendimo¹⁴². Toks arbitražo sprendimas turi *res judicata* galią. Todėl, mūsų nuomone, arbitražinis susitarimas nebesaistys šalių tik arbitražiniam teismui priėmus galutinį sprendimą dėl ginčo, o šalis, vadovaudamasi arbitražiniu susitarimu, galės inicijuoti arbitražo procesą tik dėl kito ginčo tarp tų pačių šalių, dėl kito dalyko ir kitu pagrindu, priešingu atveju, arbitražinis teismas turi pareigą atsisakyti nagrinėti ginčą.

Pažymėtina, kad arbitražinio susitarimo privalomas pobūdis jo šalims paprastai išnyksta dviem pagrindais: pirma, arbitražinis susitarimas nebesaisto abiejų šalių nutraukus arbitražinį susitarimą arba jo atsisakius. Pavyzdžiui, šalims susitarus, kad jų sudarytas arbitražinis susitarimas negalioja, arba ieškovui arbitražo proceso metu atsisakius savo reikalavimo, jei atsakovas tam neprieštaruoja. Antra, kai tik viena iš šalių netenka teisės vadovautis arbitražiniu susitarimu.¹⁴³ Pavyzdžiui, Anglijos teismas byloje *Downing v. Al Tameer*¹⁴⁴, nusprendė, kad atsakovas, kuris nuolat neigė sutartinių santykių tarp šalių egzistavimą, tokiu būdu atsisakė ir arbitražinės išlygos. Kadangi ieškovas akceptavo šį atsakovo atsisakymą pareikšdamas ieškinį teisme, pastarasis neteko teisės inicijuoti arbitražo proceso. Šio Anglijos teismo sprendimo teisinė reikšmė yra ta, kad šalis, kuri teigia nesanti saistoma arbitražinio susitarimo, rizikuoja prarasti teisę inicijuoti arbitražo procesą¹⁴⁵.

---

¹⁴¹ 2010 m. vasario 9 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-64/2010.

¹⁴² LAWIN. Arbitration in the Baltics, 2008. P. 5 // http://www.lawin.lt/files/arbitration_in_the_baltics_2009.pdf; prisijungimo laikas: 2010-10-14.

¹⁴³ Heuman L. Arbitration Law of Sweden: Practice and Procedure. United States of America: Juris Publishing, Inc, 2003. P. 116-123.

¹⁴⁴ Pagal: Lew J. D. M., Mistelis L. A., Kroll S. M. (Comparative International Commercial Arbitration). The Hague, London, New York: Kluwer Law International, 2003. P. 164.

¹⁴⁵ Ten pat.

Taigi, apibendrinant pažymėtina, kad arbitražinio susitarimo pobūdis jo šalims reiškia, kad šalys privalo: nepažeisti arbitražinio susitarimo, t. y. nesikreipti dėl ginčo sprendimo į valstybės teismą bei jo laikytis – pavesti jų ginčą spręsti privatiems asmenims – arbitrams. Tačiau tam, kad arbitražinis susitarimas šalims būtų privalomas jis turi: pirma, būti sudarytas tarp šalių, turinčių tam reikalingą teisingumą ir veiksnumą, ir antra, būti priimtas abiejų šalių suderinta bei autonomiška valia, kuri reiškia ir tai, kad vienos šalies kreipimasis į teismą su ieškiniu nepaneigia kitos susitarimo šalies valios ir jos nepakeičia. Svarbu yra tai, kad, šalims nesusitarus dėl arbitražinio susitarimo pabaigos ar nutraukimo, taip pat vienai iš šalių neatsisakius arbitražinio susitarimo, jis bus šalims privalomas ir turės įstatymo galią.

2.1.2. Arbitražinio susitarimo teisinė įtaka trečiosioms šalims

Paprastai arbitražinis susitarimas įpareigoja tik jį pasirašiusias šalis. Trečiosios šalys arbitražo procese negali vadovautis arbitražiniu susitarimu siekdamos sau naudos ar realizuodamos savo interesus. Ir priešingai, arbitražinio susitarimo šalis negali priversti trečiųjų šalių dalyvauti arbitraže. Taigi ir arbitražinio teismo sprendimas *res judicata* galią turi tik pačioms arbitražinio susitarimo šalims. Tačiau praktikoje arbitražinio teismo priimtas sprendimas gali turėti įtakos ne tik arbitražinio susitarimo šalims, bet ir trečiosioms šalims¹⁴⁶. Su pastaraisiais teiginiais taip pat sutinka J. – L. Devolve, G. Pointon ir J. Rouche, tačiau papildomai nurodo, kad arbitražinis susitarimas trečiųjų šalių atžvilgiu yra *res acta inter alios*¹⁴⁷, t. y. negali turėti neigiamo poveikio teisėms asmens, kuris nėra sutarties šalimi. Todėl toliau šiame poskyryje nagrinėsime arbitražinio susitarimo teisinę įtaką trečiosioms šalims ir pagrindines aplinkybes, kurioms esant trečiosios šalys gali įgyti teises ir pareigas, kylančias iš šalių arbitražinio susitarimo.

Manytume, kad teorinė prielaida, jog arbitražinis susitarimas negali įpareigoti jo nepasirašiusių šalių, galėtų būti pagrįsta vadovaujantis sutartiniu principu. Kadangi arbitražinis susitarimas yra galimas tik šalims susitarus dėl jo ir savo valią išreiškus įstatyme nustatyta forma, kuri paprastai turi būti rašytinė (aut. past. vadovaujantis Niujorko konvencija ir Lietuvos nacionaline teise), vadinasi toks susitarimas negali sukurti teisių ir pareigų trečiosioms šalims, kurios neišreiškė valios būti saistomos arbitražinio susitarimo. Tačiau tam tikrais atvejais šalių pasirašytas arbitražinis susitarimas visa apimtimi arba iš dalies gali įpareigoti ir trečiąsias šalis, pavyzdžiui, perleidus pagrindinės sutarties teises ir pareigas, įvykus teisių perėmimui, ar

---

¹⁴⁶ Heuman L. Arbitration Law of Sweden: Practice and Procedure. United States of America: Juris Publishing, Inc, 2003. P. 77.

¹⁴⁷ Delvolvé J. - L., Pointon G., Rouche J. French Arbitration law and Practice: a Dynamic Civil law Approach in International Arbitration, second ed. The Netherlands: Kluwer Law International, 2009. P. 69.

egzistuojant bendrovių daugumai, kai arbitražinis susitarimas sukurs teises ir pareigas ne tik jį pasirašiusiai pagrindinei bendrovei.

Šalys yra laisvos perleisti savo sutartines¹⁴⁸ teises trečiosioms šalims. Šaliai perleidus teises, kylančias iš susitarimo, teisių perėmėjas automatiškai tampa ir arbitražinio susitarimo šalimi. Kitaip tariant trečioji šalis (teisių perėmėjas) perima buvusios arbitražinio susitarimo šalies (teisių perleidėjo) teises ir pareigas, todėl gali vadovautis arbitražiniu susitarimu bei inicijuoti arbitražo procesą ar dalyvauti jame kitos arbitražinio susitarimo šalies iniciatyva¹⁴⁹. Tačiau toks teisių perėmimas turi būti savanoriškas. Todėl nagrinėjant savanorišką sutartinių teisių perėmimo institutą pirmiausia reikia atsakyti į du klausimus. Pirma, ar sutartį akceptuoja teisių perėmėjas, ir antra, ar likusi sutarties šalis neprieštarauja būti saistoma sutartimi su teisių perėmėju. Likusios šalies sutikimo svarbą akcentuoja ir Švedijos arbitražo teisės specialistas L. Heuman, nuroydamas, kad vienos iš šalių visų teisių ir pareigų perleidimo atveju likusios sutarties šalies sutikimas yra būtinas tam, kad teises ir pareigas perleidžianti šalis būtų atleista nuo sutartimi prisiimtų įsipareigojimų¹⁵⁰. Nors arbitrai neprivalo spręsti teisių perleidimui taikytinos teisės klausimo, tačiau jų pareiga yra patikrinti tokio perleidimo teisėtumą, ar šis neprieštarauja arbitražinį susitarimą sudariusių šalių valiai¹⁵¹. Jeigu atsakymai į pirmiau nurodytus klausimus yra teigiami, manytina, kad teisių perleidimas yra teisėtas.

Svarbu pažymėti, kad teisės ir pareigos trečiajai šaliai gali būti perleidžiamos dviem būdais. Pirmasis būdas yra universalus teisių perėmimas, kuris galimas įstatyme numatytais pagrindais, pavyzdžiui, mirus vienai iš arbitražinio susitarimo šalių jos teisės ir pareigos pereina kitam teisės subjektui paveldėjimo būdu. Tuo tarpu antrasis būdas apima atvejus, kai viena sutarties šalis perleidžia tam tikras teises arba visas teises ir pareigas trečiajai šaliai sutarties pagrindu. Tačiau abiem atvejais teisės ir pareigos negalės atsirasti trečiajai šaliai, jeigu arbitražinio susitarimo šalys tarpusavio susitarimu apribojo teisių perėmimo galimybę, taip pat, jeigu teisių perėmimas įvyksta arbitražo proceso metu. Vadovaujantis Anglijos teise, teisių perėmimui įvykus arbitražo proceso metu, teisių perėmėjas automatiškai netampa arbitražinio susitarimo šalimi, o tinkamai ir laiku neperspėjęs apie teisių perėmimą arbitražiniame susitarime likusios šalies bei arbitrų, arbitražinio teismo priimtas sprendimas nebus galiojantis¹⁵².

---

¹⁴⁸ Sutartinių teisių perleidimas šiame darbe suprantamas kaip sutartinių teisių ir pareigų, kylančių iš pagrindinės sutarties, kurioje yra arbitražinė išlyga, perleidimas.

¹⁴⁹ Lew J. D. M., Mistelis L. A., Kroll S. M. *Comparative International Commercial Arbitration*. The Hague, London, New York: Kluwer Law International, 2003. P. 146, 147.

¹⁵⁰ Heuman L. *Arbitration Law of Sweden: Practice and Procedure*. United States of America: Juris Publishing, Inc, 2003. P. 95.

¹⁵¹ Delvolvé J. – L., Pointon G., Rouche J. *French Arbitration law and Practice: a Dynamic Civil Law Approach in International Arbitration*, second ed. The Netherlands: Kluwer Law International, 2009. P. 75.

¹⁵² Lew J. D. M., Mistelis L. A., Kroll S. M. *Comparative International Commercial Arbitration*. The Hague, London, New York: Kluwer Law International, 2003. P. 148, 149.

Kita vertus, teisės ir pareigos trečiosioms šalims taip pat gali atsirasti ir jų dalyvavimo pagrindinės sutarties derybų, vykdymo ar nutraukimo procesuose, pagrindu, pavyzdžiui, esant sutarčių arba įmonių daugumai. Tokios trečiosios šalys gali būti, pavyzdžiui, įmonės ir jų filialai, įmonių konsorciumo nariai, pagrindiniai sutarties dalyviai bei subsidiarūs dalyviai ir t. t. Nors subsidiarūs teisės subjektai paprastai nėra saistomi pagrindinio teisės subjekto su kita šalimi sudarytos pagrindinės sutarties ir joje numatytos arbitražinės išlygos, tačiau teismų praktikoje pasitaiko atveju, kai atsižvelgiant į tam tikras faktines bylos aplinkybes teisės ir pareigos gali būti perkeliamos ir sutarties nepasirašiusiam teisės subjektui, jeigu šis vykdė sutartį bei žinojo apie tokios sutarties sąlygas, įskaitant ir apie jame esančią arbitražinę išlygą¹⁵³.

Paprastai klausimas, ar arbitražiniu susitarimu gali vadovautis ne tik jį pasirašiusios šalys, bet ir trečiosios šalys, gali būti sprendžiamas įvairiai. Pavyzdžiui, sutarties šalis gali bandyti inicijuoti arbitražo procesą pagrindinės bendrovės atžvilgiu, motyvuodama tuo, kad nors sutartį su arbitražine išlyga pasirašė pastarosios bendrovės filialas, tačiau abi jos turi būti saistomos arbitražinio susitarimo. Vis dėl to teisės praktikoje galioja bendra taisyklė, kad, esant bendrovių daugumai, pagrindinė bendrovė nėra saistoma dukterinių bendrovių pasirašytų susitarimų¹⁵⁴.

Kita vertus, arbitražinis susitarimas gali sukurti teises ir pareigas jo nepasirašiusiems teisės subjektams, jeigu iš jų veiksmų galima daryti prielaidą, jog sutartis buvo sudaryta ne tik su ją pasirašiusia pagrindine bendrove, bet ir su jos dukterinėmis bendrovėmis kaip visetu, pavyzdžiui, vadovaujantis „Dow Chemical“ doktrina, jeigu iš faktinių bylos aplinkybių (nepasirašiusios šalies aktyvus dalyvavimas derybų procese, aiškus ketinimo būti saistomai arbitražinio susitarimo išreiškimas, sutarties vykdymas ir t. t.) galima nustatyti, jog arbitražinis susitarimas buvo sudarytas ne tik su pagrindine bendrove, bet su bendrovių daugumu, tai daugeto nario sudaryta sutartis sukurs teises ir kitiems šios bendrovės daugeto nariams¹⁵⁵.

Arbitražinis susitarimas gali turėti įtakos trečiosioms šalims ir susiklosčius tokiai situacijai, kai pagrindinė sutartis buvo pasirašyta atstovo. Tokiu atveju turėtų būti sprendžiamas klausimas, ar atstovas veikė atstovaujamojo vardu ir dėl to teisės ir pareigos kyla atstovaujamojam, ar atstovas pats įgyja teises ir pareigas, nes veikė savo vardu ir interesais. Pavyzdžiui, toks klausimas buvo nagrinėjamas *Bjorklund v. Lundquist*¹⁵⁶ byloje, nes šalių tarpusavio susitarime nebuvo tiksliai nurodyta, kad asmuo, pasirašęs sutartį, veikė ne savo vardu, o atstovaudamas kitam teisės subjektui. Manytume, kad tokiu atveju turėtų būti atsižvelgiama į tai, kas iš tikrųjų vykdė sutartį ir į tikruosius šalių ketinimus. Pavyzdžiui, arbitražinis teismas gali nepripažinti

¹⁵³ Delvolvé J. – L., Pointon G., Rouche J. French Arbitration law and Practice: a Dynamic Civil Law Approach in International Arbitration, second ed. The Netherlands: Kluwer Law International, 2009. P. 70.

¹⁵⁴ Heuman L. Arbitration Law of Sweden: Practice and Procedure. United States of America: Juris Publishing, Inc, 2003. P. 78.

¹⁵⁵ ICC International Court of Arbitration Bulletin Vol. 16/No. 2 – Fall 2005. P. 97.

¹⁵⁶ Pagal: Heuman L. (Arbitration Law of Sweden: Practice and Procedure). United States of America: Juris Publishing, Inc, 2003. P. 79.

arbitražinio susitarimo egzistavimo nepasirašiusios šalies atžvilgiu, jeigu jis nenustato abiejų pasirašiusių ir nepasirašiusių sutarties šalių ketinimo būti saistomoms arbitražinio susitarimo¹⁵⁷.

Žvelgiant į Lietuvos teismų praktiką, šiame poskyryje nagrinėjamu klausimu yra svarbi Lietuvos apeliacinio teismo nutartis Nr. 2-655-1/2009¹⁵⁸. Byloje buvo nustatyta, kad 2008 m. rugpjūčio 12 d. trečiasis asmuo Heimdal Enterprises Ltd (pardavėjas) ir Drey Moor Fertilizers Overseas PTE Ltd (pirkėjas) sudarė pirkimo – pardavimo sutartį. Šios sutarties 11.2 punkte šalys taip pat susitarė, kad bet koks ginčas, kylantis iš šios sutarties ar susijęs su šia sutartimi, įskaitant sutarties egzistavimo, galiojimo ar nutraukimo klausimą, neišsprendus geranoriškai, galutinai bus sprendžiamas arbitražu Londone pagal galiojantį Tarptautinių prekybos rūmų sutaikymo ir arbitražo reglamentą, kuris laikomas įtrauktas į 11.2 punktą nuorodos būdu. Sudarytai sutarčiai šalys pasirinko taikyti Jungtinės Karalystės teisę. Tuo tarpu atsakovas UAB „Arvi“ ir ko išdavė ieškovui (pirkėjui) raštą, kuriame garantavo, kad perima trečiojo asmens (pardavėjo) įsipareigojimus, susijusius su 2008 m. rugpjūčio 12 d. sudaryta sutartimi, jei trečiasis asmuo (pardavėjas) dėl bet kokių priežasčių negalės įvykdyti savo įsipareigojimų. Taigi Lietuvos apeliacinis teismas padarė išvadą, kad minėtu patvirtinimo raštu atsakovas taip pat įsipareigojo laikytis sutarties sąlygos dėl arbitražinės išlygos, numatytos trečiojo asmens (pardavėjo) ir ieškovo (pirkėjo) sudarytos sutarties 11.2 punkte.

Teisėjų kolegija sprendė, kad arbitražinė išlyga galioja ir ginčui tarp ieškovo ir atsakovo, nes ginčo šalys savo santykius grindė pirmiau minėtos sutarties nuostatomis. Teisėjų kolegija nesutiko su ieškovo argumentais, kad arbitražinė išlyga galioja tik tuo atveju, jeigu ginčo šalys tarpusavyje susitaria dėl ginčo perdavimo arbitražui. Kolegija taip pat pažymėjo, kad pagal CK 6.193 straipsnio nuostatas aiškinant sutartį, pirmiausia turi būti nagrinėjami tikrieji sutarties šalių ketinimai, atsižvelgiant į sutarties esmę ir tikslą bei jos sudarymo aplinkybes, šalių elgesį po sutarties sudarymo. Atsakovo įsipareigojimų pagal 2008 m. rugpjūčio 12 d. pirkimo – pardavimo sutartį prisiėmimas kaip tik ir patvirtina, kad šalys siekė vadovautis jau nustatytomis ir sutartyje aptartomis taisyklėmis, kad atsakovas perėmė visus trečiojo asmens (pardavėjo) įsipareigojimus, tarp jų ir įsipareigojimą ginčą spręsti arbitraže.¹⁵⁹

Taigi aptartos bylos esmė yra ta, kad arbitražinis susitarimas gali sukelti teisinius padarinius ir jo nepasirašiusiai šaliai, jeigu iš tos šalies veiksmų galima daryti išvadą, kad ji akceptuoja pagrindinę sutartį, kurioje yra arbitražinė išlyga.

Pažymėtina, kad arbitražinio susitarimo įtaka trečiosioms šalims daugiau nagrinėtina vadovaujantis užsienio teisės doktrina, nes šiuo metu Komercinio arbitražo įstatymas nereguliuoja teisių ir pareigų trečiosioms šalims atsiradimo pagrindų. KAI pakeitimo projektas,

¹⁵⁷ ICC International Court of Arbitration Bulletin Vol. 16/No. 2 – Fall 2005. P. 82.

¹⁵⁸ 2009 m. liepos 10 d. Lietuvos apeliacinio teismo nutartis civilinėje byloje Nr. 2-655-1/2009.

¹⁵⁹ Ten pat.

mūsų manymu, taip pat neužpildo šios spragos. Tačiau projekto 50 straipsnio 2 dalies 6 ir 7 punktuose numatyti atvejai, kad: mirus fiziniam asmeniui, kuris buvo viena iš bylos šalių bei likvidavus juridinį asmenį, kuris buvo viena iš bylos šalių, jei negalimas teisių perėmimas, būtų laikomi bylos užbaigimo nepriėmus sprendimo iš esmės pagrindais, mūsų nuomone, netiesiogiai reikštų, jog esant teisių perėmimo galimybei, teisės ir pareigos gali atsirasti ir trečiajai šaliai.

Apibendrinami galime teigti, kad bendra taisyklė, jog arbitražinis susitarimas sukuria teises ir pareigas tik jį pasirašiusioms šalims, nėra absoliuti. Teisės ir pareigos, kylančios iš arbitražinio susitarimo, gali būti perleidžiamos ir trečiosioms šalims sutarties arba įstatymo pagrindu, tačiau tokiu atveju yra būtina išsiaiškinti, ar teisių perėmėjas akceptuoja jam suteiktą mandatą ir ar šalių pasikeitimas nepaneigs arbitražiniame susitarime likusios šalies valios. Tuo tarpu esant bendrovių daugumai teisės ir pareigos gali kilti ir sutarties nepasirašiusiam teisės subjektui, jeigu yra nustatoma, kad šis aktyviai dalyvavo pagrindinės sutarties sudarymo, vykdymo ar kituose procesuose ir aiškiai išreiškė ketinimą būti saistomas arbitražinio susitarimo.

3. NEGATYVŪS ARBITRAŽINIO SUSITARIMO TEISINIAI PADARINIAI

Arbitražinis susitarimas sukelia ne tik pozityvius, bet ir negatyvius padarinius, nes juo yra atsisakoma bet kurios valstybės teismų jurisdikcijos (negatyvus aspektas). Kitaip tariant, šalių sudarytas arbitražinis susitarimas reiškia ne ką kitą, kaip tai, jog šalys, pasirinkdamos arbitražinį ginčų sprendimo būdą, kartu eliminuoja tarpusavio ginčus iš teismo kompetencijos¹⁶⁰. Taigi, kai yra arbitražinis susitarimas, teismas privalo atsisakyti savo jurisdikcijos, nes šalys turi vykdyti šį susitarimą.

Pagal G. Dominą ir V. Mikelėną svarbiausia arbitražinio susitarimo savybė yra ta, kad jis privalomas ne tik šalims, bet ir nacionaliniams teismams. Teismas turi priversti sutartį pažeidusią šalį įvykdyti sutartinę prievolę – kilus ginčui kreiptis į arbitražą¹⁶¹. Niujorko konvencijos II straipsnio 3 dalis imperatyviai nurodo, kad valstybės dalyvės teismas, kai į jį su ieškiniu kreipiamasi dėl dalyko, kurio atžvilgiu šalys yra sudariusios arbitražinį susitarimą (aut. past. atitinkantį to paties straipsnio 1 dalyje nurodytą arbitražinio susitarimo sąvoką), vienos iš šalių prašymu privalo jas nusiųsti į arbitražą. Tokia galimybė numatyta, jeigu teismas nenustato, kad šalių sudarytas arbitražinis susitarimas yra negaliojantis ir niekinis, praradęs reikšmę ar jo neįmanoma įvykdyti. Tai reiškia, kad nacionaliniai teismai privalo pripažinti ir vykdyti arbitražinį susitarimą – atsakyti savo jurisdikcijos¹⁶².

Ši arbitražinio susitarimo savybė atskleidžiama ir nacionaliniuose teisės aktuose bei teismų praktikoje. LR CPK 137 straipsnio 2 dalies 6 punkte ir Komercinio arbitražo įstatymo 10 straipsnyje numatyta, kad teismas privalo atsisakyti priimti ieškinį, jeigu šalys yra sudariusios susitarimą perduoti ginčą spresti arbitraže ir viena iš arbitražinio susitarimo šalių reikalauja laikytis arbitražinio susitarimo. Tačiau tam tikrais atvejais nacionalinis teismas gali arbitražinio susitarimo nepripažinti dėl to, kad jis negalioja, ir imtis spresti šalių ginčą.

Arbitražinis susitarimas, kai atsisakoma bet kurios valstybės teismų jurisdikcijos ir ginčas perduodamas spresti arbitražui, lemia tai, kad pagal įstatymuose įtvirtintą reglamentavimą ir Lietuvos Aukščiausiojo Teismo formuojamą praktiką tuo atveju, kai šalys yra sudariusios arbitražinį susitarimą, viena šalių ar teismas, nesant reikalavimo tokį susitarimą pripažinti negaliojančiu, negali jo pakeisti. Kol arbitražinis susitarimas galioja, tol ginčas iš esmės nenagrinėtinas teisme¹⁶³. Todėl šiame skyriuje išsamiai nagrinėsime nacionalinių teismų jurisdikcijos atsisakymo problemą, taip pat analizuosime arbitražinio susitarimo negaliojimo ir

¹⁶⁰ 2002 m. kovo 27 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-681/2002.

¹⁶¹ Dominas G., Mikelėnas V. Tarptautinis komercinis arbitražas. Vilnius: Justitia, 1995. P. 105.

¹⁶² Ten pat, P. 106.

¹⁶³ 2010 m. vasario 9 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-64/2010.

neįvykdomumo reikšmę bei aptarsime draudimo pradėti teismo procesą principą, kurio nereguliuoja Lietuvos nacionalinė teisė.

3.1. Nacionalinių teismų jurisdikcijos atsisakymas

Įprastinėmis aplinkybėmis tarp šalių kilus ginčui kiekvienas suinteresuotas asmuo turi teisę įstatymų nustatyta tvarka kreiptis į teismą, kad būtų apginta pažeista ar ginčijama jo teisė arba įstatymų saugomas interesas. Tokia jų teisė yra absoliuti ir neginčijama, todėl teismas imasi nagrinėti civilinę bylą pagal asmens (arba jo atstovo), kuris kreipėsi, kad būtų apginta jo teisė arba įstatymų saugomas interesas, pareiškimą¹⁶⁴. Tačiau jeigu tarp ginčo šalių yra sudarytas arbitražinis susitarimas, kuris reiškia šalių valią ginčo nagrinėjimą perduoti jų pasirinktam ginčo sprendėjui, tai šalių ginčą bus kompetentingas nagrinėti ne teismas, o arbitražas. Taigi arbitražinis susitarimas, viena vertus, panaikina teismo jurisdikciją, antra vertus, sukuria alternatyviąją jurisdikciją – arbitražo jurisdikciją. Todėl, norėdami išnagrinėti negatyvų arbitražinio susitarimo padarinį – nacionalinių teismų jurisdikcijos atsisakymą, šiame poskyryje taip pat analizuosime ir arbitražo jurisdikcijos institutą.

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas savo nutartyse yra ne kartą pažymėjęs, kad arbitražinis susitarimas yra privalomas ne tik jo šalims, bet ir teismui¹⁶⁵. Todėl nacionalinių teismų jurisdikcijos atsisakymas reiškia, kad kai yra arbitražinis susitarimas, teismas privalo atsisakyti savo jurisdikcijos ir turi nukreipti sutartį pažeidusią šalį įvykdyti sutartinę prievolę, t. y. kilus ginčui kreiptis į arbitražą. Šis negatyvus arbitražinio susitarimo padarinys yra įtvirtintas Komercinio arbitražo įstatymo 10 straipsnyje, kuriame nustatyta, jog teismas, gavęs ieškinio pareiškimą klausimu, dėl kurio šalys yra sudariusios arbitražinį susitarimą, bet kurios iš šalių reikalavimu atsisako jį priimti. Pirmiau nurodyta teismo pareiga nukreipti sutartį pažeidusią šalį į arbitražą yra reguliuojama ir tarptautiniuose dokumentuose bei užsienio valstybių teisės aktuose. Štai Niujorko Konvencijos II straipsnio 3 dalyje imperatyviai įtvirtinta, kad susitariančios valstybės teismas, jeigu į jį patenka ieškinys tuo klausimu, dėl kurio šalys yra sudariusios galiojantį arbitražinį susitarimą, turi, vienai iš šalių prašant, pasiųsti šalis į arbitražą. Tokia pati teisės norma suformuluota ir UNCITRAL pavyzdinio įstatymo 8 straipsnio 1 dalyje bei Rusijos Federacijos arbitražo teisėje¹⁶⁶. Tačiau kai kurių kitų užsienio valstybių įstatymai nenustato nacionaliniams teismams prievolės nukreipti sutartį pažeidusią šalį į arbitražą ir tuo atveju, kai tarp šalių yra sudarytas arbitražinis susitarimas nacionaliniai teismai turi pareigą tik deklaruoti neturint jurisdikcijos (pavyzdžiui, Vokietijoje) arba sustabdyti teismo procesą (pavyzdžiui,

¹⁶⁴ Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas // Valstybės žinios. 2002, Nr. 36-1340.

¹⁶⁵ 2008 m. kovo 12 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-144/2008.

¹⁶⁶ 1993 m. Law of the Russian Federation on International Commercial Arbitration, Article 8 //

<http://www.jus.uio.no/lm/russia.international.commercial.arbitration.1993/8.html>; prisijungimo laikas: 2010-11-02.

Anglijoje)¹⁶⁷. Vis dėlto tiek nacionaliniu, tiek tarptautiniu požiūriu galioja bendra taisyklė, kad tokius teisinius padarinius sukelia tik galiojantis arbitražinis susitarimas.

Kita vertus, nors teismo pareiga atsisakyti savo jurisdikcijos esant arbitražiniam susitarimui įtvirtinta visų Vakarų Europos valstybių įstatymuose ir tarptautiniuose dokumentuose, ji yra ribojama dviem išlygomis, kurios yra nurodomos Lietuvos teisės doktrinoje¹⁶⁸ ir praktikoje¹⁶⁹. Pirmą, teismas atsisako jurisdikcijos tik tada, jeigu viena iš šalių reikalauja, kad ginčą spręstų arbitražas. Kai viena iš šalių, nepaisydama arbitražinio susitarimo buvimo, kreipiasi dėl ginčo į teismą, o kita šalis dėl to neprieštarauja, laikoma, kad šalys atsisako arbitražinio susitarimo, ir tokiu atveju šalių ginčas gali būti sprendžiamas teisme. Antra, teismas gali neatsisakyti spręsti šalių ginčą, jeigu nustato, kad arbitražinis susitarimas yra negaliojantis, niekinis, neveikiantis (praradęs reikšmę) ar jo negalima įvykdyti. Pažymėtina, kad arbitražinis susitarimas gali būti pripažįstamas negaliojančiu, remiantis kurios nors valstybės nacionalinės teisės normomis.

Pirmoji nurodyta išlyga apima dvi skirtingas situacijas: šalims atsisakius arbitražinio susitarimo nacionaliniai teismai turi jurisdikciją nagrinėti jų ginčą ir priešingai, esant bent vienos iš šalių reikalavimui laikytis arbitražinio susitarimo, teismas privalo šalis nukreipti į arbitražą. Bet kuriuo atveju šalių valia dėl arbitražinio susitarimo laikymosi turi atitinkamą procesinę reikšmę. Kaip pavyzdį, iliustruojantį teismo pareigą atsisakyti spręsti ginčą, kai kuri nors arbitražinio susitarimo šalis reikalauja, kad jį spręstų arbitražas, galime nurodyti Lietuvos Aukščiausiojo Teismo išnagrinėtą bylą Nr. 3K-3-64/2010, kurioje teisėjų kolegija konstatavo, jog teisėjas ieškinio priėmimo stadijoje turi teisę vertinti, ar arbitražinis susitarimas yra niekinis, t. y. ar neprieštarauja įstatymuose nustatytiems imperatyviems draudimams perduoti ginčą nagrinėti arbitražui¹⁷⁰. Jeigu toks susitarimas yra ir atsakovas reikalauja jo laikytis, tai kol jis nenuginčytas, teisėjas (teismas) turi juo vadovautis. Taigi tuo atveju, kai šalys yra sudariusios arbitražinį susitarimą, viena šalių ar teismas, nesant reikalavimo tokį susitarimą pripažinti negaliojančiu, negali jo pakeisti. Kol arbitražinis susitarimas galioja, tol ginčas iš esmės nenagrinėtinas teisme.

Vis dėlto kur kas daugiau problemų teismų praktikoje sukelia antroji nacionalinių teismų jurisdikcijos atsisakymo principo išlyga, kuri apima atvejus, kai nacionaliniai teismai gali arbitražinio susitarimo nepripažinti dėl to, kad jis negalioja, ir imtis spręsti šalių ginčą. Taigi problema kyla sprendžiant klausimą: kas, teismas ar arbitražas yra kompetentingas spręsti dėl to, ar turi jurisdikciją nagrinėti šalių ginčą. Vadovaujantis J. J. Barcel III nuomone, jeigu šalys arbitražiniu susitarimu tarpusavio ginčą perdavė nagrinėti arbitražiniam teismui, tai

¹⁶⁷ Lew J. D. M., Mistelis L. A., Kroll S. M. *Comparative International Commercial Arbitration*. The Hague, London, New York: Kluwer Law International, 2003. P. 350.

¹⁶⁸ Dominas G., Mikėlenas V. *Tarptautinis komercinis arbitražas*. Vilnius: Justitia, 1995. P. 108, 109.

¹⁶⁹ 2007 m. kovo 5 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-62/2007.

¹⁷⁰ 2010 m. vasario 9 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-64/2010.

kompetencijos – kompetencijos doktrina suteikia teisę arbitražui pačiam nuspręsti dėl jo jurisdikcijos¹⁷¹. Tuo tarpu pagal Lietuvos Aukščiausiojo Teismo formuojamą praktiką, kai arbitražo ir teismo kompetencijos spęsti dėl arbitražinio susitarimo galiojimo klausimas pirmiau yra iškeliamas arbitraže, o vėliau – teisme, teismas turėtų nespęsti klausimo dėl arbitražo jurisdikcijos nagrinėti ginčą, taip pat ir dėl arbitražinio susitarimo galiojimo, kol šį klausimą išnagrinės arbitražas¹⁷². Pastarasis teiginys, mūsų nuomone, atitinka kompetencijos – kompetencijos principą ir padeda išvengti konkuruojančių arbitražo ir teismo sprendimų tuo pačiu nurodytu klausimu.

Kita vertus, šalys arbitražiniu susitarimu nustato ne teismo, o arbitražo jurisdikciją, kuri yra pagrįsta kompetencijos – kompetencijos principu. Vadinasi, arbitražas gali spęsti ne tik tuos šalių ginčus, kuriuos šalys numatė ir perdavė galiojančiu arbitražiniu susitarimu, bet ir dėl savo jurisdikcijos, įskaitant ir pareiškimus dėl arbitražinio susitarimo neegzistavimo ar negaliojimo. Šis arbitražo kompetencijos – kompetencijos principas yra įtvirtintas Komercinio arbitražo įstatymo 19 straipsnio 1 dalyje, UNCITRAL pavyzdinio įstatymo 16 straipsnio 1 dalyje, Europos konvencijos V straipsnio 1 dalyje bei daugumoje pasaulio valstybių, išskyrus Kiniją¹⁷³. Todėl manytume, kad nacionalinių teismų jurisdikcija spęsti dėl šalių arbitražinio susitarimo galiojimo ir *ex officio* įsitikinti, ar šalių ginčas gali būti nagrinėjamas arbitražine tvarka iš dalies prieštarauja teismo nesikišimo į arbitražo procesą principui bei arbitražo kompetencijos – kompetencijos principui, pagal kurį arbitražinis teismas turi teisę pats priimti sprendimą dėl savo kompetencijos nagrinėti ginčą, įskaitant ir tuos atvejus, kai kyla abejonių dėl arbitražinio susitarimo buvimo arba jo galiojimo. Tačiau pažymėtina, kad apskritai arbitražo kompetencija jurisdikcijos klausimais nėra išimtinė; arbitražinio susitarimo šalys turi teisę ginčyti arbitražinį susitarimą teisme. Tokia teisė gali būti pagrįsta vadovaujantis Niujorko konvencijos II straipsnio 3 dalimi, kurioje, mūsų nuomone, yra įtvirtinti: pirma, imperatyvas teismui, t. y. vienai iš šalių prašant, pasiūsti šalis į arbitražą, jeigu į jį patenka ieškinys tuo klausimu, dėl kurio šalys yra sudariusios arbitražinį susitarimą, ir antra, apibrėžtas sąlygų sąrašas, kai teismas gali nesivadovauti šiuo imperatyvu, t. y. teismui nustačius, kad arbitražinis susitarimas yra *negaliojantis, netekęs galios* arba *negali būti įvykdytas*. Tokią galimybę patvirtina ir Komercinio arbitražo įstatymo 10 straipsnio nuostatos, pagal kurias arbitražinis susitarimas gali būti pripažintas negaliojančiu vienos iš šalių reikalavimu, bendraisiais sandorių pripažinimo negaliojančiais pagrindais, taip pat nustačius, jog yra pažeisti šio įstatymo 9 ir 11 straipsnių

¹⁷¹ Barcel III J. J. Who Decides the Arbitrator's Jurisdiction? Separability and Competence – Competence in Transnational Perspective // *Transnat'l L.* 2003, Vol. 36. P. 1116 // http://heinonline.org/HOL/Page?handle=hein.journals/vantl36&div=48&collection=journals&set_as_cursor=0&men_tab=srchresults&terms=arbitration%20competence&type=matchall#1131; prisijungimo laikas: 2010-11-05.

¹⁷² 2010 m. kovo 16 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-116/2010.

¹⁷³ Lew J. D. M., Mistelis L. A., Kroll S. M. *Comparative International Commercial Arbitration*. The Hague, London, New York: Kluwer Law International, 2003. P. 333.

reikalavimai. Taigi tik galiojantis arbitražinis susitarimas panaikina nacionalinių teismų jurisdikciją ir įpareigoja teismą nukreipti sutartį pažeidusią šalį įvykdyti sutartinę prievolę, t. y. kilus ginčui kreiptis į arbitražą. Priešingu atveju, teismas turi jurisdikciją spręsti šalių ginčą. Todėl toliau nagrinėsime dvi Lietuvos Aukščiausiojo Teismo bylas, kurių sintezė tam tikrais klausimais kelia neaiškumų.

Pagal pirmojoje mūsų nagrinėjamoje byloje Nr. 3K-3-62/2007¹⁷⁴ teismų nustatytas aplinkybės ieškovas Lietuvos VĮ Klaipėdos valstybinio jūrų uosto direkcija ir atsakovas Belgijos įmonė „Hydro Soil Services NV“ sudarė rangos sutartį, kurioje nustatė, kad, nepasiekus draugiško ginčo sprendimo, bet koks ginčas turi būti galutinai išspręstas arbitraže. Tarp šalių kilus ginčui, Lietuvos VĮ Klaipėdos valstybinio jūrų uosto direkcija kreipėsi su ieškiniu dėl nuostolių, atsakovui netinkamai įvykdžius šalių rangos sutartį, atlyginimo į Lietuvos teismą, teigdama, kad šalių sudarytas arbitražinis susitarimas yra niekinis, nes jam sudaryti nebuvo gauta VĮ Klaipėdos valstybinio jūrų uosto direkcijos steigėjos – Lietuvos Respublikos susisiekimo ministerijos – išankstinio sutikimo, todėl šalių ginčas sprendtinas teismine tvarka. Pirmosios ir apeliacinės instancijos teismai paliko ieškovo ieškinį nenagrinėtą, nes konstatavo, kad arbitražinis susitarimas gali būti pripažintas negaliojančiu vienai iš šalių pareiškus atskirą ieškinio reikalavimą, ir tik pateikus įrodymus, jog arbitražinis susitarimas pripažintas negaliojančiu arba šalys nauju susitarimu yra jį panaikinusios, ginčas gali būti nagrinėjamas teisme. Tačiau kasatoriaus teigimu, teismai nepagrįstai atsisakė spręsti šalių ginčą, nes šalių arbitražinis susitarimas yra niekinis ir negaliojantis: šis susitarimas prieštarauja imperatyviajai Komercinio arbitražo įstatymo 11 straipsnio 2 dalies normai, draudžiančiai perduoti arbitražui ginčus, jeigu viena iš šalių yra valstybės ar savivaldybės įmonė, įstaiga ar organizacija, išskyrus Lietuvos banką, o arbitražiniam susitarimui sudaryti nebuvo gauta išankstinio šios įmonės, įstaigos ar organizacijos steigėjo sutikimo. Kasatoriaus teigimu, šiuo atveju nereikėjo reikšti atskiro reikalavimo dėl arbitražinio susitarimo pripažinimo negaliojančiu, nes ginčo šalių arbitražinis susitarimas yra niekinis pagal LR CK 1.80 straipsnį, o niekinio sandorio faktą ir teises pasekmes teismas konstatuoja *ex officio* (LR CK 1.78 straipsnio 5 dalis). Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, iš dalies sutikdamas su kasatoriaus teiginiu, kad arbitražinis susitarimas gali būti laikomas niekiniu ir atitinkamos valstybės teismas gali jo nepripažinti, pažymėjo, kad niekinis arbitražinio susitarimo pobūdis turi būti *akivaizdus*, t. y. turi būti akivaizdu, jog toks susitarimas prieštarauja tos valstybės viešajai tvarkai ar imperatyviajai nacionalinės teisės normai. Taigi teismas *ex officio* gali pripažinti arbitražinį susitarimą negaliojančiu arba, kitaip tariant, gali nepripažinti arbitražinio susitarimo tik tokiu atveju, *kai nėra jokių abejonių* dėl atitinkamo susitarimo prieštaravimo viešajai tvarkai ar imperatyviajai įstatymo normai, ir tam,

¹⁷⁴ 2007 m. kovo 5 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-62/2007.

kad būtų padaryta tokia išvada, *nereikia papildomai aiškintis* bylos aplinkybių ir *rinkti bei tirti papildomų įrodymų*, nes priešingu atveju teismas pažeistų civiliniame procese galiojantį dispozityvumo principą (LR CPK 13 straipsnis). Kartu teismas pažymėjo, kad tarptautinio arbitražo doktrinoje ir praktikoje laikomasi pozicijos, jog, kilus abejonei dėl arbitražinio susitarimo buvimo ir jo galiojimo, abejonės aiškinamos arbitražinio susitarimo galiojimo naudai, t. y. taikomas principas *in favor contractus*.

Tačiau antroje mūsų nagrinėjamoje byloje Nr. 3K-3-116/2010 Lietuvos Aukščiausiasis Teismas netiesiogiai suformavo kitokią teisminę praktiką, nei buvo pirmiau išnagrinėtoje byloje: „teismas gali atsisakyti priimti ieškinį tokiu klausimu, dėl kurio šalys yra sudariusios arbitražinį susitarimą, arba palikti tokį ieškinį nenagrinėtą tik tuo atveju, jeigu įsitikina, kad *tikrai yra arbitražinis susitarimas, galiojantis tiek turinio, tiek formos požiūriu*“¹⁷⁵. Manytume, kad šia nutartimi Lietuvos Aukščiausiasis Teismas iš dalies pakeitė savo suformuotą praktiką pirmiau aptartoje byloje Nr. 3K-3-62/2007, kurioje teismas priešingai, nei nagrinėjamu atveju konstatavo, kad teismas *ex officio* gali pripažinti arbitražinį susitarimą negaliojančiu tik tokiu atveju, kai jo negaliojimas yra akivaizdus.

Byloje Nr. 3K-3-116/2010 Lietuvos Aukščiausiasis Teismas pasisakė ir dėl teismo jurisdikcijos nagrinėti ieškinį dėl arbitražinio susitarimo pripažinimo negaliojančiu, kai arbitražinio susitarimo negaliojimo klausimas tuo pačiu pagrindu jau yra iškeltas pirmiau pradėtoje arbitražo byloje. Teismas pažymėjo, kai yra pradėtas arbitražo procesas, kuriame, be kita ko, ginčijama arbitražo jurisdikcija, kvestionuojant arbitražinio susitarimo galiojimą, teismas, kuriam vėliau pateikiamas ieškinys dėl šio arbitražinio susitarimo pripažinimo negaliojančiu, turi atsisakyti priimti tokį ieškinį, o jeigu nurodyta aplinkybė paaiškėja po ieškinio priėmimo – palikti ieškinį nenagrinėtą, nes vienu metu negalimi du procesai (arbitražo ir teismo) dėl to paties dalyko tuo pačiu pagrindu.

Žvelgiant į užsienio teisę, panašus teisinis reguliavimas yra įtvirtintas ir Prancūzijos civilinio proceso kodekso 1458 straipsnyje, kuriame nustatyta, kad jeigu arbitražinio susitarimo šalių ginčas jau yra nagrinėjamas arbitražiniame teisme, nacionalinis teismas privalo atsisakyti savo jurisdikcijos. Tokia teismo pareiga galioja net ir tuo atveju, jeigu arbitražinio susitarimo negaliojimo klausimas tuo pačiu pagrindu dar nėra iškeltas pirmiau pradėtoje arbitražo byloje, jeigu teismas nenustato, kad arbitražinis susitarimas yra niekinis ir negalioja¹⁷⁶.

Iš esmės Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis Nr. 3K-3-116/2010 leidžia daryti išvadą, kad tuo atveju, kai viena iš arbitražinio susitarimo šalių kreipiasi į arbitražą dėl ginčo, kurį sutarta spręsti arbitražo būdu, o kita šalis kvestionuoja arbitražinio susitarimo galiojimą,

¹⁷⁵ 2010 m. kovo 16 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-116/2010.

¹⁷⁶ Lew J. D. M., Mistelis L. A., Kroll S. M. *Comparative International Commercial Arbitration*. The Hague, London, New York: Kluwer Law International, 2003. P. 347.

arbitražinio susitarimo galiojimo klausimą pirmiausia turi būti leista išspręsti arbitražui, tuo tarpu teismas, gavęs ieškinio pareiškimą klausimu, dėl kurio šalys yra sudariusios arbitražinį susitarimą, ir nustatęs, kad tikrai yra arbitražinis susitarimas, galiojantis tiek turinio, tiek formos požiūriu, bet kurios iš šalių reikalavimu turi atsisakyti jį priimti.

Svarbu pažymėti ir tai, kad savo paties jurisdikcijos klausimą arbitražas paprastai sprendžia tik tada, kai to reikalauja kuri nors iš ginčo šalių. Tačiau šalis, galvojanti, jog arbitražas peržengė savo kompetencijos ribas, gali pateikti pareiškimus dėl arbitražo jurisdikcijos per tam tikrus įstatyme nustatytus terminus. Pagal Komercinio arbitražo įstatymo 19 straipsnio 2 dalį šalies pareiškimas, kad arbitražinis teismas yra nekompetentingas spręsti ginčą, turi būti padarytas ne vėliau, nei pateikiamas prieštaravimas dėl ieškinio. Pareiškimas, kad arbitražinis teismas viršija savo kompetenciją, turi būti padarytas iš karto, kai arbitražinio nagrinėjimo metu iškeliamas klausimas, kuris, šalies nuomone, nepriskirtas arbitražinio teismo kompetencijai. Arbitražinis teismas gali priimti tokio pobūdžio pareiškimą ir vėliau, jei laikys pateikimo uždelsimą pateisinamu. Pažymėtina, kad šalies dalyvavimas skiriant arbitrą neatima iš jos teisės padaryti tokį pareiškimą. Panašius terminus pareiškimams dėl arbitražo jurisdikcijos nustato ir užsienio valstybių teisė, pavyzdžiui, 1996 m. Anglijos arbitražo akto 31 straipsnio 1 dalyje nurodoma, kad šalis pareiškimą turi pateikti iki atsakovo atsikirtimų dėl ginčo esmės. Šalies pareiškimą, kad arbitražas neturi kompetencijos spęsti šalių ginčą, taigi ir pareiškimą dėl arbitražinio susitarimo negaliojimo, arbitražo teismas gali išspręsti dvejopai: arba priimti išankstinio pobūdžio sprendimą (tarpinį (preliminarų) sprendimą), arba galutiniame sprendime dėl ginčo esmės¹⁷⁷. Tuo tarpu įstatymo nustatytų terminų pateikti pareiškimui dėl arbitražo jurisdikcijos nesilaikymas, pagal Europos konvencijos V straipsnį, atima iš šalies galimybę vėliau ginčyti arbitražo jurisdikciją ne tik arbitraže, bet ir teisme.

Apibendrinant tai, kas išdėstyta, galima teigti, kad galiojantis arbitražinis susitarimas panaikina nacionalinių teismų jurisdikciją, todėl šalių ginčas, kurio atžvilgiu jos yra sudariusios arbitražinį susitarimą turi būti sprendžiamas arbitražiniame teisme išskyrus atvejus, kai: 1) viena iš šalių kreipėsi į teismą, o kita šalis nepateikė prieštaravimų ir neprašė ieškinį teisme pareiškusios šalies laikytis arbitražinio susitarimo, ir 2) teismas į kurį patenka ieškinys tokiu klausimu, dėl kurio šalys sudarė arbitražinį susitarimą, nustato, kad toks susitarimas yra negaliojantis, neteko galios arba negali būti įvykdytas. Tuo atveju, jeigu yra pradėtas arbitražo procesas, kuriame, be kita ko, ginčijama arbitražo jurisdikcija, kvestionuojant arbitražinio susitarimo galiojimą, teismas, kuriam vėliau pateikiamas ieškinys dėl šio arbitražinio susitarimo pripažinimo negaliojančiu, pirmiausia turi leisti šį klausimą išspręsti arbitražui ir atsisakyti

---

¹⁷⁷ Lietuvos Respublikos komercinio arbitražo įstatymas // Valstybės žinios. 1996 m. balandžio 2 d. Nr. 39 – 961.

priimti tokį ieškinį, o jeigu nurodyta aplinkybė paaiškėja po ieškinio priėmimo – palikti ieškinį nenagrinėtą.

3.2. Arbitražinio susitarimo negaliojimo ir neįvykdomumo reikšmė

Šiame magistro baigiamajame darbe nagrinėtus pozityvius ir negatyvius padarinius arbitražinis susitarimas sukelia tik tada, kai jis yra galiojantis. Vadovaujantis G. Domino ir V. Mikelėno pozicija, arbitražinis susitarimas, kaip ir bet kokia sutartis, neturi teisinės reikšmės, kai jis yra negaliojantis¹⁷⁸. Tačiau, mūsų nuomone, negalima teigti, kad arbitražinio susitarimo negaliojimas ir neįvykdomumas neturi jokios teisinės reikšmės. Pavyzdžiui, jeigu teismas nustato, kad arbitražinis susitarimas yra negaliojantis, niekinis, neveikiantis (praradęs reikšmę) ar jo negalima įvykdyti, teismas gali neatsisakyti spręsti šalių ginčą. Tokiu atveju arbitražinio susitarimo negaliojimas ir neįvykdomumas lems šalių ginčo nagrinėjimą ne arbitraže, o teisme.

Kadangi vadovaujantis Komercinio arbitražo įstatymo 10 straipsniu arbitražinis susitarimas gali būti pripažintas negaliojančiu vienos iš šalių reikalavimu, bendrais sandorių pripažinimo negaliojančiais pagrindais, taip pat nustatčius, jog yra pažeisti šio įstatymo 9 ir 11 straipsnių reikalavimai, darytina išvada, kad arbitražinis susitarimas gali būti pripažįstamas negaliojančiu, tik remiantis kurios nors valstybės nacionalinės teisės normomis. Niujorko konvencijos V straipsnio 1 dalies a punkte ir Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Senato 2000 m. nutarimu aprobuotoje Lietuvos Respublikos teismų praktikos, taikant tarptautinės privatinės teisės normas, apibendrinimo apžvalgoje¹⁷⁹ yra įtvirtinta, kad arbitražinio susitarimo galiojimas turi būti nustatomas pagal tos valstybės teisę, kurią yra pasirinkusios šio susitarimo šalys. Tuo tarpu Lietuvos Aukščiausiasis Teismas vienoje iš savo nutarčių yra pažymėjęs, kad arbitražinio susitarimo galiojimą lemia arbitražiniam susitarimui taikytina teisė. Todėl paprastai šis klausimas sprendžiamas remiantis *lex loci arbitri* principu, t. y. arbitražinio susitarimo galiojimas nustatomas pagal arbitražo vietos valstybės teisę¹⁸⁰.

Arbitražinio susitarimo negaliojimo ir neįvykdomumo reikšmę įtvirtina nacionaliniai įstatymai bei tarptautiniai dokumentai. Štai Komercinio arbitražo įstatymo 37 straipsnis reguliuoja arbitražinio teismo sprendimo apskundimo tvarką ir pagrindus, o to paties įstatymo 40 straipsnis įtvirtina atsisakymo pripažinti ar vykdyti arbitražo teismo sprendimą pagrindus, kurie neatsiejamai yra susiję ir su arbitražinio susitarimo negaliojimu. Toks teisinis reguliavimas buvo perkeltas iš Niujorko konvencijos, todėl pirmiausia vadovaudamiesi šia konvencija ir

¹⁷⁸ Dominas G., Mikelėnas V. Tarptautinis komercinis arbitražas. Vilnius: Justitia, 1995. P. 120.

¹⁷⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Senato 2000 m. gruodžio 21 d. nutarimu aprobuotoje „Lietuvos Respublikos teismų praktikos, taikant tarptautinės privatinės teisės normas, apibendrinimo apžvalga“ Nr. 28 // Teismų praktika. 2001, Nr. 14.

¹⁸⁰ 2007 m. kovo 5 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-62/2007.

nacionaliniu Komercinio arbitražo įstatymu išskirsime arbitražinio susitarimo negaliojimo pagrindus bei aptarsime tokių pagrindų reikšmę arbitražui ir teismui.

Paprastai arbitražinis susitarimas negalioja ir todėl nesukuria alternatyvios arbitražo jurisdikcijos, jeigu:

1) Komercinio arbitražo įstatymo 9 straipsnyje arba Niujorko konvencijos 2 straipsnyje nurodyto susitarimo šalys pagal joms taikomą įstatymą buvo tam tikru mastu neveiksnius; arba

2) arbitražiniame susitarime nebuvo išreikšta šalių valia perduoti tarpusavio ginčo nagrinėjimą arbitražui arba valia buvo išreikšta netinkamai (aut. past. Komercinio arbitražo įstatymo 9 straipsnio 1 dalis; Niujorko konvencijos II straipsnio 1 dalis); arba

3) šalys sudarydamos arbitražinį susitarimą nesilaikė įstatyme nustatytos formos reikalavimo (aut. past. Komercinio arbitražo įstatymo 11 straipsnis; Niujorko konvencijos II straipsnio 1 dalis); arba

4) arbitražinis susitarimas buvo sudarytas dėl ginčo, kurio objektas negali būti arbitražinio nagrinėjimo dalykas (aut. past. Komercinio arbitražo įstatymo 9 straipsnio 2 dalis; Niujorko konvencijos V straipsnio 2 dalies a punktas).

Jeigu arbitražinis susitarimas negalioja dėl pirmiau nurodytų priežasčių, tai arbitražinis teismas neturės jurisdikcijos spręsti šalių ginčo, nes negaliojančiu susitarimu negali būti sukuriamas ir arbitražinio teismo kompetencijos pagrindas. Jeigu arbitražinis teismas nepaisydamas arbitražinio susitarimo negaliojimo pagrindų priėmė galutinį sprendimą dėl šalių ginčo, tai vadovaujantis Niujorko konvencijos V straipsnyje numatytais pagrindais turi būti atsisakyta pripažinti ar vykdyti arbitražinio teismo sprendimą, nepaisant to, kurioje valstybėje jis buvo priimtas. Tuo tarpu vadovaujantis Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktika¹⁸¹, nacionaliniai teismai nustatę aukščiau išvardintus arbitražinio susitarimo negaliojimo pagrindus *ex officio* gali pripažinti arbitražinį susitarimą negaliojančiu arba, kitaip tariant, gali nepripažinti arbitražinio susitarimo tik tokiu atveju, kai nėra jokių abejonių dėl atitinkamo susitarimo prieštaravimo viešajai tvarkai ar imperatyviajai įstatymo normai ir imtis spręsti šalių ginčą. Jeigu arbitražinį susitarimą negaliojančiu paskelbia nacionalinis teismas, tai taip pat reiškia, kad šio teismo požiūriu, ir bet koks arbitražo sprendimas, priimtas vadovaujantis arbitražiniu susitarimu, bus negaliojantis¹⁸².

Kita vertus, arbitražinis susitarimas, kuris nors formaliai ir galioja, gali būti praktiškai neįmanomas įvykdyti. Pavyzdžiui, arbitražinio susitarimo bus neįmanoma įvykdyti tuo atveju, kai šalių paskirtas arbitras nepriims jam suteikto mandato. Gana griežtas teisinis reguliavimas šiuo klausimu yra numatytas Prancūzijos teisėje, kurios Civilinio proceso kodekso 1448

¹⁸¹ 2007 m. kovo 5 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-62/2007.

¹⁸² Dominas G., Mikelėnas V. Tarptautinis komercinis arbitražas. Vilnius: Justitia, 1995. P. 121.

straipsnis, imperatyviai nurodo, kad tuo atveju, kai ginčo šalių paskirtas arbitras nepriima jam suteiktų įgaliojimų, arbitražinis susitarimas netenka galios¹⁸³. Apskritai arbitražinio susitarimo neįvykdymas gali lemti arbitražinio susitarimo arba arbitražinio teismo sprendimo negaliojimą ir būti pagrindas arbitražiniam teismui priimti nutartį dėl arbitražinio nutraukimo¹⁸⁴.

Taigi, arbitražinio susitarimo negaliojimo ir neįvykdymo reikšmė gali būti įvairi. Pirma, pagal Komercinio arbitražo įstatymą ir Niujorko konvenciją teismai gali nepripažinti arbitražinio susitarimo, jeigu: jis nėra rašytinis, ginčas negali būti arbitražinio nagrinėjimo dalykas, arba arbitražinis susitarimas yra negaliojantis ir niekinis, praradęs reikšmę arba jo neįmanoma vykdyti. Antra, jeigu teismas nustato, kad arbitražinis susitarimas yra negaliojantis ar jo negalima įvykdyti, teismas gali neatsisakyti spręsti šalių ginčą. Ir trečia, jeigu arbitražinį susitarimą negaliojančiu paskelbia nacionalinis teismas, tai bet koks arbitražo sprendimas, priimtas vadovaujantis arbitražiniu susitarimu, bus negaliojantis.

3.3. Draudimas pradėti teismo procesą

Vienos užsienio valstybės teismo nustatytas įpareigojimas, kuriuo asmeniui draudžiama pradėti arba tęsti procesą kitos valstybės teisme remiantis tuo, kad toks procesas pažeidžia arbitražinį susitarimą, teisės doktrinoje ir praktikoje, dar yra žinomas kaip draudimo pradėti teismo procesą doktrina. Šios doktrinos esmė yra dvejopa. Pirma, užsienio valstybės teismo nustatomu draudimu pradėti teismo procesą kitoje užsienio valstybėje yra siekiama apsaugoti arbitražo jurisdikciją, kai kuri nors iš arbitražinio susitarimo šalių inicijuoja teismo procesą užsienio valstybėje. Antra, šiuo draudimu bandoma uždrausti asmeniui tuo pačiu metu inicijuoti paralelinį teismo procesą vienoje užsienio valstybėje, kai jis dėl to paties dalyko ir tuo pačiu pagrindu jau yra pradėtas kitoje užsienio valstybėje. Štai, pavyzdžiui, *BHP Petroleum v. Baer* byloje teismas konstatavo, kad kai ta pati byla jau yra nagrinėjama vienos užsienio valstybės arbitraže, o atsakovas tęsia procesą kitos užsienio valstybės teisme yra nepataisomai pažeidžiamos ieškovo teisės. Todėl teismas atsakovui nustatė draudimą tęsti teismo procesą Ekvadoro valstybėje ir įpareigojo spręsti ginčą arbitraže, Teksaso valstijoje¹⁸⁵.

Tačiau draudimo pradėti teismo procesą principas nėra visuotinai pripažįstamas. Paprastai juo vadovaujasi Bendrosios teisės valstybės, tuo tarpu Lietuvos nacionalinėje teisėje šis principas

---

¹⁸³ Prancūzijos civilinio proceso kodekso 1448 str. // <http://195.83.177.9/code/liste.phtml?lang=uk&c=39>; prisijungimo laikas: 2010-11-15.

¹⁸⁴ Pavyzdžiui, Komercinio arbitražo įstatymo 35 str. 2 dalies 3 punkte nustatyta, kad Arbitražinis teismas priima nutartį dėl arbitražinio nagrinėjimo nutraukimo, kai arbitražinis teismas nusprendžia, kad tolesnis nagrinėjimas dėl kokių nors priežasčių tampa nereikalingas arba neįmanomas. Išnykus aplinkybėms, dėl kurių nagrinėjimas buvo nutrauktas remiantis šiuo punktu, šalis gali pakartotinai kreiptis į arbitražą dėl ginčo išsprendimo.

¹⁸⁵ Pagal: Lew J. D. M., Mistelis L. A., Kroll S. M. (Comparative International Commercial Arbitration). The Hague, London, New York: Kluwer Law International, 2003. P. 366.

apskritai nėra reguliuojamas. Anglijoje, priešingai, draudimas pradėti teismo procesą pripažįstamas teismų praktikoje ir yra įtvirtintas 1996 m. Arbitražo akto 44 straipsnyje. Paprastai Anglijos teismas taikys draudimo pradėti teismo procesą nesažiningos šalies atžvilgiu arba įgyvendindamas kitos šalies teisę nepradėti teismo proceso užsienio valstybėje. Tokia teisė, H. Seriki nuomone, gali atsirasti šalių susitarimo dėl jurisdikcijos pagrindu, pavyzdžiui, šalims susitarus tarpusavio ginčą spręsti Anglijos teismuose arba sudarius arbitražinį susitarimą¹⁸⁶.

Draudimas pradėti teismo procesą buvo nagrinėjamas ir 2009 m. vasario 10 d. Europos Teisingumo Teisme *Allianz SpA, formerly Riunione Adriatica di Sicurtà SpA, Generali Assicurazioni Generali SpA v. West Tankers Inc.*, byloje Nr. C-185/07¹⁸⁷. Faktinės bylos aplinkybės buvo tokios, jog *West Tankers* priklausantis laivas, pagal frachtavimo sutartį perduotas *Erg Petrol* Italijoje atsitrenkė į *Erg Petrol* priklausančią prieplauką ir padarė žalos. Laivo frachtavimo sutarčiai buvo sutarta taikyti Anglijos teisę ir joje buvo arbitražinė išlyga dėl kreipimosi į Londono arbitražą. *Erg Petrol* kreipėsi į savo draudikus prašydama sumokėti draudimą. Tuo metu draudikai pareiškė ieškinį Italijoje prieš *West Tankers*, siekdami susigrąžinti *Erg Petrol* sumokėtas sumas. Lygiagrečiai *West Tankers* pareiškė ieškinį Jungtinės Karalystės teisme, prašydama nuspręsti, kad tarp jos ir draudikų kilęs ginčas būtų perduotas arbitražui pagal arbitražinį susitarimą ir draudikams būtų nustatytas draudimas pradėti kitą nei arbitražo procesą ir tęsti pradėtą procesą Italijoje.

Šioje byloje Teisingumo teismas nusprendė, kad valstybės narės teismo nustatytas įpareigojimas, kuriuo asmeniui draudžiama pradėti arba tęsti procesą kitos valstybės narės teisme remiantis tuo, kad toks procesas pažeidžia arbitražinį susitarimą, prieštarauja Reglamentui Nr. 44/2001. Pažymėtina, kad jeigu atsižvelgus į ginčo dalyką, t. y. teisių, kurias apginti skirtas procesas, pavyzdžiui, dėl žalos atlyginimo, pobūdį, procesas patenka į Reglamento Nr. 44/2001 taikymo sritį, preliminarus klausimas dėl arbitražinio susitarimo taikymo, įskaitant ir jo galiojimą, taip pat patenka į šio reglamento taikymo sritį. Todėl prieštaravimas dėl jurisdikcijos, pagrįstas sudarytu arbitražiniu susitarimu, įskaitant ir jo galiojimo klausimą, patenka į Reglamento Nr. 44/2001 taikymo sritį, todėl tik teismas gali priimti sprendimą dėl šio prieštaravimo bei dėl savo jurisdikcijos pagal minėto reglamento 1 straipsnio 2 dalies d punktą ir 5 straipsnio 3 punktą. Taigi tai, kad valstybės narės teismui, kuris paprastai kompetentingas spręsti ginčą pagal Reglamento Nr. 44/2001 5 straipsnio 3 punktą, nustatant draudimą pradėti teismo procesą sudaroma kliūtis, remiantis šio reglamento 1 straipsnio 2 dalies d punktu, nuspręsti, ar minėtas reglamentas taikytinas ginčui, kuris jam pateiktas spręsti, neišvengiamai

---

¹⁸⁶ Seriki H. *Anti – Suit Injunctions and Arbitration: A Final Nail in the Coffin?// Journal of International Arbitration*. 2006, No. 23(1) P. 26.

¹⁸⁷ 2009 m. vasario 10 d. Europos Teisingumo Teismo sprendimas byloje Nr. C-185/07.

reiškia, kad iš šio teismo atimama teisė priimti sprendimą dėl savo jurisdikcijos pagal šį reglamentą.

Teisingumo Teismas, nagrinėdamas šią bylą, taip pat konstatavo, kad toks draudimas pradėti teismo procesą neatitinka bendrojo principo, pagal kurį kiekvienas teismas, kuriam pateiktas ginčas, pagal jam taikytinas taisykles pats nustato, ar jis kompetentingas šį ginčą spręsti. Kartu teismas pažymėjo, kad jeigu dėl nustatyto draudimo nacionaliniam teismui būtų sutrukdyta pačiam išnagrinėti preliminarų arbitražinio susitarimo galiojimo ar taikymo klausimą, šalis galėtų išvengti proceso paprasčiausia pasiremūsi šiuo susitarimu, ir ieškovas, kuris laiko tokį susitarimą negaliojančiu, netekusiu galios arba negalinčiu būti įvykdytam, prarastų galimybę apginti savo teises valstybės teisme, į kurį jis kreipėsi. Teismo nuomone, šią išvadą patvirtina Niujorko konvencijos II straipsnio 3 dalis, pagal kurią susitariančiosios valstybės teismas, jeigu jame pareiškiamas ieškinys tokiu klausimu, dėl kurio šalys sudarė arbitražinį susitarimą, vienos iš šalių prašymu turi nurodyti joms kreiptis į arbitražą, nebent nustatytų, kad minėtas susitarimas yra negaliojantis, neteko galios arba negali būti įvykdytas. Tačiau pastaroji teismo pozicija, kaip nurodyta toliau, teisės doktrinoje yra interpretuojama ir kitu aspektu.

Kita vertus, nors dauguma užsienio valstybių, išskyrus Angliją, praktiškai nepripažįsta draudimo pradėti kitą nei arbitražo procesą principo, tačiau kai kurie teisės doktrinos atstovai, pavyzdžiui, J. J. Barcel III, šį principą netgi lygina su pasauliniu mastu taikoma Niujorko konvencija, kurios II straipsnio 3 dalyje yra įtvirtinta nacionalinių teismų pareiga, jeigu į jį patenka ieškinys tuo klausimu, dėl kurio šalys yra sudariusios arbitražinį susitarimą, vienai iš šalių prašant, nusiųsti šalis į arbitražą, jeigu nenustato, kad arbitražinis susitarimas yra negaliojantis, netekęs galios arba negali būti įvykdytas. J. J. Barcel III nuomone, draudimo pradėti teismo procesą principas padeda užtikrinti, kad šalys laikytųsi arbitražinio susitarimo bei siekia tų pačių tikslų, kaip ir Niujorko konvencija – garantuoti, kad tarptautiniai arbitražiniai susitarimai būtų gerbiami ir vykdomi¹⁸⁸.

Tačiau kaip jau buvo nurodyta pirmiau, draudimas pradėti teismo procesą paprastai yra toleruojamas tik Bendrosios teisės valstybėse, bet ne tarptautinėje teisėje. Manytume, kad taip yra todėl, kad draudimo pradėti teismo procesą principas konkuruoja su tarptautinėje teisėje įtvirtintu valstybės suvereniteto principu, tuo atžvilgiu, kad iš dalies pažeidžia užsienio valstybių nepriklausomumą, nes juo daroma intervencija į valstybės vidaus teisinę procedūrą. Pastarasis mūsų teiginys gali būti pagrįstas pirmiau nagrinėtos bylos Nr. C-185/07 Teisingumo Teismo sprendime išsakyta nuomone, kad „draudimas pradėti teismo procesą taip pat kenkia valstybių

---

¹⁸⁸ Barcel J. J. III. *Anti – Foreign – Suit Injunctions to Enforce Arbitration Agreements* // Cornell Law Faculty Publications, 2007. No. 07-024. P. 3.

narių pasitikėjimui viena kitos teisinėmis sistemomis bei teismais“¹⁸⁹. Be to, mūsų nuomone, nagrinėjamas principas prasilenkia ir su autonomijos principu, kuriuo vadovaujamosi arbitražo teisėje. Mat arbitražinį susitarimą šalys sudaro laisva valia ir savanoriškai susitaria dėl ginčo sprendimo procedūros. Taigi draudimo pradėti teismo procesą principas, kuris viena vertus reiškia, kad šalys yra saistomos arbitražinio susitarimo ir jis turi būti priverstinai vykdomas, iš dalies paneigia autonomišką arbitražinio susitarimo prigimtį. Tačiau, pagal J. J. Barcel III, draudimas pradėti teismo procesą yra efektyvus būdas, suteikiantis galios Niujorko konvencijos pagrindiniam tikslui – užtikrinti, kad tarptautiniai arbitražiniai susitarimai būtų vykdomi ir paprasčiausiai reiškia, kad šalys turi laikytis arbitražinio susitarimo, t. y. tarpusavio ginčus spręsti arbitraže¹⁹⁰.

Išanalizavus teisės doktriną nagrinėjamu klausimu, mūsų nuomone, galima teigti, kad draudimo pradėti teismo procesą principas, kai juo siekiama apsaugoti arbitražo jurisdikciją, turi šiek tiek panašumų su teismo pareiga atsisakyti nagrinėti šalių ginčą, kurio atžvilgiu šalys yra sudariusios arbitražinį susitarimą. Tačiau esminis skirtumas tarp jų yra tas, kad arbitražinio susitarimo šalis turi galimybę prašyti teismo taikyti draudimą pradėti teismo procesą. Todėl manytume, kad šis principas paprastai atlieka laikinųjų apsaugos priemonių funkciją ir yra nustatomas teismo nutartimi, tuo tarpu nacionalinių teismų jurisdikcijos atsisakymas yra reguliuojamas įstatymu.

Iš to, kas pasakyta, galima teigti, kad draudimas pradėti teismo procesą reiškia teismo nustatytą įpareigojimą, kuriuo asmeniui draudžiama pradėti arba tęsti procesą kitos valstybės teisme remiantis tuo, kad toks procesas pažeidžia arbitražinį susitarimą. Šis principas, viena vertus, padeda užtikrinti, kad šalys laikytųsi arbitražinio susitarimo ir garantuoti, kad tarptautiniai arbitražiniai susitarimai būtų gerbiami ir vykdomi, todėl gali būti interpretuojamas Niujorko konvencijos II straipsnio 3 dalies kontekste, kuriame įtvirtinta teismo pareiga atsisakyti savo jurisdikcijos ir turi nukreipti sutartį pažeidusią šalį įvykdyti sutartinę prievolę, t. y. kilus ginčui kreiptis į arbitražą. Kita vertus, tarptautinės teisės požiūriu, draudimas pradėti teismo procesą kenkia valstybių narių pasitikėjimui viena kitos teisinėmis sistemomis ir teismais, todėl šiuo atžvilgiu nėra suderinamas su tarptautiniu valstybių suverenios lygybės principu.

---

¹⁸⁹ 2009 m. vasario 10 d. Europos Teisingumo Teismo sprendimas byloje Nr. C-185/07.

¹⁹⁰ Barcel J. J. III. *Anti – Foreign – Suit Injunctions to Enforce Arbitration Agreements* // Cornell Law Faculty Publications, 2007. No. 07-024. P. 3.

IŠVADOS

Vadovaujantis šiame darbe analizuotais tarptautiniais ir nacionaliniais teisės aktais bei dokumentais, moksliniais tyrimais, taip pat teismų praktika ir doktrina, magistro baigiamajame darbe yra pateikta arbitražinio susitarimo sampratos ir jo pozityvių bei negatyvių padarinių problemos analizė teoriniu ir praktiniu aspektu, kuri leidžia daryti išvadą, kad įvade iškelta hipotezė – arbitražinis susitarimas yra sutartinis ginčo nagrinėjimo arbitražu pagrindas, kuris sukelia negatyvius ir pozityvius civilinius procesinius padarinius bei sukuria civilines procesines šalių teises ir pareigas, pasitvirtino.

1. Remiantis nacionalinio Komercinio arbitražo įstatymo ir tarptautinių dokumentų – Niujorko konvencijos ir UNCITRAL pavyzdinio įstatymo suformuluotų arbitražinio susitarimo apibrėžimų – analize, galima išskirti pasikartojančius tokio susitarimo sąvokos elementus: arbitražinis susitarimas tai – toks susitarimas, kuriuo šalys perduoda spręsti arbitražiniam teismui visus ar tam tikrus ginčus, galinčius būti arbitražinio nagrinėjimo dalyku; šis susitarimas yra dėl ginčų, kurie kilo ar gali kilti ateityje dėl konkrečių sutartinių ar kitokių teisinių santykių.

2. Visapusis arbitražinio susitarimo rūšių išnagrinėjimas leidžia išskirti dvi pagrindines arbitražinių susitarimų rūšis – kompromisą, kurio pagrindinė ypatybė yra ginčo tarp šalių egzistavimas, ir arbitražinę išlygą, kurią šalys gali numatyti tarpusavio sutartyje. Nors arbitražinė išlyga įtraukiama į pagrindinę šalių sutartį, autonomiškumo doktrina lemia tai, kad arbitražinė išlyga išlieka nepriklausoma ir savarankiška pagrindinės sutarties teisinės galios atžvilgiu. Taip pašalinamas nelogiškas skirtumas tarp arbitražinio susitarimo rūšių ir suponuojama galimybė arbitražinei išlygai taikyti kitos valstybės, nei pagrindinei sutarčiai taikomą, materialinę teisę.

3. Atlikta arbitražinio susitarimo formos analizė parodė, kad arbitražinis susitarimas gali būti sudaromas įvairiai. Pagal Lietuvos nacionalinės teisės aktus bei praktiką ir Niujorko konvencijos nuostatas šalys arbitražinį susitarimą turi sudaryti raštu, tačiau rašytinio arbitražinio susitarimo samprata leidžia jį aiškinti plačiau nei susitarusių šalių parašais patvirtintas susitarimas. Faktas, kad šalis nepasirašė sutartyje, nesudaro pakankamo pagrindo tvirtinti, jog sutartyje esanti arbitražinė išlyga negalioja. Arbitražinis susitarimas gali būti sudarytas ir žodžiu arba patvirtintas tylėjimu, tačiau tik tuo atveju, jei arbitražiniam susitarimui taikytina teisė yra liberali tokios formos arbitražinio susitarimo atžvilgiu arba išvis nenumato jokių formalių reikalavimų. Teisinėje praktikoje tokios formos sudarytų arbitražinių susitarimų pasitaiko retai, todėl tai daugiau teorinė nei praktinė problema.

4. Išnagrinėtos arbitražinio susitarimo turinio sąlygos leidžia teigti, kad būtinų ir fakultatyvių arbitražinio susitarimo sąlygų sąrašas nėra baigtinis. Priešingai nei teismo procesas,

arbitražo procesas yra kur kas mažiau formalizuotas, todėl šalys išlieka proceso šeimininkėmis ir tarpusavio susitarimu gali ne tik pasirinkti arbitrus, nustatyti ginčo sprendimo taisykles, arbitražo vietą, bet ir spręsti kitus procedūrinius klausimus. Tarpusavio susitarimu šalys negali pakeisti tik imperatyvių teisės normų, tokių kaip: šalių lygybė ir proceso lygiateisiškumas, ginčo arbitruotinumai bei arbitražinio susitarimo forma.

5. Pozityvių arbitražinio susitarimo sukeltų padarinių analizė parodė, kad šalių susitarimas perduoti tarpusavio ginčus nagrinėti arbitražu (pozityvus aspektas) yra privaloma sąlyga pradėti ginčą spręsti arbitražiniame teisme. Tačiau tam, kad arbitražinis susitarimas ne tik teoriškai, bet ir praktiškai sukeltų teisinę pasekmę – ginčo nagrinėjimą arbitražu, šalys turi susitarti perduoti arbitražui arbitruotinus ginčus, t. y. tokius ginčus, kurie apskritai gali būti arbitražinio nagrinėjimo dalykas.

6. Arbitražinio teisinės įtakos trečiosioms šalims išnagrinėjimas leidžia teigti, kad bendra taisyklė, jog arbitražinis susitarimas sukuria teises ir pareigas tik jį pasirašiusioms šalims, nėra absoliuti. Teisės ir pareigos, kylančios iš arbitražinio susitarimo, gali būti perleidžiamos ir trečiosioms šalims sutarties arba įstatymo pagrindu, tačiau tokiu atveju yra būtina išsiaiškinti, ar teisių perėmėjas akceptuoja jam suteiktą mandatą ir ar šalių pasikeitimas nepaneigs arbitražiniame susitarime likusios šalies valios. Teisės ir pareigos gali kilti sutarties nepasirašiusiam teisės subjektui ir tuo pagrindu jeigu, yra nustatoma, kad šis aktyviai dalyvavo pagrindinės sutarties sudarymo, vykdymo ar kituose procesuose ir aiškiai išreiškė ketinimą būti saistomas arbitražinio susitarimo.

7. Nacionalinių teismų jurisdikcijos atsisakymo problemos analizė parodė, kad tuo atveju kai viena iš arbitražinio susitarimo šalių kreipiasi į arbitražą dėl ginčo, kurį sutarta spręsti arbitražo būdu, o kita šalis kvestionuoja arbitražinio susitarimo galiojimą, arbitražinio susitarimo galiojimo klausimą pirmiausia turi būti leista išspręsti arbitražui. Tačiau bylose dėl nacionalinių teismų jurisdikcijos atsisakymo Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktika nėra nuosekli – priimtos dvi viena kitai iš dalies prieštaraujančios nutartys: vienoje nutartyje konstatuojama, kad teismas *ex officio* gali pripažinti arbitražinį susitarimą negaliojančiu tik tokiu atveju, kai jo negaliojimas yra akivaizdus, kitoje byloje, priešingai, teigiama, jog teismas gali atsisakyti priimti ieškinį arba palikti tokį ieškinį nenagrinėtą tik tuo atveju, jeigu įsitikina, kad tikrai yra arbitražinis susitarimas, galiojantis tiek turinio, tiek formos požiūriu.

8. Vadovaujantis arbitražinio susitarimo negaliojimo ir neįvykdymo problemos ištyrimu, nustatyta, kad pagal Komercinio arbitražo įstatymą ir Niujorko konvenciją, teismai gali nepripažinti arbitražinio susitarimo ir todėl neatsisakyti spręsti šalių ginčą, jeigu: jis nėra rašytinis, ginčas negali būti arbitražinio nagrinėjimo dalykas arba arbitražinis susitarimas yra negaliojantis ir niekinis, praradęs reikšmę arba jo neįmanoma vykdyti. Arbitražinį susitarimą

negaliojančiu paskelbus nacionaliniam teismui, bet koks arbitražo sprendimas, priimtas vadovaujantis arbitražiniu susitarimu, bus negaliojantis.

9. Draudimo pradėti teismo procesą analizė leidžia daryti išvadą, kad tai yra teismo nustatytas įpareigojimas, kuriuo asmeniui draudžiama pradėti arba tęsti procesą kitos valstybės teisme remiantis tuo, kad toks procesas pažeidžia arbitražinį susitarimą. Absoliuti dauguma pasaulio valstybių nacionaliniuose įstatymuose neįtvirtina draudimo pradėti teismo procesą principo, todėl šis principas nėra visuotinai pripažįstamas.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

I. Norminiai aktai

1. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas // Valstybės žinios. 2000, Nr. 74 – 2262.
2. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas // Valstybės žinios. 2002, Nr. 36 – 1340.
3. Lietuvos Respublikos komercinio arbitražo įstatymas // Valstybės žinios. 1996 m. balandžio 2 d. Nr. 39 – 961.
4. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Senato 2000 m. gruodžio 21 d. nutarimu aprobuotoje „Lietuvos Respublikos teismų praktikos, taikant tarptautinės privatinės teisės normas, apibendrinimo apžvalga“ Nr. 28 // Teismų praktika. 2001, Nr. 14.
5. Vilniaus komercinio arbitražo teismo arbitražo procedūros reglamentas. Patvirtintas Nuolatinės arbitražo institucijos „Vilniaus komercinio arbitražo teismas“ valdybos 2003 m. gruodžio 8 d. nutarimu.
6. Vilniaus tarptautinio ir nacionalinio komercinio arbitražo procedūros reglamentas. Patvirtintas Lietuvos arbitražo asociacijos (LAA) Visuotinio narių susirinkimo (VNS) 2005 m. lapkričio 19 d. sprendimu Nr. 8.
7. 1996 m. birželio 17 d. Anglijos arbitražo aktas // <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1996/23/contents>; prisijungimo laikas: 2010-03-17.
8. 1991 m. Kvebeko civilinis kodeksas // <http://www.canlii.org/en/qc/laws/stat/sq-1991-c-64/Latest/sq-1991-c-64.html>; prisijungimo laikas 2010-04-02.
9. 1993 m. Law of the Russian Federation on International Commercial Arbitration // <http://www.jus.uio.no/lm/russia.international.commercial.arbitration.1993/8.html>; prisijungimo laikas: 2010-11-02.
10. 1991 m. Ontario arbitražinis aktas // <http://www.canlii.org/en/on/laws/stat/so-1991-c-17/Latest/so-1991-c-17.html>; prisijungimo laikas: 2010-04-02.
11. Prancūzijos civilinio proceso kodeksas // http://195.83.177.9/code/liste.phtml?lang_uk&c=39; prisijungimo laikas: 2010-05-01.
12. 2000 m. balandžio 1 d. Vengrijos arbitražinio teismo proceso taisyklės // <http://www.jus.uio.no/lm/hungary.arbitration.proceedings.rules.2000/doc.html#287>; prisijungimo laikas: 2010-07-01.
13. Vengrijos arbitražo teismo proceso taisyklių 9 straipsnio 2 dalis // <http://www.jus.uio.no/lm/hungary.arbitration.proceedings.rules.2000/doc.html#98>; prisijungimo laikas: 2010-09-12.

II. Regioniniai ir tarptautiniai dokumentai

1. 1961 m. Europos konvencija dėl tarptautinio komercinio arbitražo // <http://www.jus.uio.no/lm/europe.international.commercial.arbitration.convention.geneva.1961/portrait.pdf>; prisijungimo laikas: 2010-02-10.
2. 1998 m. Londono tarptautinio arbitražo teismo taisyklės // <http://www.lcia.org/Dispute Resolution Services/LCIA Arbitration Rules.aspx#article23>; prisijungimo laikas: 2010-09-28.
3. 1958 m. Niujorko konvencija dėl užsienio arbitražų sprendimų pripažinimo ir vykdymo. Oficialaus UNCITRAL internetinio puslapio pateikiama informacija // http://www.uncitral.org/pdf/english/texts/arbitration/NY-conv/1958_NYC_CTC-e.pdf; prisijungimo laikas: 2010-02-10.
4. 2000 m. gruodžio 22 d. Europos Tarybos Reglamentas (EB) Nr. 44/2001 dėl jurisdikcijos ir teismo sprendimų civilinėse ir komercinėse bylose pripažinimo ir vykdymo // Europos Bendrijų Oficialus leidinys. 2001 m. sausio 16 d. Nr. L 12/1.
5. 1976 m. UNCITRAL arbitražo taisyklės. Oficialaus UNCITRAL internetinio puslapio pateikiama informacija // <http://www.uncitral.org/pdf/english/texts/arbitration/arb-rules-revised/arbrules-revised-2010-e.pdf>; prisijungimo laikas: 2010-09-28.
6. 1985 m. UNCITRAL Pavyzdinis įstatymas. Oficialaus UNCITRAL internetinio puslapio pateikiama informacija // http://www.uncitral.org/pdf/english/texts/arbitration/ml-arb/07_86998_Ebook.pdf; prisijungimo laikas: 2010-02-02.
7. 1985 m. UNCITRAL pavyzdinis įstatymas su 2006 m. priimtais pakeitimais. Oficialaus UNCITRAL internetinio puslapio pateikiama informacija // http://www.uncitral.org/pdf/english/texts/arbitration/ml-arb/07-86998_Ebook.pdf; prisijungimo laikas: 2010-07-16.

III. Specialioji literatūra

1. Collier J., Lowe V. Ginčų sprendimas tarptautinėje teisėje. Vilnius: Eugrimas, 2002.
2. Delvolvé J. – L., Pointon G., Rouche J. French Arbitration Law and Practice: a Dynamic Civil Law Approach in International Arbitration, second ed. The Netherlands: Kluwer Law International, 2009.
3. Dominas G. Mikelėnas V. Tarptautinis komercinis arbitražas. Vilnius: Justitia 1995.
4. Drahozal Ch. R., Naimark R. W. Towards a Science of International Arbitration – Collected Empirical Research. The Hague, The Netherlands: Kluwer Law International, 2005.

5. Fouchard Ph., Gaillard E., Goldman B., Savage J. On International Commercial Arbitration. The Netherlands: Kluwer Law International, 1999 m.
6. Heuman L. Arbitration Law of Sweden: Practice and Procedure. United States of America: Juris Publishing, Inc, 2003.
7. Joseph D. Q. C. Jurisdiction and Arbitration Agreements and their Enforcement, first ed. London: Sweet & Maxwell, 2005.
8. Lew J. D. M., Mistelis L. A., Kroll S. M. Comparative International Commercial Arbitration. The Hague, London, New York: Kluwer Law International, 2003.
9. Martin E. A., Law J. Oxford Dictionary of Law, sixth ed. New York: Oxford University Press, 2006.
10. Madsen F. Commercial Arbitration in Sweden, second ed. Oxford University Press, 2006.
11. Mikelėnas V. Tarptautinės privatinės teisės įvadas. Vilnius: Justitia, 2001.
12. Morrissey J. F., Graves J. M. International Sales Law and Arbitration – Problems, Cases and Commentary. The Netherlands: Kluwer Law International, 2008.
13. Redfern A., Hunter M., Blackaby N., Partasides C. Law and Practice of International Commercial Arbitration, fourth ed. London: Sweet & Maxwell, 2004.
14. Rivkin D. W., Platto Ch. Litigation and Arbitration in Central and Eastern Europe. The Hague, The Netherlands: Kluwer Law International and the International Bar Association, 1998 m.
15. Tao J. Arbitration Law and Practice in China, second ed. The Netherlands: Kluwer Law International, 2008.
16. Tweedale A., Tweedale K. Arbitration of Commercial Disputes: International and English Law and Practice. London: Oxford University Press, 2007.

IV. Teismų praktika

1. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-444/1999 Islandijos kompanija „Man-Producten Rotterdam B.V.“ v. „R. Suslavičiaus individuali įmonė“, 1999 m. rugsėjo 20 d. Vilnius.
2. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-681/2002 JAV bendrovė „Main Bridge, L.L.C.“ v. UAB „Lakvita“, 2002 m. kovo 27 d. Vilnius.
3. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-999/2003 ribotos atsakomybės bendrovė „Szolmar K-T“ v. UAB „Ukmedė“, 2003 m. lapkričio 25 d. Vilnius.
4. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-612/2004 „A. Vaičio individuali įmonė“ v. Kazimierz Czarniecki firma „Schwarz“, 2004 m. lapkričio 17 d. Vilnius.

5. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-434/2006 AS „Super FM“ v. UAB „Laisvoji banga“, 2006 m. liepos 19 d. Vilnius.
6. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis civilinėje byloje 3K-3-62/2007 „Klaipėdos valstybinio jūrų uosto direkcija“ v. Belgijos įmonė „Hydro Soil Services NV“, 2007 m. kovo 5 d. Vilnius.
7. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-144/2008 „T.E.K. Group LLT“ v. Baltarusijos Respublikos Prezidento reikalų valdybos Valstybinė gamybos ir prekybos unitarinė įmonė „Belaja Rus“, 2008 m. kovo 12 d. Vilnius.
8. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-196/2008 „Vokietijos Federacinės Respublikos bendrovė VEKA AG“ v. UAB „Omnetus“, 2008 m. kovo 15 d. Vilnius.
9. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-64/2010 AB „Mažeikių nafta“ v. „Liberty Mutual Insurance Europe Limited“, „AIG UK Limited“, „SCOR UK Limited“, „Arch Insurance Company (Europe) Limited“, „ACE European Group Limited“, AB „If draudimas“, „Allianz Global Corporate & Speciality AG“, „Zurich Global Corporate UK Limited“, „XL Insurance Company Limited“, „Swiss Re Denmark Reinsurance A/S“, „AXA Corporate Solutions Assurance“, „Great Lakes Reinsurance (UK) PLC“, 2010 m. vasario 9 d. Vilnius.
10. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-116/2010 „Lietuvos Respublikos Aplinkos apsaugos ministerijos Aplinkos projektų valdymo agentūra“ v. AB „Požeminiai darbai“, AB „WTE Wassertchnik GmbH“, 2010 m. kovo 16 d. Vilnius.
11. Lietuvos apeliacinio teismo nutartis civilinėje byloje Nr. 2T-21/2003 ribotos atsakomybės bendrovė „Szolmar K-T“ v. UAB „Ukmedė“, 2003 m. gegužės 27 d.
12. Lietuvos apeliacinio teismo nutartis civilinėje byloje Nr. 2-567/2007 „Vokietijos Federacinės Respublikos bendrovė VEKA AG“ v. UAB „Omnetus“, 2007 m. rugsėjo 20 d.
13. Lietuvos apeliacinio teismo nutartis civilinėje byloje Nr. 2-655-1/2009 „Dreymoor Fertilizers Overseas PTE Ltd“ v. uždaroji akcinė bendrovė „Arvi“ ir ko, trečiasis asmuo „Heimdal Enterprises Ltd“, 2009 m. liepos 10 d.
14. Europos Teisingumo Teismo sprendimas byloje Nr. C-185/07 „Allianz SpA, formerly Riunione Adriatica di Sicurtà SpA, „Generali Assicurazioni Generali SpA“ v. „West Tankers Inc.“, 2009 m. vasario 10 d.
15. JAV Aukščiausiojo teismo sprendimas byloje 388 US 395 „Prima Paint“ v. „Flood & Conklin Mfg, Co“, 1967 m. birželio 12 d.

V. Jurisprudencija

1. Barcel J. J. III. Anti – Foreign – Suit Injunctions to Enforce Arbitration Agreements // Cornell Law Faculty Publications, 2007, No. 07-024.
2. Barcel III J. J. Who Decides the Arbitrator's Jurisdiction? Separability and Competence – Competence in Transnational Perspective//Transnat'l L. 2003, Vol. 36. P. 1116 // http://heinonline.org/HOL/Page?handle=hein.journals/vantl36&div=48&collection=journals&set_as_cursor=0&men_tab=srchresults&terms=arbitration/competence&type=matchall#1131; prisijungimo laikas: 2010-11-05.
3. Davis B. G. Pathological Clauses: Frédéric Eisemann's Still Vital Criteria. Arbitration International, 1991(4).
4. Seriki H. Anti – Suit Injunctions and Arbitration: A Final Nail in the Coffin? // Journal of International Arbitration. 2006, No. 23(1).
5. Kaufmann – Kohler G. Globalization of Arbitral procedure // Vanderbilt Journal of Transnational law, 2004 m. Vo. 36:1313.
6. LAWIN. Arbitration in the Baltics, 2008. P. 5// http://www.lawin.lt/files/arbitration_in_the_baltics_2009.pdf; prisijungimo laikas: 2010-10-14.
7. Moss G. C. Form of Arbitration Agreements: Current Developments within UNCITRAL and the Writing Requirement of the New York Convention // International Court of Arbitration Bulletin. 2007, Vol. 18, Nr. 2. P. 53// <http://folk.uio.no/giudittm/Form%20arb%20clause%20ICC.pdf>; prisijungimo laikas: 2010-07-05.
8. ICC International Court of Arbitration Bulletin Vol. 16/No. 2 – Fall 2005.
9. Sanders P. A twenty years' review of the Convention on the recognition and enforcement of foreign arbitral awards//Int'l L. 1979, Vol. 13. P. 279 // http://heinonline.org/HOL/Page?handle=hein.journals/intlyr13&div=30&g_sent=1&collection=journals#291; prisijungimo laikas: 2010-07-05.

VI. Kiti šaltiniai

1. Advokatų kontora „Norcous & Partners”. Ginčų sprendimas: arbitražas, 2007 // www.rln.lt/download.php/fileid/161; prisijungimo laikas: 2010-09-02.
2. Baranovienė V. Work of the Vilnius Court of Commercial Arbitration (VCCA): Statistics and results with focus on shareholders disputes // Konferencijos Shareholders disputes in arbitration medžiaga, Vilnius, 2010.

3. Dalentoft T., Toftgård M. International Arbitration – Arbitration Agreements and the Writing Requirement: Master's thesis within International Commercial Law/ 2009.
4. 2006 m. liepos 7 d. Jungtinių Tautų tarptautinės prekybos teisės komisijos rekomendacija dėl 1958 m. Niujorko konvencijos II (2) ir VII (1) straipsnių interpretacijos // <http://www.uncitral.org/pdf/english/texts/arbitration/NY-conv/A2E.pdf>; prisijungimo laikas: 2010-07-02.
5. Lietuvos Respublikos komercinio arbitražo įstatymo pakeitimo įstatymo projektas // www.lrs.lt/pls/proj/dokpaieska.showdoc_bin?p_id=29335; prisijungimo laikas: 2010-08-02.
6. Oficialaus Vilniaus Komercinio Arbitražo teismo internetinio puslapio pateikiama informacija. // <http://www.arbitrazas.lt/index.php?handler=lt.ar.islyga>; prisijungimo laikas: 2010-05-05.
7. Oficialaus UNCITRAL internetinio puslapio pateikiama informacija // http://www.uncitral.org/uncitral/en/uncitral_texts/arbitration/NYConvention_status.html; prisijungimo laikas: 2010-07-01.
8. 2005 m. spalio 3-7 d. Report of the Working Group on Arbitration and Conciliation on the work of its forty-third session. Oficialaus UNCITRAL internetinio puslapio pateikiama informacija // <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/V05/894/78/PDF/V0589478.pdf?OpenElement>; prisijungimo laikas: 2010-07-16.
9. Tarptautinių prekybos rūmų (ICC) arbitražo taisyklių rekomenduojama tipinė arbitražinė išlyga // <http://www.iccwbo.org/court/arbitration/id4114/index.html>; prisijungimo laikas: 2010-06-10.
10. United Nations Commission on International trade law (UNCITRAL). UNCITRAL Notes on Organizing Arbitral Proceedings// <http://www.uncitral.org/pdf/english/texts/arbitration/arb-notes/arb-notes-e.pdf>; prisijungimo laikas: 2010-09-08.

SANTRAUKA

ARBITRAŽINIS SUSITARIMAS IR JO TEISINIAI PADARINIAI

Raktiniai žodžiai: arbitražinė išlyga, arbitražinis susitarimas, jurisdikcija, kompromisas, Niujorko konvencija, trečiosios šalys.

Vadovaujantis Komercinio arbitražo įstatymu, 1958 m. Niujorko konvencija ir 1985 m. UNCITRAL pavyzdiniu įstatymu, taip pat moksliniais tyrimais ir teismų praktika, magistro baigiamajame darbe yra kompleksiskai nagrinėjami arbitražinis susitarimas ir jo teisiniai padariniai. Taip pat pateikiama arbitražinio susitarimo samprata, nagrinėjamos jo rūšys, atskleidžiamas arbitražinio susitarimo turinys ir formos reikalavimai.

Darbe taip pat analizuojami arbitražinio susitarimo teisiniai padariniai, kurie gali atsirasti ne tik teismui ar arbitražinį susitarimą sudariusioms šalims, bet ir trečiosioms šalims. Pažymėtina, kad bylose dėl nacionalinių teismų jurisdikcijos atsisakymo Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktika nėra nuosekli. Priimtose dvi viena kitai iš dalies prieštaraujančios nutartys: vienoje nutartyje konstatuojama, kad teismas *ex officio* gali pripažinti arbitražinį susitarimą negaliojančiu tik tokiu atveju, kai jo negaliojimas yra akivaizdus, kitoje byloje, priešingai, teigiama, jog teismas gali atsisakyti priimti ieškinį arba palikti tokį ieškinį nenagrinėtą tik tuo atveju, jeigu įsitikina, kad tikrai yra arbitražinis susitarimas, galiojantis tiek turinio, tiek formos požiūriu.

Nagrinėjama arbitražinio susitarimo negaliojimo ir neįvykdomumo reikšmė nacionalinių teismų jurisdikcijai. Taip pat analizuojama draudimo pradėti teismo procesą principo problema.

Darbo pabaigoje suformuluojamos pagrindinės išvados, nurodomos esminės problemos, pastebėtos nagrinėjant arbitražinio susitarimo sampratą, pozityvius ir negatyvius jo teisinius padarinius.

SUMMARY

ARBITRATION AGREEMENT AND IT'S LEGAL CONSEQUENCES

Keywords: arbitration clause, arbitration agreement, jurisdiction, compromise, New York Convention, third parties.

In accordance with the Law on Commercial Arbitration of the Republic of Lithuania, the 1958 New York Convention and the 1985 UNCITRAL Model Law also with the scientific researches and the case law this master's thesis analyses the arbitration agreement, it's legal consequences, the conception of arbitration agreement, the types and the form requirements for arbitration agreement.

The thesis also analyses the legal consequences of arbitration agreement which may arise not only for the courts but for the parties and third parties as well. As far as the national courts jurisdiction refusal is concerned the case law of the Supreme Court of Lithuania is not consistent. In the one of the cases the Supreme Court of Lithuania held that courts *ex officio* can decide the arbitration agreement to be void only if the invalidity of the agreement is obvious. However, in the other case the same court made a contradictory statement that the national court shall declare itself incompetent provided court persuades that the arbitration agreement is valid on it's form and content merits.

The analyses had been made also represents not only the legal significanse of the invalid and inoperative or incapable of being performed arbitration agreements but also the problem of anti – suit injunctions.

At the end of the thesis the final conclusions are being made indicating a significant problems of the arbitration agreement, it's positive and negative consequences.